CO_2-PRESTATIELADDER

HANDBOEK

CO_2-PRESTATIELADDER 3.1

22 JUNI 2020

Stichting Klimaatvriendelijk
Aanbesteden & Ondernemen

De CO_2-Prestatieladder is eigendom van de Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden en Ondernemen (SKAO). De inhoud en uitgave van dit Handboek vallen onder verantwoordelijkheid van de SKAO. Voor het downloaden van de actuele versie van dit Handboek en voor andere informatie zie www.skao.nl.

Copyright SKAO
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden openbaar gemaakt en/of verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de SKAO.

Inhoudsopgave

VOORWOORD 4
INLEIDING 5
LEESWIJZER 6

1. TOEPASSINGSGEBIED 7

2. NORMATIEVE VERWIJZINGEN 10

3. BEGRIPPENLIJST 12

4. GRENZEN EN OMVANG VAN DE ORGANISATIE 21
4.1 Vaststellen van de grens van de organisatie 22
4.2 Vaststellen omvang van de organisatie 27

5. EMISSIES EN CO_2-EMISSIEFACTOREN 28
5.1 CO_2-emissie-inventaris, scope-indeling en materialiteit 29
5.2 De CO_2-Prestatieladder en het gebruik van CO_2-emissiefactoren 32
5.2.1 Algemene regels rond het gebruik van CO_2-emissiefactoren 32
5.2.2 Het berekenen van de CO_2-uitstoot met de CO_2-emissiefactoren 34
5.2.2.1 Berekenen van CO_2-emissies als gevolg van gas en elektriciteitsgebruik 34
5.2.2.2 Berekenen van CO_2-emissies van personenvervoer en goederenvervoer 36
5.2.2.3 Berekenen van CO_2-emissies van koudemiddelen 37
5.2.3 Herberekenen en nieuwe CO_2-emissiefactoren 37

6. ALGEMENE EISEN EN AUDITCHECKLIJSTEN CO_2-PRESTATIELADDER 38
6.1 Algemene Eisen 39
6.1.1 Eisen aan processen voor continue verbetering 40
6.1.1.1 Interne audit 40
6.1.1.2 Directiebeoordeling 41
6.1.1.3 Ladderbeoordeling door de LadderCI 42
6.1.2 Eisen aan projecten 42
6.1.3 Eisen aan de Verplichte Internetpublicatie 43
6.1.4 Eisen aan de contributie aan de SKAO 44
6.2 Auditchecklijsten 45
6.2.1 Invalshoek A: Inzicht 46
6.2.2 Invalshoek B: Reductie 62
6.2.3 Invalshoek C: Transparantie 74
6.2.4 Invalshoek D: Participatie 83

7. CERTIFICEREN CONFORM DE CO_2-PRESTATIELADDER 91
7.1 Certificeren conform de CO_2-Prestatieladder 92
7.1.1 Competenties van Laddercertificerende Instellingen en haar auditoren 92
7.1.2 De Ladderbeoordeling 93
7.1.3 Het CO_2-bewust Certificaat 95
7.1.4 Certificaatovername door een andere LadderCI 97
7.1.5 Harmonisatie 98
7.1.6 Toelichting op bijwonen 98
7.2 Toelichting op de steekproef 99

Voorwoord

Klimaatakkoord, klimaatplannen, klimaatenveloppen: klimaat staat prominenter op de agenda dan ooit. In Nederland, in Europa, eigenlijk - en misschien mag ik ook “eindelijk” zeggen - in de hele wereld.

Bij de CO_2-Prestatieladder zijn we hier natuurlijk ontzettend blij mee. We krijgen ook verzoeken uit heel de wereld (van België tot Australië) om onze kennis op het gebied van CO_2-reductie en -management te delen. Dit doen we graag, maar onze focus ligt vooral op het steeds effectiever en efficiënter maken van de CO_2-Prestatieladder in Nederland. Dat laten we in Handboek 3.1 ook zien.

De nieuwe versie is gericht op de projecten. Het is in de projecten waar de echte maatregelen genomen worden die aan de basis staan van jarenlange positieve bijdrage aan CO_2-reductie. Wij zien dat de grootste successen geboekt worden als opdrachtgevers en opdrachtnemers samen achter de opgave van zoveel mogelijk CO_2-reductie staan.

Hiernaast hebben we het handboek leesbaarder gemaakt en ons nog meer gericht op efficiëntie. Het is een van onze blijvende prioriteiten om kosten en administratieve belasting van de CO_2-Prestatieladder zo laag mogelijk te houden, terwijl de inzet maximaal bijdraagt aan CO_2-management.

In het jaar dat we dit Handboek 3.1 uitbrengen, wordt de 1000ste organisatie gecertificeerd op de CO_2-Prestatieladder. Recent zijn naast bedrijven ook veel overheden overgegaan tot certificering. Onze inzet is dat deze nieuwe versie voor onze huidige en voor alle nieuwe gebruikers weer een positieve bijdrage levert aan het gebruik van de CO_2-Prestatieladder.

Net als u blijven ook wij ons ontwikkelen. Met positief-realistische blik zoeken we continu aansluiting met de markt, de nieuwste wetgeving en andere ontwikkelingen. Zo stimuleren we organisaties die werken aan continue CO_2-reductie om ook te kijken naar CO_2-reducerende én circulaire oplossingen.

Mede namens het bestuur en het hele SKAO-team wens ik u veel succes bij het bereiken van uw reductiedoelen.

Dimitri Kruik
Voorzitter bestuur Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden en Ondernemen

Inleiding

De CO_2-Prestatieladder is een duurzaamheidsinstrument met als doel de CO_2-reductie in organisaties substantieel te verhogen. Het gaat daarbij om reductie binnen de bedrijfsvoering, in projecten én in de *keten*. Dit kunnen organisaties bereiken door nieuwe vormen van samenwerking en innovatie in de gehele keten.

Het gaat bij de CO_2-Prestatieladder om energiebesparing, CO_2-reductie in de keten, en het gebruik van duurzame energie. De CO_2-Prestatieladder werkt niet met regelgeving voor productiemethoden of productvoorschriften, maar schept ruimte voor creativiteit en vernieuwing van bedrijfsvoering en product.

De CO_2-Prestatieladder is een *CO_2-managementsysteem*: het vereist *continue verbetering* van inzicht, verdere CO_2-reductiemaatregelen, communicatie en samenwerking in de bedrijfsvoering. In het uitvoeren van *projecten*, maar ook in de keten.

De CO_2-Prestatieladder kent vijf niveaus, opklimmend van 1 naar 5. Per niveau zijn eisen gedefinieerd die worden gesteld aan de CO_2-prestatie van de *organisatie* en haar projecten. Deze eisen komen voort uit vier invalshoeken: inzicht, reductie van de uitstoot, transparantie en participatie. De plaats van een organisatie op de CO_2-Prestatieladder wordt bepaald door het hoogste niveau waarop de organisatie aan alle eisen voldoet.

De CO_2-Prestatieladder helpt organisaties met het structureren van interne bedrijfsprocessen rond energiebesparing en CO_2-reductie en het opzetten van een duurzaamheidsverslaggeving met een focus op CO_2. Daarnaast helpt de CO_2-Prestatieladder organisaties bij kostenreductie en het herkennen van kansen in de bedrijfsvoering en in de keten. Tenslotte kan de CO_2-Prestatieladder voordeel opleveren in aanbestedingen van (publieke) opdrachtgevers.

Belonen van duurzaamheid bij aanbestedingen
De CO_2-Prestatieladder kan door aanbestedende diensten en organisaties worden gebruikt bij aanbestedingen. Het uitgangspunt van de CO_2-Prestatieladder is dat inspanningen worden gehonoreerd. Een hogere score op de ladder kan worden beloond met een concreet voordeel in het aanbestedingsproces, in de vorm van een -fictieve- korting op de inschrijfprijs. Vanaf Handboek 3.0 is de informatie hierover niet langer in de norm opgenomen. Ook de bijbehorende BPKV-eisen staan niet langer in het Handboek. Alle informatie over aanbesteden met de CO_2-Prestatieladder, alsmede de BPKV-eisen zijn te vinden op de website van de SKAO en in de Handreiking Aanbesteden.

(Door) ontwikkeling
In de totstandkoming van Handboek 3.1, zijn de wijzigingen uit Handboek 3.0 geëvalueerd, is er maximaal geluisterd naar suggesties van gebruikers en is er meer aangesloten bij internationale normen. De belangrijkste veranderingen van Handboek 3.1 zijn:

- Meer impact op projecten en de introductie van het '*projectdossier*';
- Handboek 3.1 is een efficiëntere norm doordat er is gekeken naar elementen in de teksten die niet bijdragen aan de doelstelling van de eisen en de CO_2-Prestatieladder;
- Alle Harmonisatiebesluiten zijn in Handboek 3.1 verwerkt en geïntegreerd.

In de Wijzigingenlijst die hoort bij deze norm staat een overzicht van alle wijzigingen die zijn doorgevoerd tussen het Handboek CO_2-Prestatieladder versie 3.0 van 10 juni 2015 en versie 3.1 van 22 juni 2020.

Leeswijzer

De leeswijzer legt kort uit hoe het Handboek is opgebouwd en waar u welke informatie kunt vinden. Handboek 3.1 volgt voor een deel (Hoofdstuk 1 t/m 3) de indeling van internationale normen. Hoofdstuk 1 van dit Handboek beschrijft het toepassingsgebied of de scope van de CO_2-Prestatieladder. Hierin wordt ook de status van het Handboek en de overgangsregeling omschreven. Hoofdstuk 2 noemt alle normen waarnaar in het Handboek wordt verwezen. Hoofdstuk 3 is de begrippenlijst.

De overige hoofdstukken volgen de stappen van het certificeringstraject (zie Figuur 1): de eerste en tweede stap staan in Hoofdstuk 4 beschreven. In de eerste stap van het certificerings-traject van de CO_2-Prestatieladder, bepaalt de organisatie welke onderdelen of entiteiten van de organisatie in de ladderbeoordeling moeten worden meegenomen, oftewel het bepaalt de *organizational boundary*.

Tijdens de tweede stap onderzoekt de *organisatie* of het hele *certificeringsschema* van toepassing is, of dat de organisatie (afhankelijke van de *organisatiegrootte*) bepaalde vrijstellingen van eisen krijgt. De vrijstellingen en de methoden waarmee de grens en omvang van de organisatie worden bepaald, staan in Hoofdstuk 4.

Tijdens de derde stap van het certificeringstraject bereidt de organisatie zich voor op de *audit* (*ladderbeoordeling*). Dit houdt in dat de organisatie een *portfolio* samenstelt waarmee ze aantoont dat ze voldoet aan de algemene eisen en de eisen uit de *auditchecklijsten* van de CO_2-Prestatieladder (Hoofdstuk 6). Vanaf niveau 3 dient een organisatie een emissie-inventaris op te stellen. In Hoofdstuk 5 staat informatie over deze emissie-inventaris en de bijbehorende CO_2-emissiefactoren.

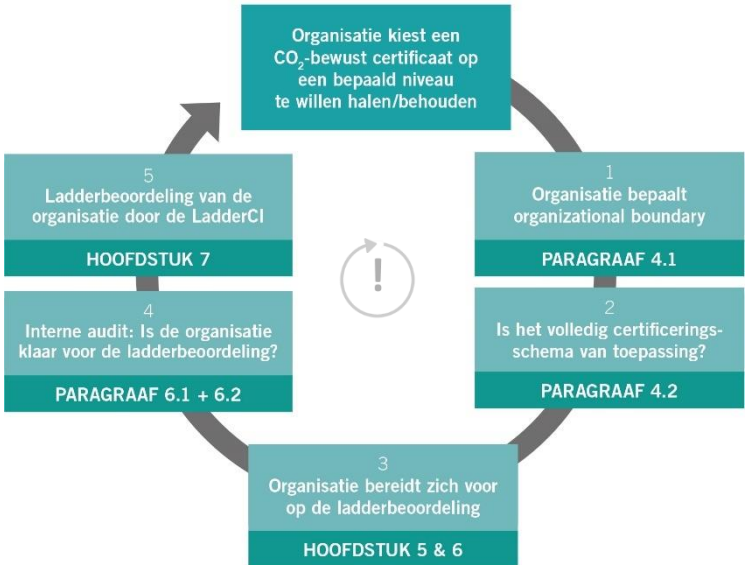

Figuur 1. Certificeringstraject CO_2-Prestatieladder

Tijdens de vierde stap van het certificeringstraject evalueert de organisatie zelf, voor de *LadderCI* langskomt, of ze klaar is voor de ladderbeoordeling. In §6.1 staat beschreven hoe de organisatie deze controle kan uitvoeren. De laatste stap van het certificeringstraject is de ladderbeoordeling. Een LadderCI beoordeelt de organisatie door middel van een audit (stap 5). Na een succesvolle ladderbeoordeling zal de LadderCI een *CO_2-bewust Certificaat* afgeven. In Hoofdstuk 7 staat alle informatie over het certificeren conform de CO_2-Prestatieladder.

Handboek 3.1 maakt gebruik van

- Digitale verwijzingen.
  Begrippen uit de begrippenlijst (Hoofdstuk 3) staan cursief in de tekst voor de herkenbaarheid. Via een digitale verwijzing in de tekst komt u rechtstreeks bij de betekenis van het betreffende begrip in de begrippenlijst. Ook de Inhoudsopgave werkt met digitale verwijzingen.
- Symbool voor *continue verbetering.* De CO_2-Prestatieladder is een *CO_2-managementsysteem*. Daarin staat de 'plan-do-check-act' cyclus centraal. Evidente passages in het certificerings-schema waar continue verbetering van belang is, zijn te herkennen aan het symbool:
- Aanduiding vrijstelling in auditchecklijst (*K/M/G*).
  Voor *kleine* en *middelgrote* organisaties gelden bepaalde eisen niet. In de auditchecklijst staat in de tweede kolom aangegeven op welke organisaties de eis van toepassing is. In de toelichting op de eisen (§6.2) staat een uitzondering voor kleine organisaties aangegeven met: '*'
- Voorbeelden in het Handboek zijn *informatief* en duidelijk gemarkeerd met 'Voorbeeld'

1

TOEPASSINGSGEBIED

1. Toepassingsgebied

Scope
Het Handboek CO_2-Prestatieladder is het formele document dat het kader vormt voor de CO_2-Prestatieladder. In deze norm staan alle eisen voor het behalen, implementeren, behouden en verbeteren van een *CO_2-managementsysteem* waaraan een gecertificeerde *organisatie* conform de CO_2-Prestatieladder moet voldoen. Daarnaast bevat het Handboek principes en eisen voor de competentie, consistentie en onpartijdigheid van de *audit* en certificering van de CO_2-Prestatieladder en voor alle partijen die bij deze beoordeling betrokken zijn.

Status
Het Handboek CO_2-Prestatieladder is normatief en bevat, met uitzondering van de gegeven voorbeelden geen informatieve delen. Harmonisatiebesluiten zoals besproken in §7.1.5 worden op de website van de *SKAO* gepubliceerd. Deze zijn normatief en van kracht na publicatie op de website of op een latere in het harmonisatiebesluit genoemde datum. Ook de auditdagentabel en de methode voor het bepalen van de steekproefomvang bij multi-site organisaties (§7.1.2), zoals gepubliceerd op de website van de SKAO, zijn normatief.

De Praktische Gidsen (voor bedrijven en de Praktische Gids voor Overheden) zijn wel informatief. De SKAO heeft deze op haar website gepubliceerd. Met deze handleidingen krijgt een organisatie op een overzichtelijke, toegankelijke manier inzicht op de wijze waarop de organisatie een *CO_2-bewust Certificaat* kan behalen en behouden. De Wijzigingenlijst die hoort bij Handboek 3.1 is ook informatief.

Overgangsregeling 3.0-3.1
Het Handboek CO_2-Prestatieladder versie 3.1 is gepubliceerd op 22 juni 2020.
Certificering is vanaf deze datum mogelijk.

Voor alle certificaathouders geldt een overgangsperiode van 6 maanden: vanaf 22 december 2020 vinden alle ladderbeoordelingen (*initiële*, *jaarlijkse* en *herbeoordeling*) plaats op basis van versie 3.1. Uitgave van een versie 3.0 is na deze datum niet meer mogelijk.

Overgangsregeling verificatieverklaring emissie-inventaris
Indien organisaties bij eis 3.A.2 een emissie-verificatie conform Handboek versie 3.0 hebben, kan deze gelden als alternatieve invulling bij eis 3.A.2 versie Handboek 3.1, mits
- deze niet ouder is dan 15 maanden;
- deze is afgegeven vóór het einde van de overgangstermijn van Handboek 3.1;
- deze is uitgevoerd door een onafhankelijke verifiërende instelling zoals bedoeld in Handboek 3.0;
- de emissie-inventaris overeenkomt met de organizational boundary.

Scope van accreditatie
De norm CO_2-Prestatieladder is ontwikkeld door een binnen de SKAO functionerend Centraal College van Deskundigen (CCvD). Het certificeringsschema is sinds 2012 geaccrediteerd door de Raad voor Accreditatie (RvA) en is bekend als NAP-0079. De SKAO is lid van de Vereniging van Schemabeheerders en wordt periodiek geaudit conform de NTA 8813.

Doelgroepen van dit Handboek
De SKAO maakt onderscheid tussen de volgende doelgroepen van het Handboek:
- Auditoren van LadderCI's gebruiken het Handboek om organisaties te beoordelen voor de CO_2-Prestatieladder.
- CO_2-managers gebruiken het Handboek voor het implementeren van de CO_2-Prestatieladder in hun organisatie.
- Adviseurs gebruiken het Handboek bij het adviseren van organisaties die zich willen laten certificeren voor de CO_2-Prestatieladder.

Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden & Ondernemen (SKAO)
De SKAO is schema-eigenaar en schemabeheerder van de CO_2-Prestatieladder. De SKAO is verantwoordelijk voor het gebruik, de doorontwikkeling, het beheer van het *certificeringsschema* en de verbreding naar andere opdrachtgevers en nieuwe sectoren. De SKAO heeft een Bestuur, een Adviesraad, een Centraal College van Deskundigen, een Technische Commissie en een secretariaat. Initiatiefnemer van de CO_2-Prestatieladder is ProRail. Op 16 maart 2011 heeft ProRail de CO_2-Prestatieladder verzelfstandigd en in eigendom gegeven aan de onafhankelijke SKAO.

Op de website van de SKAO zijn naast het Handboek, onder meer de volgende documenten te downloaden: de Handreiking Aanbesteden, de Praktische Gidsen (deel I en deel II voor bedrijven en de Praktische Gids voor Overheden), de auditdagentabel, ketenanalyses en initiatieven. Daarnaast is er op de website van de SKAO informatie te vinden zoals afgegeven certificaten, de geschiedenis van de ladder en de samenstelling van bovenstaande (stichtings)organen van de SKAO.

Publicatie van het Handboek CO_2-Prestatieladder
Het Handboek wordt gepubliceerd op de website van de SKAO: www.skao.nl. De SKAO streeft er naar de frequentie van actualiseren te beperken tot eenmaal per jaar, tenzij eerdere actualisering dringend noodzakelijk is. De SKAO zal betrokkenen informeren met nieuwsberichten op haar site en via social media. Het is echter de verantwoordelijkheid van alle partijen zelf om op de hoogte te blijven van de laatste gepubliceerde versie.

Klachten en beroepen
De SKAO beschikt over een klachten- en beroepen procedure. Deze is verkrijgbaar bij het secretariaat van de SKAO en is beschikbaar op de website.

2

NORMATIEVE VERWIJZINGEN

2. Normatieve verwijzingen

Het Handboek CO_2-Prestatieladder versie 3.1 verwijst naar een aantal normen en standaarden. Onderstaande documenten zijn van toepassing voor het gebruik van dit document. Bij gedateerde verwijzingen is alleen de aangehaalde versie van toepassing. Bij ongedateerde verwijzingen is de laatste versie van het document (met inbegrip van wijzigingsbladen) waarnaar is verwezen van toepassing.

GHG Protocol
Het 'Greenhouse Gas Protocol (GHG Protocol) Initiative' werd in 1998 gelanceerd door de World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) en het World Resources Institute (WRI).
Zie www.ghgprotocol.org.

Het GHG Protocol bestaat uit meerdere modules. Handboek 3.1 verwijst naar drie modules:

- A Corporate Accounting and Reporting Standard: 2004.
- Corporate Value Chain (scope 3) Accounting and Reporting Standard: 2011.
  (in Handboek 3.1 wordt naar deze norm als 'GHG Protocol Scope 3 Standard' verwezen)
- Product Life Cycle Accounting and Reporting Standard: 2011.

Green Gold Label
Zie www.greengoldlabel.com

NEN-EN-ISO 14064-1:2018
Omschrijving: *Broeikasgassen - Deel 1: Specificatie met richtlijnen voor kwantificering en rapportage van emissies en verwijderingen van broeikasgassen op organisatieniveau*

NEN-EN-ISO 14064-3:2019
Omschrijving: *Broeikasgassen - Deel 3: Specificatie met richtlijnen voor de validatie en verificatie van verklaringen inzake broeikasgassen*

NEN-EN-ISO/IEC 17021-1:2015
Omschrijving: *Conformiteitsbeoordeling - Eisen voor instellingen die audits en certificatie van managementsystemen leveren – Deel 1: Eisen*

NEN-EN-ISO 50001:2018
Omschrijving: *Energiemanagementsystemen - Eisen met gebruiksrichtlijnen*

NEN-EN-ISO 14067:2018
Omschrijving: *Broeikasgassen - Carbon footprint van producten - Eisen en richtlijnen voor kwantificering*

NTA 8080-1:2015
Omschrijving: *Duurzaam geproduceerde biomassa voor bio-energie en biobased producten: Duurzaamheidseisen*

NTA 8813:2017
Omschrijving: *Eisen aan ontwikkeling en beheer van schema's voor conformiteitsbeoordeling door onafhankelijke schemabeheerders*

IAF MD-1:2018
Omschrijving: *Certificering van een multisite*-organisatie

IAF MD-2:2017
Omschrijving: *Overdracht van geaccrediteerde certificaten van management systemen*

3

BEGRIPPENLIJST

3. Begrippenlijst

In onderstaande lijst vindt u alle begrippen gedefinieerd, zoals die in dit Handboek worden gehanteerd.

A

Aanbieder
Een aanbieder is een *organisatie* die werken, diensten en of leveringen aanbiedt. De organisatie koopt (verwerft) werken, diensten en of leveringen van aanbieders. De inkoopomzet van de organisatie is het bedrag (factuurwaarde) van alle inkopen exclusief BTW. Inkopen op het gebied van de financiële en juridische dienstverlening sluiten we hierbij uit. Een aanbieder valt per definitie buiten de organizational boundary van de organisatie.

- **A-aanbieder.** Een A-aanbieder is een aanbieder die behoort tot de grootste aanbieders van de organisatie die samen verantwoordelijk zijn voor tenminste 80% van de inkoopomzet.
- **C-aanbieder.** Een C-aanbieder (concernaanbieder) is een aanbieder die een zeggenschapsrelatie heeft (financiële en of operationele controle) binnen hetzelfde concern als de ontvanger van de aanbieding. Of anders gezegd aanbieder en ontvanger zijn beide geheel of gedeeltelijk lid (in termen van zeggenschap, control, eigendom etc.) van het zelfde concern.
- **A&C-aanbieder.** Een A&C-aanbieder is zowel A-aanbieder als ook C-aanbieder.

Actief deelnemen
Deelname aan de activiteiten van een *initiatief* waarbij de deelname zowel gericht is op het ophalen van kennis en ervaring die relevant is voor de organisatie zelf, als op het brengen van informatie, kennis en ervaring die relevant is voor andere organisaties die aan het initiatief deelnemen.

Actueel
Actueel betekent niet ouder dan 1 jaar tenzij uit de tekst duidelijk anders blijkt.

Afwijking
Het niet voldoen aan een eis.

Audit
Systematisch, onafhankelijk en gedocumenteerd proces voor het verkrijgen van een beeld van de CO_2-prestaties van de organisatie en het objectief beoordelen daarvan om vast te stellen in welke mate aan de eisen van de CO_2-Prestatieladder is voldaan.

Auditchecklijst
De auditchecklijsten (§6.2) van de CO_2-Prestatieladder bevatten:

- per Invalshoek (A t/m D), een tabel met eisen waaraan moet worden voldaan, onderscheiden naar de grootte van de organisatie;
- de doelstelling per eis;
- de scorerichtlijn;
- de toelichting op de eisen;
- de minimum criteria voor de *ladderbeoordeling*;
- de richtlijnen voor de werkwijze van de *LadderCI* bij de ladderbeoordeling.

B

Brancheorganisatie
Een bundeling van meerdere organisaties uit één branche of sector aangesloten bij een werkgeverskoepel, verzameld in een vereniging of andere juridische entiteit.

Business Travel
Emissies ten gevolge van zakelijk reizen (personenvervoer onder werktijd).
Business travel is ‘business air travel’, ‘personal cars for business travel’ en ‘business travel via public transport’. Hoewel ‘business travel’ conform het GHG protocol een scope 3 emissie categorie is,

moeten deze emissies voor de CO_2-Prestatieladder worden meegenomen in de emissie-inventaris voor 3.A.1.

C **Categorie A, B en C maatregelen**

Voor elke maatregel op de *maatregellijst* zijn verschillende niveaus van implementatie gedefinieerd.

- **Categorie A**
  Categorie A betreft een 'standaard' niveau van implementatie, meer dan 50% van de organisaties, voor wie de activiteit waaronder deze maatregel valt relevant is, heeft deze maatregel op dit niveau geïmplementeerd.
- **Categorie B**
  Categorie B betreft een 'vooruitstrevend' niveau van implementatie, 20% tot 50% van de organisaties voor wie de activiteit waaronder deze maatregel valt relevant is, heeft deze maatregel op dit niveau geïmplementeerd.
- **Categorie C**
  Categorie C betreft een 'ambitieus' niveau van implementatie, slechts enkele (maximaal 20%) organisaties hebben deze maatregel op dit niveau geïmplementeerd.

Certificeringsschema

De CO_2-Prestatieladder is het certificeringsschema dat de 'spelregels' bevat voor het certificeren van het CO_2-managementsysteem de CO_2-Prestatieladder. Alle bij de SKAO aangesloten *LadderCI*'s hanteren het certificeringsschema bij het uitvoeren van ladderbeoordelingen. Het certificeringsschema bevat:

- methoden om de grens en grootte van de organisatie te bepalen (Hoofdstuk 4);
- methode en CO_2-emissiefactoren om de *emissie-inventaris* te bepalen (Hoofdstuk 5);
- algemene eisen van de CO_2-Prestatieladder (§6.1);
- *auditchecklijsten* (Invalshoeken A, B, C en D) (§6.2);
- regels over certificeren en verifiëren conform de CO_2-Prestatieladder (Hoofdstuk 7).

CO_2-bewust Certificaat

Door een daartoe erkende LadderCI afgegeven document waaruit het gerechtvaardigd vertrouwen blijkt dat het managementsysteem voor het CO_2-bewust handelen van een organisatie voldoet aan de eisen voor het op het certificaat vermelde niveau van de CO_2-Prestatieladder.

CO_2-emissie

De totale massa van CO_2 uitgestoten naar de atmosfeer over een specifieke periode.

CO_2-emissie-inventaris

Een overzicht van alle CO_2-bronnen en CO_2-emissies van een organisatie in het kader van de CO_2-Prestatieladder. Zie voor meer informatie §5.1.

CO_2-emissie reductieprogramma

Een CO_2-emissie reductieprogramma is een planmatige aanpak om concreet omschreven maatregelen tot uitvoering te (laten) brengen, en die aanhoudt zolang dat nodig is voor de realisatie van een vooraf bepaalde substantiële reductiedoelstelling voor een bepaalde groep organisaties, of voor een categorie projecten, materialen of processen.

CO_2-footprint of Carbon footprint

CO_2-footprint staat synoniem voor CO_2-voetafdruk of carbon footprint: een maat, uitgedrukt in ton CO_2, voor de uitstoot van CO_2 als gevolg van het gebruik van fossiele brandstoffen in het verkeer, luchtvaart, transport, productie van elektriciteit, verwarming et cetera, die in ieder geval separaat alle scope 1 en 2 emissies omvat. Bij de CO_2-Prestatieladder wordt de scope 3 emissie 'business travel' ook als onderdeel van de CO_2-footprint meegenomen.

Continue verbetering
Continue, zich herhalende processen binnen de organisatie, die gericht zijn op de verbetering van zowel de CO_2-prestatie als op de verbetering van het managementsysteem. Dit wordt ook wel beschreven als 'Plan-Do-Check-Act' (PDCA) of 'Deming cirkel'.

Correctie
Wegnemen/herstellen van een afwijking.

Corrigerende maatregel
Maatregel om de oorzaak van een afwijking weg te nemen en om herhaling te voorkomen.

D

Directe emissies
Directe emissies, of *scope 1 emissies*, zijn emissies die worden uitgestoten door installaties die in eigendom zijn van of gecontroleerd worden door de organisatie, zoals emissies door eigen gasgebruik (in bijv. gasboilers, warmtekrachtinstallaties en ovens) en emissies door het eigen wagenpark. Zie ook Figuur 5.1, het scopediagram.

Directe ketenpartners
Partijen in de keten waar de organisatie een contractuele relatie mee heeft zoals toeleveranciers, afnemers, klanten en opdrachtgevers.

Directie(niveau)
Een persoon of groep van personen die een organisatie op het hoogste niveau bestuurt en beheert.

Opmerking 1: De directie heeft de macht om bevoegdheid te delegeren en de organisatie van middelen te voorzien.
Opmerking 2: Indien het toepassingsgebied van het managementsysteem slechts een deel van een organisatie omvat, dan verwijst de directie naar degenen die dat gedeelte van de organisatie besturen en beheren.

Directiebeoordeling
Beoordeling van een managementsysteem door de directie van de organisatie om de blijvende geschiktheid, implementatie, adequaatheid, effectiviteit en doeltreffendheid van het systeem te garanderen. Deze beoordeling dient tenminste eenmaal per jaar plaats te vinden.

Downstream emissies
Indirecte CO_2-emissies van verkochte producten en diensten, hieronder vallen ook producten en diensten die worden gedistribueerd, maar niet verkocht (dus zonder betaling). Zie ook §5.1. en het Scopediagram (Figuur 5.1).

E

Energiebeoordeling
De energiebeoordeling omvat het proces van identificatie en evaluatie van het energiegebruik binnen de organisatie. De energiebeoordeling is opgebouwd uit een analyse op hoofdlijnen van het energieverbruik (voor de organisatie als geheel naar verschillende energiebronnen) en energiegebruik en analyse van in meer detail voor het identificeren van de faciliteiten, apparaten of processen die een significante invloed of het energiegebruik hebben. Om gerichte maatregelen te kunnen nemen voor het verminderen van het energieverbruik en de daaraan verbonden kosten, is het nodig een inzicht te verkrijgen in het bestaande energieverbruik, in de verdeling ervan over de verschillende organisatiedoeleinden, de oorzaken van energieverlies, etc.
De energiebeoordeling gaat primair om het actuele verbruik. Zie ook ISO 50001 §4.4.3.

G

Globale maat
Indicator voor de CO_2-efficiency van de gehele organisatie, bijv. op basis van CO_2 per omzet of CO_2 per FTE.

Voor de globale maat in de maatregellijst dient data van de meest recent afgesloten periode, typisch één jaar, gebruikt te worden. Voor alle globale maten van de betreffende maatregellijst dient data van dezelfde periode gebruikt te worden.

Groottecategorie
Zie *organisatiegrootte.*

H

Herbeoordeling
Een herbeoordeling is de ladderbeoordeling, die door een LadderCI bij een organisatie wordt uitgevoerd, elke 3 jaar na de initiële ladderbeoordeling, waarbij het niveau van certificering onveranderd is gebleven en op grond waarvan een CO_2-bewust Certificaat op hetzelfde niveau wordt toegekend.

I

Implementatie
Implementatie is het in gang zetten van een activiteit zoals de realisatie van doelstellingen (reductiedoelstellingen, of de doelstellingen van een managementsysteem), door de verantwoordelijke medewerkers.

Indirecte emissies
Indirecte emissies zijn een gevolg van de activiteiten van de organisatie, maar komen voort uit bronnen die geen eigendom van de organisatie zijn en die ook niet beheerd worden door de organisatie. Indirecte emissies kunnen zowel *scope 2* als *scope 3* betreffen.

Initiatief initiatieven
Een initiatief kan zijn een *ontwikkelingsproject* of een *keteninitiatief*.

Initiële ladderbeoordeling
Een initiële ladderbeoordeling is de ladderbeoordeling door een LadderCI die bij een organisatie wordt uitgevoerd en op grond waarvan een *CO_2-bewust Certificaat* op een nieuw niveau wordt toegekend. Dit kan het instapniveau zijn (bijv. niveau 3), maar ook een stijging naar een hoger niveau (bijv. van niveau 3 naar niveau 4 of 5).

Interne audit
Audits die door of namens de organisatie zelf uitgevoerd worden voor directiebeoordeling en andere interne doeleinden (bijvoorbeeld om de doeltreffendheid van het managementsysteem te bevestigen of informatie te verkrijgen om het managementsysteem te kunnen verbeteren).

J

Jaarlijkse ladderbeoordeling
Een jaarlijkse ladderbeoordeling is de ladderbeoordeling, die door een LadderCI bij een organisatie wordt uitgevoerd, 1 of 2 jaar na de initiële ladderbeoordeling of idem na de herbeoordeling, en waarbij het niveau van certificering onveranderd is gebleven, en op grond waarvan de LadderCI verklaart dat dit niveau nog steeds van toepassing is.

K

Kennisinstituut
Organisatie die onafhankelijk en professioneel is en over relevante kennis met betrekking tot levenscyclus analyses en CO_2-uitstoot beschikt. Dit kan bijvoorbeeld een universiteit of adviesbureau zijn.

Keten
Een keten is gedefinieerd als een bepaalde lijn van aanvoerende en afnemende bedrijven en *organisaties*.

Ketenanalyse
Analyse van CO_2-emissies in een van de ketens waarin de organisatie actief is.

Keteninitiatief
Een keteninitiatief is een planmatige aanpak (onderdeel van eis 4.B.2) om op basis van een ketenanalyse (eis 4.A.1), samen met partners in de betreffende keten, een vooraf gestelde reductiedoelstelling (eis 4.B.1) in die keten te realiseren.

Ketenpartners
Partijen zowel upstream als downstream in de keten(s) van de organisatie waar de organisatie mee samenwerkt. Dit kunnen bijvoorbeeld klanten, distributeurs, leveranciers of opdrachtgevers zijn.

L

Ladderbeoordeling
De ladderbeoordeling is de *audit* (conformiteitsbeoordelende activiteit) van een LadderCI op basis van de norm CO_2-Prestatieladder. De CO_2-Prestatieladder maakt onderscheid tussen een initiële-, jaarlijkse- en herbeoordeling.

LadderCI
Een Laddercertificerende Instelling (LadderCI) is een conformiteitsbeoordelende instelling die door de Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden en Ondernemen is bevoegd om een certificering of audit (ook ladderbeoordeling genoemd) uit te voeren indien deze CI door de Raad voor Accreditatie (RvA) -of door een andere accreditatie organisatie waarmee de Raad voor Accreditatie een Multi Lateral Agreement MLA (EA/IAF) heeft afgesloten- is geaccrediteerd voor de activiteit "managementsysteemcertificatie van het CO_2-bewustzijnssysteem volgens de CO_2-Prestatieladder”.

M

Maatregellijst
De maatregellijst is een niet uitputtende lijst met CO_2-reductiemaatregelen, onderverdeeld naar veelvoorkomende activiteiten van organisaties die deelnemen aan de CO_2-Prestatieladder.

Managementsysteem
Een samenhangend geheel van afspraken en werkwijzen en een organisatiestructuur voor een planmatige en systematische beheersing en verbetering van bedrijfsprocessen om de gestelde doelen te realiseren.

Materialiteit (energiestromen van CO_2-emissies (scope 1 en 2))
Materieel zijn de emissies van een organisatie die een dermate omvang hebben dat ze van invloed zijn op afwegingen en inschattingen (inclusief reductiedoelstellingen) van beslissers en belanghebbenden van en rond de organisatie. Door met name bij de materiële emissies te zorgen voor betrouwbare inzichten draagt de organisatie eraan bij dat belanghebbenden de juiste beslissingen nemen.

MEE
Meerjarenafspraak energie-efficiency voor Emission Trading Scheme (ETS)-ondernemingen.

MJA
Meerjarenafspraak energie-efficiency 2001–2020.

N

NGO
Een niet-gouvernementele organisatie (of NGO, ook wel non-gouvernementele organisatie) is een

organisatie die onafhankelijk is van de overheid en die zich op een of andere manier richt op een verondersteld maatschappelijk belang. Over het algemeen gaat het om organisaties die werken aan het bevorderen van milieubescherming, gezondheid, ontwikkelingswerk of het bevorderen van de mensenrechten.

O **Ontwikkelingsproject**
Een ontwikkelingsproject is een projectmatige activiteit op het gebied van initiatieven, innovatie, reductie

- om nieuwe technieken beschikbaar te krijgen, of
- om belemmeringen weg te nemen voor de uitvoering van bestaande mogelijkheden.

Specifieker gesteld in eis 4.D.1: "ontwikkelingsprojecten die de sector bij de uitvoering van projecten faciliteren in CO_2-reductie…".

Organisatie
De organisatie zoals wordt vastgesteld door de organizational boundary conform Hoofdstuk 4. In de ISO 14064 serie wordt in het Engels gesproken over organization, organizational boundaries en operational boundaries. We gebruiken vanaf Handboek 3.1 het woord organisatie (i.p.v. bedrijf) vanwege de verbreding van certificaathouders naar organisaties als overheden.

Organisatiegrootte (klein/middelgroot/groot)
De CO_2-Prestatieladder maakt op basis van de CO_2-uitstoot, onderscheid tussen kleine, middelgrote en grote organisaties (K/M/G). Om tot de groottecategorie 'klein' of 'middelgroot' te behoren, dient een organisatie onder de definitie 'Werken/leveringen' aan beide voorwaarden te voldoen (zie Tabel 4.1). Het betreft in alle gevallen de CO_2-uitstoot in scope 1 & 2 emissies binnen de organizational boundary van de organisatie (zoals bepaald in §4.1).

P **Partijen in de keten**
Alle partijen die een rol spelen in de keten(s) waar de organisatie in actief is.

Passief deelnemen
Deelname aan de activiteiten van een initiatief, waarbij de deelname primair gericht is op het ophalen van kennis en ervaring die relevant is voor de organisatie.

Portfolio
Verzameling van auditbewijsmateriaal dat een organisatie in het kader van een ladderbeoordeling aan de LadderCI overlegt. Auditbewijsmateriaal bestaat uit registraties en beweringen op basis van feiten of andere informatie welke relevant zijn voor de auditcriteria en verifieerbaar. Auditbewijsmateriaal kan kwalitatief of kwantitatief zijn.

Product Markt Combinatie (PMC)
Combinaties van producten (of diensten) en markten die relevant zijn voor de omzet van de organisatie.

Projecten
Een project kan zijn een bouwproject op een bouwplaats, een onderhoudscontract, een advies- en ontwerpopdracht, of een levering van goederen en diensten.

- De projecten: alle projecten van een organisatie afzonderlijk.
- Projecten: een onbepaald aantal willekeurige projecten van een organisatie.
- De projectenportefeuille: alle projecten van een organisatie samen.

Stadia van projecten:
- Gegund: een project dat minder dan een half jaar geleden is gegund.
- In uitvoering: een project dat meer dan een half jaar geleden is gegund, maar nog niet afgerond is.
- Afgerond: een project dat is opgeleverd.

Projectdossier
Een projectdossier is een dossier van één project met daarin opgenomen de onderbouwing van de invulling van de eisen van de CO_2-Prestatieladder voor het specifieke project.

Projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is
Dit zijn de projecten van een organisatie waarbij de CO_2-Prestatieladder een rol heeft gespeeld in de aanbesteding. Hierbij is het niet relevant of het gunningvoordeel wel of niet doorslaggevend is geweest bij het verkrijgen van de opdracht, of op welke manier de CO_2-Prestatieladder in de aanbesteding is gevraagd.

R

Referentiejaar
Specifieke geïdentificeerde historische periode die als doel heeft het vergelijken van broeikasgasemissies, emissiereducties of andere broeikasgas informatie met andere jaren mogelijk te maken.

Regelmatige opvolging
Regelmatige opvolging is een mogelijk kenmerk van *voortzetting* of *voortgang* van een activiteit. Van een regelmatige jaarlijkse opvolging is sprake als de bedoelde activiteit elk jaar gereed komt op dezelfde datum en maand als de overeenkomende initiële activiteit.
Van een regelmatige halfjaarlijkse opvolging is sprake als bij jaarlijkse opvolging de activiteit bovendien ook jaarlijks gereed komt op dezelfde datum 6 maanden daarvóór.
Dit zijn referentiedata die vastliggen; ten opzichte daarvan mag elke activiteit afzonderlijk bekeken maximaal 1 maand eerder of later gereedkomen.

Relevante emissies (scope 3)
Relevant zijn die emissies van een organisatie die een dermate omvang hebben dat ze van invloed zijn op afwegingen en inschattingen (inclusief reductiedoelstellingen) van beslissers en belanghebbenden van en rond de organisatie. Door met name voor de relevante emissies te zorgen voor betrouwbare inzichten draagt de organisatie eraan bij dat belanghebbenden de juiste beslissingen nemen. Relevante emissies voor scope 3 worden bepaald door de volgende criteria: emissies die significant zijn in omvang ten opzichte van de (verwachte) totale omvang van *scope 3* emissies; emissies waarover de organisatie invloed kan uitoefenen in de keten, emissies van activiteiten die een risico kunnen vormen voor de organisatie, emissies van activiteiten die kritisch kunnen zijn voor belangrijke stakeholders, emissies van activiteiten die geoutsourced zijn maar eerder binnen de boundary van de organisatie werden uitgevoerd. Als ook emissies die door de sector als relevant zijn geïdentificeerd (zie Hoofdstuk 5 voor meer informatie).

S

Scope 1 emissies of directe emissies
Scope 1 emissies, of *directe*, zijn emissies die worden uitgestoten door installaties die in eigendom zijn van of gecontroleerd worden door de organisatie, zoals emissies door eigen gasgebruik (in bijv. gasboilers, warmtekrachtinstallaties en ovens) en emissies door het eigen wagenpark. Zie ook Figuur 5.1, het scopediagram.

Scope 2 emissies of indirecte emissies
Scope 2 of *indirecte emissies*, zijn emissies die ontstaan door de opwekking van elektriciteit, warmte en koeling en stoom in installaties die niet tot de eigen onderneming behoren, doch die door de organisatie worden gebruikt, zoals bijvoorbeeld de emissies die vrijkomen bij het opwekken van elektriciteit in centrales.

Scope 3 emissies of overige indirecte emissies
Scope 3 emissies of overige *indirecte emissies*, zijn emissies die ontstaan als gevolg van de activiteiten van de organisatie maar die voortkomen uit bronnen die geen eigendom van de organisatie zijn noch beheerd worden door de organisatie. Voorbeelden zijn emissies die voortkomen uit de productie van ingekochte materialen (*upstream*) en het gebruik van het door de organisatie aangeboden/verkochte werk, project, dienst of levering (*downstream*). Hoewel '*business travel*' conform het GHG protocol een scope 3 emissie categorie is, moeten deze emissies voor de CO_2-Prestatieladder worden meegenomen in de emissie-inventaris voor 3.A.1.

Scope 3 strategie
De leidende principes (met een generiek karakter) die de organisatie hanteert bij de uitvoering van de reductiemaatregelen in scope 3, om te bereiken dat deze op efficiënte en samenhangende wijze bijdragen aan de realisering van de bedrijfsstrategie.

Sector (branche)
Een sector (branche) is een benaming voor alle organisaties samen die actief zijn in een bepaalde categorie producten of diensten.

Sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma
Een sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma is een reductieprogramma dat streeft naar maatregelen door een hele sector, met een reductiedoelstelling voor een hele sector e.d.

Stadia van projecten
Zie *projecten.*

Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden en Ondernemen (SKAO)
Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden en Ondernemen is sinds 16 maart 2011 schema-eigenaar en schemabeheerder van de CO_2-Prestatieladder.

Structureel
Structureel is een activiteit met o.a. regelmatige opvolging.

U

Upstream emissies
Indirecte CO_2-emissies van aangeschafte of verworven producten en diensten. Zie Figuur 5.1, het scopediagram.

V

Verificatie
Bij een verificatie wordt een emissie-inventaris (opgesteld conform ISO 14064-1 §9.3.1 a t/m t) geverifieerd conform ISO 14064-3 door een bevoegde verificateur.

Voortgang/vooruitgang
Voortgang is continuering van een activiteit waarbij kwalitatieve verbetering wordt bereikt, een groter deel van een doelstelling wordt gerealiseerd, etc.

Voortzetting/voortzetten
Voortzetting is continuering van een activiteit op eenzelfde niveau, en met eenzelfde aanpak (doel en middelen), waarbij de inhoud geactualiseerd wordt.

Vrijwillig CO_2-emissie reductieprogramma vrijwillig CO_2-emissie reductieprogramma
Een programma opgezet door overheid of NGO's. In een dergelijk programma committeren organisaties zich vrijwillig aan het reduceren van CO_2.

4

GRENZEN EN OMVANG VAN DE ORGANISATIE

4. Grenzen en omvang van de organisatie

Voordat een *organisatie* zich laat certificeren, is het van belang dat de organisatie eerst bepaalt wat ze laat certificeren. De grenzen en de omvang van de organisatie zijn hierbij leidend. In dit Hoofdstuk vindt u de regels waar organisaties zich conform de CO_2-Prestatieladder aan moeten houden om de grens en de omvang van de organisatie te bepalen.

Paragraaf 4.1 gaat in op het vaststellen van de grens van de organisatie. Daarvoor worden twee methodes gegeven: de GHG Protocol methode en de laterale methode. De tweede methode gaat vergezeld van een gedetailleerd stappenplan. Daarnaast wordt de procedure toegelicht die de organisatie volgt als het afwijkt van de laterale methode. Paragraaf 4.2 beschrijft de methode om de *groottecategorie* van organisaties te bepalen.

4.1 Vaststellen van de grens van de organisatie

De '*organizational boundary'*, of 'de organisatorische grens' van een organisatie, is bepalend voor de *ladderbeoordeling*. De boundary dient zodanig gekozen te zijn dat er zich geen *C-aanbieders* onder de *A-aanbieders* bevinden. Om aan deze eis te voldoen zijn er in principe twee methoden beschikbaar: De 'GHG Protocol methode' en de zogenaamde 'laterale methode'.

Methode 1: de GHG Protocol methode

Deze methode is volgens het GHG Protocol (A Corporate Accounting and Reporting Standard, Hoofdstuk 3 'Setting organizational boundaries'). De methode werkt top-down en is afdoende. Met deze methode kunnen organisaties zowel de 'equity share' benadering als de 'control' benadering toepassen.

Essentie

Men gaat op de hoogste top van de hiërarchie van organisaties zitten (bijvoorbeeld op holding niveau) en bepaalt op basis van het GHG Protocol welke organisaties tot de organizational boundary behoren. De hiërarchie ziet toe op de zeggenschapsrelaties tussen organisaties. Een toets aan de voorwaarde dat de boundary zodanig gekozen dient te zijn dat er zich geen C-aanbieders onder de A-aanbieder bevinden, zal geen verrassingen opleveren.

Methode 2: de laterale methode

Deze methode bestaat deels uit de GHG Protocol methode, deels is het maatwerk voor de CO_2-Prestatieladder. De methode is lateraal en voldoende[1].

Essentie

AC- analyse voor het bepalen van de organizational boundary conform de laterale methode

Stap a: Keuze startorganisatie.

Men kiest een organisatie[2] en beziet dit als de top van een (sub)hiërarchie van organisaties en handelt dan volgens methode 1. Deze stap levert een groep van organisaties op die 'Deel S' wordt genoemd.

Stap b: Laterale (iteratieve) analyse.

Op basis van een al dan niet geconsolideerde inkoopomzet van Deel S worden de A-aanbieders bepaald. Van deze A-aanbieders wordt geanalyseerd of ze ook C-aanbieder zijn. Zo ja, dan vormen deze aanbieders een groep organisaties die 'Deel L' wordt genoemd.

De inkoopomzet wordt vervolgens verminderd met de inkoopomzetten van de organisaties behorende tot Deel L. De voorgaande analyse wordt herhaald en Deel L wordt mogelijk nog aangevuld met een of meer organisaties. Een en ander wordt herhaald (iteratie) tot dat Deel L niet meer verandert. Op de

[1] Deze methode kent niet de eis dat dubbeltellingen van CO_2-emissies niet zijn toegestaan.

[2] Dit is veelal de werkmaatschappij die een CO_2-bewust Certificaat wil behalen.

volgende pagina is een meer gedetailleerd stappenplan geschetst, stap 1 tot en met stap 5, van een dergelijke analyse.
Stap c: Bepalen van de boundary.
Door de organisaties van Deel S en Deel L samen te voegen is de organizational boundary bepaald. Deze organisaties bij elkaar vormen dan samen 'de organisatie' waarvan de CO_2-prestatie wordt gemeten.

Gedetailleerd stappenplan van de laterale methode
Stap 1: Rangschik alle aanbieders (crediteuren) naar inkoopomzet op afnemende volgorde. De aanbieder waarbij het meeste wordt verworven, komt zo op nummer 1 te staan. Zie een voorbeeld in Figuur 4.1. In dit voorbeeld zijn er 200 aanbieders met een totale inkoop waarde van ruim 1 miljard euro. De grootste aanbieder levert voor ruim 100 miljoen euro.

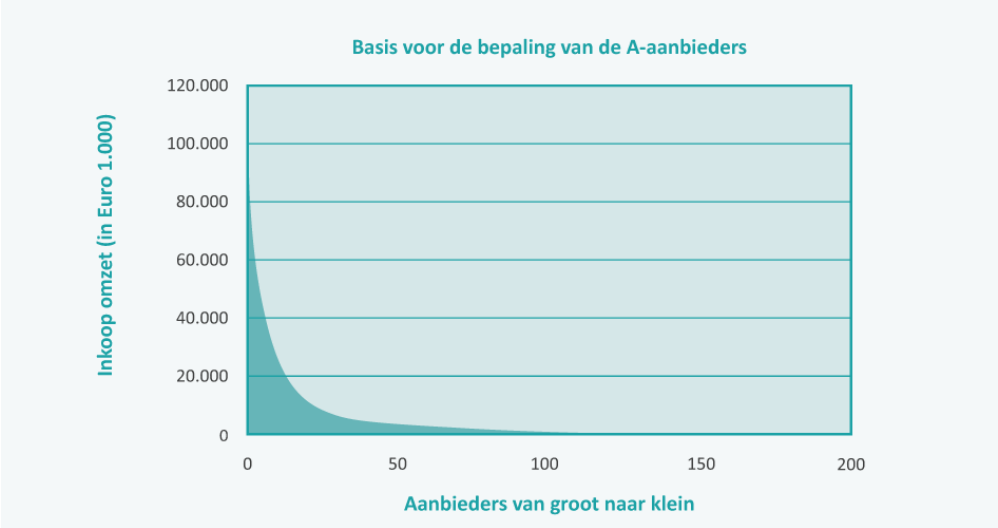

Figuur 4.1. Aanbieders van groot naar klein op basis van inkoopomzet.

Stap 2: Op basis van stap 1 is nu de omzet per aanbieder uit te drukken in een percentage van het totaal. Dit is cumulatief weergegeven in Figuur 4.2. In dit voorbeeld levert aanbieder nummer 1 bijna 10% van de totale inkoopomzet en nummer 1 en 2 samen ruim 18%. Het uitvergrote begin van de cumulatieve uit Figuur 4.2 levert Figuur 4.3.

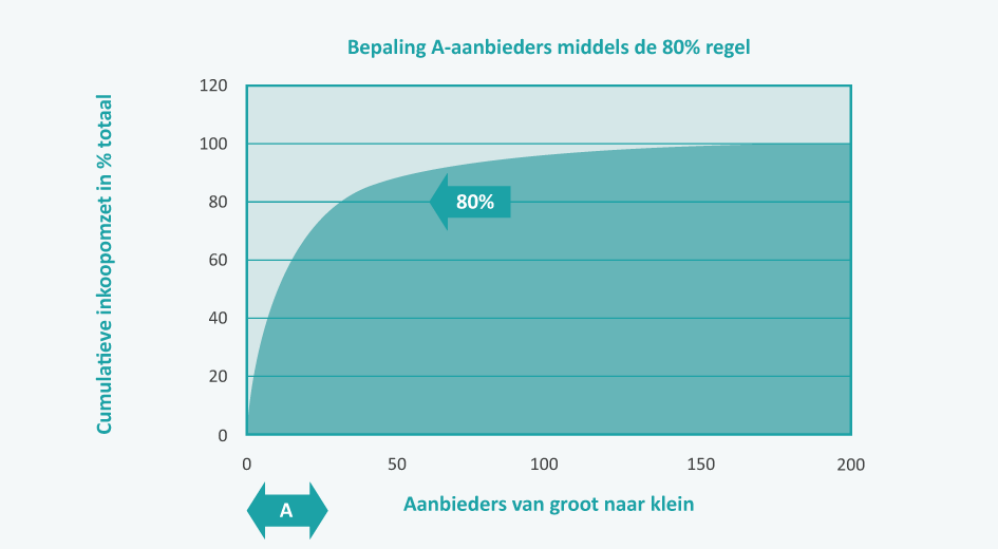

Figuur 4.2. Cumulatieve inkoopomzet van aanbieders in percentages van het totaal.

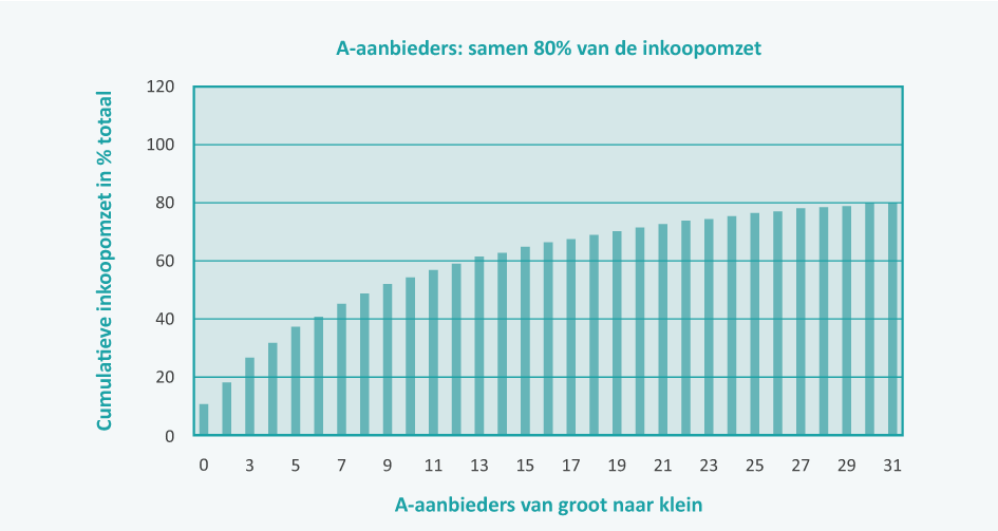

Figuur 4.3. Uitvergroting begin van Figuur 4.2.

Stap 3: De aanbieder die met zijn inkoopomzet de cumulatieve 80% grens van de organisatie overschrijdt, behoort nog tot de A-aanbieders. In het voorbeeld is dit aanbieder nummer 31 met een omzet van ruim 6 miljoen (ruim 0,6% van het totaal), zie Figuur 4.3. Aanbieder met nummer 32 is dus geen A-aanbieder.
Stap 4: De A-aanbieders zijn nu bepaald. Tussen deze A-aanbieders kunnen zich C-aanbieders bevinden. Deze C-aanbieders dienen nu in de 'organizational boundary' te worden opgenomen en zijn daarmee dus geen aanbieder meer.
Stap 5: De A-aanbieders die tevens C-aanbieders blijken te zijn, dienen nu uit het aanbiederbestand (Figuur 4.1) verwijderd te worden. Daarmee is dus een nieuwe basis als startpunt gecreëerd. Ook dient de voorgaande analyse herhaald te worden en de dan gevonden C-aanbieders ook in de boundary opgenomen te worden. Dit iteratieve proces eindigt op het moment dat zich geen C-aanbieders meer bij de A-aanbieders bevinden.

Ter overweging: AC-analyse in een vroege fase
Uit de praktijk blijkt dat het maken van een AC-analyse in een vroege fase een goede start is voor het vaststellen van de organizational boundary en de planning van de activiteiten om te komen tot certificering.

Bespreking bovenstaande
1. Een kanttekening bij methode 1. Het is mogelijk dat men bij methode 1, de GHG Protocol methode (top-down), start vanuit de top van een (sub)hiërarchie van organisaties en erachter komt dat een zusterorganisatie ook in de boundary moet worden opgenomen. Op dat moment zal de conclusie volgens het GHG Protocol zijn: men moet de nieuwe boundary vanuit een hoger hiërarchisch niveau vaststellen. Vanuit dit hogere niveau kunnen er organisaties in zicht komen die ver van de activiteiten van een eventuele opdrachtgever af staan, maar die dus wel in de boundary opgenomen dienen te worden. Dit is vanuit maatschappelijk oogpunt wellicht mooi, maar het is niet de bedoeling van de CO_2-Prestatieladder. Methode 2 levert daar een oplossing voor. Ook bij deze methode kan het nodig zijn over de landsgrens heen te gaan.
2. Een kanttekening bij methode 2. Door het streven naar een landelijk certificaat zijn er meerdere opdrachtgevers met verschillende opdrachten. Voor die verschillende opdrachten moeten wellicht verschillende organisaties (binnen de holding) worden ingeschakeld. Indien de keuze van de startorganisatie uit methode 2, de laterale methode, op een te laag hiërarchisch niveau is gemaakt (alleen specifiek gericht op één opdrachtgever, die de CO_2-Prestatieladder inzet bij aanbestedingen) dan kan later blijken dat een herziening en of uitbreiding van de organizational boundary nodig is, met alle nadelen van dien.

3. Wordt aan een eis op een hoger niveau in de hiërarchie van organisaties voldaan, dan dient de *LadderCI* logischerwijs na te gaan en vast te stellen dat:
    - de organisatie deel uitmaakt van die hiërarchie van organisaties, en
    - dat de eis op het hogere niveau eenduidig en transparant heeft geleid tot een concrete eis aan de organisatie en dat de organisatie vervolgens daaraan voldoet.
4. Voor de ladderbeoordeling is de organizational boundary leidend en niet het toepassingsgebied (scope). De A/C analyse dient te worden gevolgd. Het toepassingsgebied van het CO_2-managementsysteem mag niet worden beperkt door middel van een geografische grens.

Een kader voor complexe gevallen bij de boundary bepaling met methode 2

Bij de laterale methode kan men bij stap 5 op het probleem stuiten dat de startorganisatie te weinig zeggenschap heeft om een C-aanbieder die tevens A-aanbieder is (*A&C-aanbieder*) in de boundary op te nemen. In principe dient dit via de zeggenschapsrelaties op hoger niveau mogelijk gemaakt te worden. Het argument dat een grotere boundary toekomstbestendiger is, is hierbij een aanvullend argument.

Toch zijn er organisatorische constructies denkbaar waarbij verplichte opname van een A&C-aanbieder in de boundary disproportioneel en daarmee niet maakbaar is. Dit blokkeert dan de toegang tot certificatie van de startorganisatie.

Bij een dergelijk dilemma dient de *LadderCI* een afweging te maken binnen het volgende kader:

1. De LadderCI is terughoudend bij het toestaan dat A&C aanbieders niet als een juridische eenheid in de boundary worden opgenomen.
2. Van de A&C aanbieders die niet als een juridische eenheid in de boundary worden opgenomen dient het relevante[3] deel[4] van deze juridische eenheid wel in de boundary te worden opgenomen. Dit dient op het certificaat geduid te worden.
3. Alleen de juridische eenheden die in het geheel in de boundary zijn meegenomen, kunnen gebruik maken van het certificaat.
4. Voor ondersteunende ICT diensten uit vestigingen buiten Europa[5] bestaat niet de verplichting tot opname in de boundary. Zij zijn daarvan vrijgesteld, opdat toch aan de eis uit punt 3 voldaan kan worden, maar dan is het wel nodig dat de organisatie zelf de nodige onderbouwde inschattingen toevoegt.
   Duiding hiervan op het certificaat is daarbij niet nodig, noch gewenst.
5. Daar waar de hiërarchische zeggenschapsrelatie te zwak is om betrokkenheid van de A&C aanbieder te effectueren, dient de organisatie zelf de nodige onderbouwde inschattingen toe te voegen. Het spreekt voor zich dat deze A&C aanbieder dan niet in de boundary zit en dus ook niet gebruik kan maken van het gunningvoordeel.
6. Hiervan is in ieder geval sprake als gemiddeld over een termijn van de laatste drie jaar
    a. de inkoopomzet in relatie tot de leverancier, bij de te certificeren organisatie lager dan 5% is én
    b. als de verkoopomzet bij de C-aanbieder ook lager dan 5% is.
7. De A&C aanbieders die niet als een juridische eenheid in de boundary worden opgenomen, worden uit de hele AC-analyse verwijderd. Vervolgens wordt de AC-analyse opnieuw gedaan volgens dezelfde spelregels, waar nodig iteratief.
8. In geval van twijfel kan een LadderCI advies inwinnen bij het Centraal College van Deskundigen.
9. De LadderCI houdt in zijn afwegingen rekening met harmonisatiebesluiten van de Technische Commissie.

[3] Relevant in de zin van het betrokken zijn bij datgene wat aan de organisatie wordt/is aangeboden/geleverd.
[4] Dit deel dient een semi-vast deel van de organisatie structuur uit te maken om vergelijkingen in de tijd te kunnen maken.
[5] Met Europa bedoelen we alle (kandidaat) lidstaten van de EU en de EVA landen. EVA = Europese Vrijhandelsassociatie.

Afwijken van de laterale methode
Binnen de bestaande regels voor het bepalen van de organizational boundary, heeft de LadderCI interpretatievrijheid om bepaalde uitzonderingen toe te staan. Dit is in bovenstaand kader besproken. Echter, in enkele gevallen is het niet mogelijk om via bovenstaande methodes en binnen bovenstaand kader de organizational boundary van de organisatie vast te stellen. Men kan hierbij denken aan grote (internationaal) opererende organisaties.

Voor deze organisaties is het via onderstaande procedure mogelijk af te wijken van de laterale methode. Deze procedure is bedoeld om de methode van boundarybepaling van complexe organisaties te harmoniseren en vast te stellen, zodat de boundarybepaling stand houdt bij *jaarlijkse ladderbeoordelingen* en/of bij certificaat overname door een andere LadderCI.

Een organisatie kan een aanvraag bij de SKAO indienen om af te wijken van de laterale methode. Dit kan alleen als de organisatie aantoonbaar, alle redelijke inspanning heeft gedaan om zijn organizational boundary door middel van de GHG- of laterale methode te bepalen. Daarnaast moet aantoonbaar, alle redelijke inspanning zijn geleverd om zeggenschap (financieel of operationeel) in relaties te bewerkstelligen. Als dit niet leidt tot een werkbare situatie, kan de organisatie, in afstemming met haar LadderCI, een aanvraag bij de SKAO indienen om af te wijken van de laterale methode.

Procedure voor het vaststellen van de methode voor het afwijken van de laterale methode

1. In afstemming met haar LadderCI dient de organisatie bij de SKAO een aanvraag in om af te wijken van de laterale methode voor goedkeuring van 'afwijking van de laterale methode'.
2. De aanvraag is afgestemd met de eigen LadderCI en bevat minimaal een:
    - analyse van de boundary volgens de laterale methode (A)
    - voorstel van de boundary, afwijkend van de laterale methode (B)
    - indicatie van het verschil van de emissie-inventaris tussen boundary A en B, en de invloed op de relevante organisatieonderdelen
    - argumentatie voor de gekozen benadering
3. Bij een complete aanvraag wijst de SKAO een 'ad-hoc' Boundary Commissie van 3 ervaren auditoren (>10 ladderbeoordelingen) van 3 verschillende LadderCI's aan (niet zijnde de 'eigen' LadderCI van de organisatie).
4. De Boundary Commissie beoordeelt de aanvraag van de organisatie om af te wijken van de laterale methode. Hierbij houdt de Boundary Commissie rekening met:
    - de boundarybepaling zoals beschreven in §4.1,
    - de relevantie van de boundary voor projecten die worden aanbesteed met de CO_2-Prestatieladder en worden uitgevoerd met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel,
    - de materialiteit (zoals geformuleerd in toelichting eis 4.A.1-omvang, invloed, risico, kritisch voor stakeholders, outsourcing, overige) van de emissies van entiteiten die door de afwijking buiten de boundary blijven.
    - de duidelijkheid waarmee e.e.a. aan publiek gecommuniceerd kan worden en wordt.
5. De kosten[6] van de beoordeling van de aanvraag worden gedragen door de organisatie, maar lopen via de SKAO. De organisatie sluit een verklaring bij haar aanvraag bij, waarin ze verklaart de kosten te dragen die verband houden met de beoordeling.
6. De Boundary Commissie doet uitspraak binnen 3 maanden na de ontvangstbevestiging van de aanvraag door SKAO.
7. De beoordeling van de Boundary Commissie wordt aan het dossier van de organisatie toegevoegd, zodat dit bij een jaarlijkse beoordeling of bij certificaatovername beschikbaar is.
8. De beoordeling van de Boundary Commissie wordt in de Technische Commissie geharmoniseerd.
9. De beoordeling van de Boundary Commissie is bindend.

[6] Ter overweging: De Boundary Commissie bestaat uit 3 auditoren. De beoordelingstijd van de aanvraag wordt geschat op 1 mandag per auditor.

Zoals reeds gesteld is de ladderbeoordeling van de uit deze afwijkende methode resulterende boundary, de taak van de LadderCI van de organisatie. De organisatie dient zich wel aan haar eigen afwijkende methode te houden.

4.2 Vaststellen omvang van de organisatie

De CO_2-Prestatieladder maakt onderscheid in grootte van organisaties. De CO_2-Prestatieladder onderscheidt kleine, middelgrote en grote organisaties op basis van de CO_2-uitstoot.

Om tot de *groottecategorie* '*klein*' of 'middelgroot' te behoren, dient een organisatie onder de definitie 'Werken/leveringen' aan beide voorwaarden te voldoen (zie Tabel 4.1). Het betreft in alle gevallen de *CO_2-uitstoot* zoals bepaald in de CO_2-emissie-inventaris bij eis 3.A.1. binnen de organizational boundary van de organisatie (zoals bepaald in §4.1).

Hierbij is het uitgangspunt dat bij het bepalen van de omvang van de CO_2-uitstoot, mobiliteit altijd dient te worden meegenomen. Waarbij voor werken/levering een vaste verdeling van de CO_2-uitstoot tussen kantoor en locaties/bouwplaatsen geldt. Deze verdeling ligt vast voor de geldigheidstermijn van het certificaat.

Tabel 4.1. Groottecategorieën CO_2-Prestatieladder

	Diensten[7]	Werken/leveringen
Kleine organisatie (K)	Totale CO_2-uitstoot bedraagt maximaal (≤) 500 ton per jaar.	Totale CO_2-uitstoot *van de kantoren en bedrijfsruimten* bedraagt maximaal (≤) 500 ton per jaar, **en** de totale CO_2-uitstoot *van alle bouwplaatsen en productielocaties* bedraagt maximaal (≤) 2.000 ton per jaar.
Middelgrote organisatie (M)	Totale CO_2-uitstoot bedraagt maximaal (≤) 2.500 ton per jaar.	Totale CO_2-uitstoot *van de kantoren en bedrijfsruimten* bedraagt maximaal (≤) 2.500 ton per jaar, **en** de totale CO_2-uitstoot *van alle bouwplaatsen en productielocaties* bedraagt maximaal (≤) 10.000 ton per jaar.
Grote organisatie (G)	Totale CO_2-uitstoot bedraagt meer dan (>) 2.500 ton per jaar.	Overig

Vrijstelling voor kleine en middelgrote organisaties

Voor kleine en middelgrote organisaties gelden de volgende vrijstellingen en regels:

- Voor kleine organisaties gelden de eisen 5.A.2-2, 5.A.3, 4.C, 5.C, 4.D en 5.D niet.
  Kleine organisaties dienen bij eis 4.A.1 in plaats van twee, slechts één *ketenanalyse* te maken.
- Voor middelgrote organisaties gelden de eisen 4.C, 4.D, en 5.D niet.
- Aan deze eisen is dan derhalve (fictief) voldaan. Fictief voldoen aan een eis levert per vrijgestelde eis, 90% van de maximale score op.

De vrijstellingen voor kleine en middelgrote organisaties staan ook in de tweede kolom van de *auditchecklijst* aangegeven.

[7] Deze definities zijn conform de definities van de EG –richtlijnen 2004/17 en 2004/18.

5

EMISSIES EN CO_2-EMISSIEFACTOREN

5. Emissies en CO_2-emissiefactoren

In §5.1 leest u over het type emissies van organisaties, zodat u weet wanneer u welke emissies van de organisatie moet meerekenen. In §5.2 leest u over de uitgangspunten van de CO_2-emissiefactoren en hoe deze in het kader van de CO_2-Prestatieladder worden gebruikt. Tot slot handelt Hoofdstuk 5 over hoe om te gaan met nieuwe CO_2-emissiefactoren en herberekening.

5.1 CO_2-emissie-inventaris, scope-indeling en materialiteit

Vanaf CO_2-Prestatieladder niveau 3 dient de organisatie de *CO_2-uitstoot* (*scope 1* & 2 emissies en *business travel* business travel(uit scope 3))[8] van de *organisatie* (zoals bepaald in §4.1) in kaart te hebben gebracht. Vanaf niveau 4 dient een organisatie ook over haar *scope 3* emissies te gaan rapporteren. Rapporteren over de scope 1, 2 en 3 emissies doet een organisatie middels een rapport over de CO_2-emissie-inventaris. Hieronder wordt een aantal termen en de samenhang daartussen nader toegelicht.

CO_2-emissie-inventaris
De rapportage over de *CO_2-emissie-inventaris* is voor de CO_2-Prestatieladder opgesteld conform ISO 14064-1 §9.3.1 (zie ook §6.2, eis 3.A.1.). Afhankelijk van het niveau op de CO_2-Prestatieladder omvat de CO_2-emissie-inventaris de *directe* en *indirecte emissies* ten gevolge van de organisatieactiviteiten, onderverdeeld in scope 1, 2 en 3 emissies. Het gaat hier primair om de materiële (scope 1 en 2) en relevante (scope 3) emissies. De indirecte scope 3 emissies kunnen zowel *upstream* als *downstream* ontstaan.

Scope-indeling
Scope 1 emissies of directe emissies
Scope 1 emissies, of directe emissies, zijn emissies die worden uitgestoten door installaties die in eigendom zijn van of gecontroleerd worden door de organisatie, zoals emissies door eigen gasgebruik (in bijv. gasboilers, warmtekrachtinstallaties en ovens) en emissies door het eigen wagenpark. Zie ook Figuur 5.1, het scopediagram.

Scope 2 emissies of indirecte emissies
Scope 2 of indirecte emissies, zijn emissies die ontstaan door de opwekking van elektriciteit, warmte en koeling en stoom in installaties die niet tot de eigen onderneming behoren, doch die door de organisatie worden gebruikt, zoals bijvoorbeeld de emissies die vrijkomen bij het opwekken van elektriciteit in centrales.

Scope 3 emissies of overige indirecte emissies
Scope 3 emissies of overige indirecte emissies, zijn emissies die ontstaan als gevolg van de activiteiten van de organisatie maar die voortkomen uit bronnen die geen eigendom van de organisatie zijn noch beheerd worden door de organisatie. Voorbeelden zijn emissies die voortkomen uit de productie van ingekochte materialen (upstream) en het gebruik van het door de organisatie aangeboden/verkochte werk, project, dienst of levering (downstream). Let op: hoewel '*business travel*' conform het GHG protocol een scope 3 emissie categorie is, moeten deze emissies voor de CO_2-Prestatieladder worden meegenomen in de emissie-inventaris voor 3.A.1.

- **Upstream (scope 3) emissies**
  Indirecte CO_2-emissies van aangeschafte of verworven producten en diensten. Hierin zijn 8 categorieën te identificeren. Zie Tabel 5.1 en het scopediagram.
- **Downstream (scope 3) emissies**
  Indirecte CO_2-emissies van producten en diensten (of projecten) na de verkoop. Onder deze

[8] Deze definities zijn gebaseerd op GHG Protocol A Corporate Accounting and Reporting Standard, Hoofdstuk 4 'Setting Operational Boundaries'.

emissies vallen ook producten en diensten die worden gedistribueerd, maar niet verkocht (dus zonder betaling). Hierin zijn 7 categorieën te identificeren. Zie Tabel 5.1 en het scopediagram.

Meer informatie over deze categorie-indeling staat in Hoofdstuk 5 'Identifying Scope 3 emissions' van het GHG Protocol Scope 3 Standard.

Tabel 5.1. Categorie-indeling *upstream* en *downstream* scope 3 emissies conform GHG Protocol Scope 3 Standard

Upstream:	Downstream:
1. Aangekochte goederen en diensten 2. Kapitaal goederen 3. Brandstof en energie gerelateerde activiteiten (niet opgenomen in *scope 1* of scope 2) 4. Upstream transport en distributie 5. Productieafval 6. Personenvervoer onder werktijd (Business Travel)[9] 7. Woon-werkverkeer 8. Upstream geleaste activa	9. Downstream transport en distributie 10. Ver- of bewerken van verkochte producten 11. Gebruik van verkochte producten 12. End-of-life verwerking van verkochte producten 13. Downstream geleaste activa 14. Franchisehouders 15. Investeringen

Scopediagram

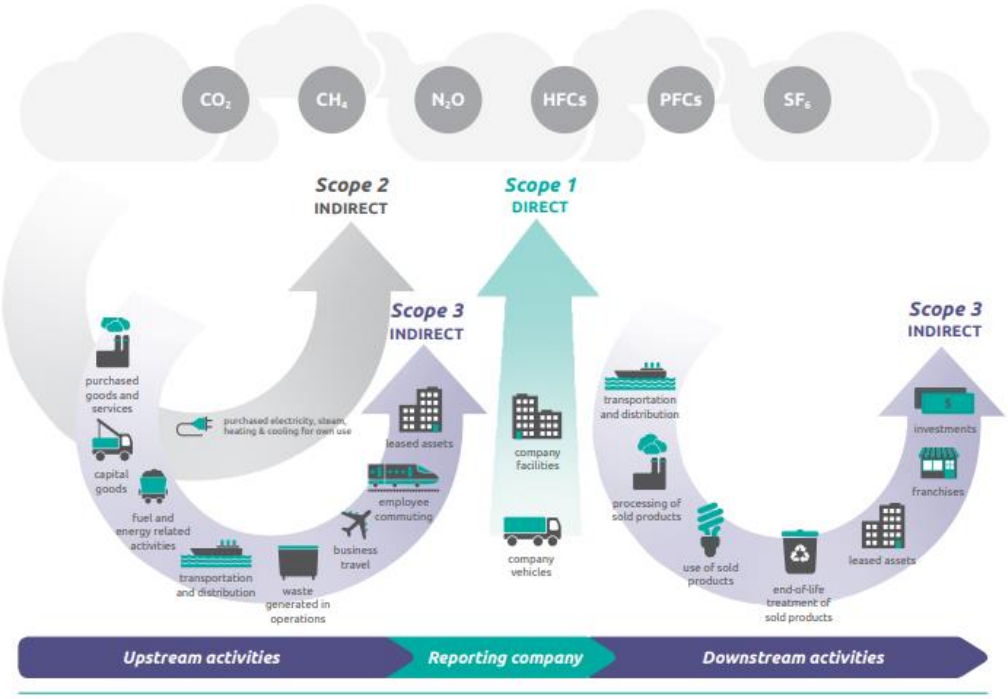

Figuur 5.1. Het scopediagram van de GHG Protocol Scope 3 Standard.

[9] De CO_2-Prestatieladder neemt 'business travel' (de emissies van personen vervoer onder werktijd) mee in de CO_2-emissie-inventaris zoals bedoeld onder eis 3.A.1.

Voorbeelden:
Scope 1: eigen gasgebruik (in bijv. gasboilers, warmtekrachtinstallaties en ovens) en emissies door het eigen wagenpark. De verbrandingsemissies die vrijkomen uit de eigen afvalinstallatie behoren tot scope 1. Emissies bij installaties van derden is scope 3.

Scope 2: opwek van elektriciteit, warmte en koeling en stoom in installaties die niet tot de eigen onderneming behoren, maar die wel door de organisatie worden gebruikt, zoals bijvoorbeeld de emissies die vrijkomen bij het opwekken van elektriciteit in centrales. Het elektriciteitsverbruik van elektrische voertuigen van de organisatie zit in scope 2.

Business travel/personenvervoer onder werktijd, als bedoeld onder eis 3.A.1
De definities in het scopediagram (Figuur 5.1) voor scope 3 emissies ten gevolge van zakelijk reizen (personenvervoer onder werktijd), gelden algemeen. Bij gerechtvaardigde twijfel is het antwoord op de vraag "Worden de kosten bij de organisatie gedeclareerd?" richtinggevend. Is het antwoord ja, dan worden de emissies meegenomen in de emissie-inventaris zoals bedoeld bij eis 3.A.1. Is het antwoord nee, dan niet.[10] Gekozen is hier voor een praktische insteek. Declarabel betekent dat de organisatie er invloed op kan hebben en dat de administratie erop ingericht zal zijn, zodat de extra inspanning beperkt is. Let op: hoewel '*business travel*' conform het GHG protocol een scope 3 emissie categorie is, moeten deze emissies voor de CO_2-Prestatieladder worden meegenomen in de emissie-inventaris voor 3.A.1.

Materialiteit en relevantie
De CO_2-emissie-inventaris omvat in ieder geval de emissies die materieel (scope 1 en 2 en business travel) en relevant (scope 3) zijn. Of iets materieel of relevant is, is een geval van expert judgement. Materieel zijn de emissies van een organisatie die een dermate omvang hebben dat ze van invloed zijn op afwegingen en inschattingen (inclusief reductiedoelstellingen) van beslissers en belanghebbenden van en rond de organisatie. Met andere woorden: als deze materiële emissies weggelaten worden, ontstaat een verkeerd beeld van de CO_2-emissies van de organisatie. Als vuistregel voor de drempelwaarde van materialiteit, wordt voor de CO_2-Prestatieladder een waarde van 5% gehanteerd waarbij alle emissies boven de 5% van de totale emissies materieel zijn. Zie voor meer toelichting op Materialiteit ISO 14064-3, §3.6.9 'Materiality'.

Voor scope 3 emissies wordt in plaats van de term 'materieel' de term 'relevant' gebruikt. Naast de omvang van emissies spelen bij relevantie de volgende criteria een rol:
- invloed van de organisatie op de emissies
- risico's voor de organisatie
- emissies van kritisch belang voor stakeholders
- emissies die ge-outsourced zijn
- emissies die door de *sector* zijn geïdentificeerd als significant/relevant

Zie de GHG Protocol Scope 3 Standard, Hoofdstuk 6 tabel 6.1 voor meer informatie.

Overige broeikasgassen (niet-CO_2 greenhouse gases)
In Handboek 3.1 is de rapportage van de CO_2-emissie-inventaris over alle broeikasgassen, uitgedrukt in CO_2-equivalenten nog niet verplicht. Het is dus voor Handboek 3.1 niet vereist deze niet-CO_2-broeikasgassen (CH_4, N_2O, HFC's, PFC's en SF_6) die vrijkomen bij operaties van de organisatie, mee te nemen in de emissie-inventaris. Dit geldt dus ook voor de koudemiddelen (refrigerants).

Rapportage over andere directe broeikasgasemissies is naar keuze van de organisatie, mits
- afzonderlijk vermeld en gekwantificeerd voor elk broeikasgas in tonnen CO_2-equivalenten,
- en mits deze rapportage plaatsvindt volgens de overige vereisten van de ISO 14064-1 (zie ook eis 3.A.1)

[10] Hieronder vallen ook ZZP'ers die in het kader van een opdracht kosten declareren voor transport.

Handboek 3.1 is de laatste versie waarbij de rapportage van andere broeikasgassen dan CO_2 nog niet verplicht is. Organisaties worden expliciet aangemoedigd om werk te maken van het rapporteren over deze andere broeikasgassen en deze uit te drukken in CO_2-equivalenten.

Voor de meeste organisaties zullen de niet-CO_2-broeikasgassen niet materieel blijken te zijn. Het meenemen van niet-CO_2-broeikasgassen die vrijkomen als gevolg van bedrijfsactiviteiten, was al eerder toegestaan in eerder versies van het Handboek en getuigde van CO_2-bewust handelen, zeker als de betreffende emissies materieel waren. Emissie van overige broeikasgassen bij de productie van brandstoffen zijn in de Well-to-Wheel emissiefactoren op www.co2emissiesfactoren.nl al meegenomen.

Verlegging van milieulasten (CO_2-emissies) in ruimte en tijd
Een organisatie dient te voorkomen dat haar milieulasten (in dit geval de CO_2-emissies) verlegd worden in tijd of ruimte (leakage effects). Verleggingsmaatregelen worden door de LadderCI niet positief gewaardeerd.

CO_2-compensatiemaatregelen
CO_2-compensatiemaatregelen vallen buiten het meetbereik van de CO_2-Prestatieladder. Compensatiemaatregelen leveren dus geen bijdrage aan het behalen van een (hoger) niveau op de CO_2-Prestatieladder. NB: de CO_2-Prestatieladder doet daarmee echter geen uitspraak over de maatschappelijke relevantie van dergelijke maatregelen.

5.2 De CO_2-Prestatieladder en het gebruik van CO_2-emissiefactoren

De *SKAO* streeft sinds 2011 naar een uniforme en openbare Nederlandse lijst met CO_2-emissiefactoren. Met als doel om enerzijds de geloofwaardigheid van en draagvlak voor de cijfers te vergroten. Anderzijds wil de SKAO met deze lijst de vergelijkbaarheid van diverse systemen en CO_2-emissie-inventarissen van organisaties waarborgen. Dit is per 1 januari 2015 het geval en de lijst met CO_2-emissiefactoren staat gepubliceerd op de website www.co2emissiefactoren.nl. Op deze website staan tevens de contactgegevens van de helpdesk waar men terecht kan met vragen over de CO_2-emissiefactoren.

5.2.1 Algemene regels rond het gebruik van CO_2-emissiefactoren

Voor het bepalen van (onderdelen van) een '*carbon footprint*' en de *CO_2-emissie-inventaris* door organisaties die deelnemen aan de CO_2-Prestatieladder, worden CO_2-emissiefactoren gegeven. Het gebruik van CO_2-emissiefactoren is regel bij het kwantificeren van de optredende CO_2-uitstoot (emissie-inventaris). Op www.co2emissiefactoren.nl staan de te gebruiken CO_2-emissiefactoren voor de omrekening van energiedrager en of activiteit naar de hoeveelheid CO_2-emissie vermeld.

Organisaties dienen afwijkingen van deze CO_2-emissiefactoren met redenen te onderbouwen en ter toetsing aan de LadderCI voor te leggen.

Uitgangspunten CO_2-emissiefactoren
De CO_2-emissiefactoren zijn gebaseerd op uitgangspunten; deze zijn hieronder en op www.co2emissiefactoren.nl te vinden. Uitgebreidere informatie per cijfer is te vinden in de daar vermelde bronnen.

De redenen van het geven van CO_2-emissiefactoren voor de CO_2-Prestatieladder zijn:
1. Aansluiten bij en bevorderen van de Nederlandse aanpak van de CO_2-uitstoot.
2. Vergelijkbare CO_2-emissie-inventarissen.
3. Vergemakkelijken van het bepalen van (onderdelen van) een CO_2-emissie-inventaris door organisaties zelf.

Op de website www.co2emissiefactoren.nl wordt een keuze uit meerdere CO_2-emissiefactoren geboden om kwantificering te vergemakkelijken. Voor het gebruik van de cijfers voor de CO_2-Prestatieladder staan hieronder een aantal uitgangspunten benadrukt:

1. Er worden altijd Well To Wheel (WTW) cijfers gebruikt. Oftewel, de CO_2 die vrijkomt bij de winning en de productie van de brandstof (WTT, Well to Tank) wordt ook meegeteld[11].
2. Criterium bij de CO_2-Prestatieladder is de meest accurate uitkomst, dat wil zeggen de berekeningsmethode die leidt tot de uitkomst die het meest overeenkomt met de werkelijkheid.
3. Er worden zoveel mogelijk internationale/Europese cijfers gebruikt, tenzij de Nederlandse situatie afwijkend is;
4. Het gebruik van andere (officieel erkende) factoren
   a) Het gebruik van andere (officieel erkende) factoren is toegestaan als dit leidt tot een meer accurate uitkomst. Dit geldt bijvoorbeeld voor emissies in het buitenland die afwijken[12]. In de emissie-inventaris wordt in dat geval de herkomst van de andere factoren duidelijk aangegeven en wordt aannemelijk gemaakt waarom het gebruik leidt tot een meer accurate uitkomst. Beide dienen getoetst te worden bij de ladderbeoordeling van eis 3.A.1 Van de uitgangspunten voor de CO_2-emissiefactoren en de berekeningswijze kan niet worden afgeweken.
   b) Het gebruik van een andere (officieel erkende) factor is ook toegestaan als een bepaalde brandstof, vervoerwijze etc. niet is vermeld. In de emissie-inventaris wordt in dat geval de herkomst van de andere factor duidelijk aangegeven. Dit dient getoetst te worden bij de ladderbeoordeling van eis 3.A.1. Van de uitgangspunten voor de CO_2-emissiefactoren en berekeningswijze kan niet worden afgeweken.

Voor 4a en 4b geldt: de LadderCI kan de SKAO informeren over de door hen tijdens de ladderbeoordeling goedgekeurde inzichten inzake andere CO_2-emissiefactoren. Voor genoemde goedkeuring is toestemming van de SKAO als regel niet nodig. De SKAO zal deze inzichten gebruiken om de Nederlandse lijst met CO_2-emissiefactoren te verbeteren.

Voor organisaties die reeds een CO_2-bewust Certificaat gehaald hebben, geldt dat wijzigingen van CO_2-emissiefactoren ook wijzigingen kunnen impliceren in het referentiejaar. Dit betekent dat de emissies in het referentiejaar ook herberekend dienen te worden. Zie de regels en voorwaarden hiervoor in paragraaf 5.2.3.

Bepaling van scope 3 emissies

Ook om scope 3 emissies te bepalen, gelden bovenstaande uitgangspunten en de factoren op www.co2emissiefactoren.nl. Als het om materialen gaat, dient een organisatie de gegevens van de Nationale Milieudatabase www.milieudatabase.nl te gebruiken. In plaats van specifieke emissiegegevens uit de Nationale Milieudatabase mag ook data gebruikt worden die zijn vastgesteld in een EPD- of MRPI-certificaat of data die zijn bepaald volgens de bepalingsmethode milieuprestatie gebouwen en GWW-werken. Afwijkingen dienen met redenen te worden omkleed.

[11] Well to Tank emissies kunnen ook als scope 3 emissies gezien worden. Ze vallen dan in categorie 3 in Tabel 5.1. van de upstream emissies van het GHG-protocol: Brandstof en energie gerelateerde activiteiten (niet opgenomen in scope 1 of scope 2).

[12] Op www.co2emissiefactoren.nl wordt getracht zoveel mogelijk internationale emissiefactoren te publiceren. Dit kan echter lang niet voor alle CO_2-emissiefactoren. Een aantal zijn afhankelijk van de situatie in een land, zoals bijvoorbeeld de brandstofmix voor de productie van elektriciteit.

5.2.2 Het berekenen van de CO_2-uitstoot met de CO_2-emissiefactoren

Alle CO_2-emissiefactoren zijn te vinden op www.co2emissiefactoren.nl. De factoren op deze website zijn op het moment van publicatie van Handboek 3.1[13] onderverdeeld in 7 lijsten, te weten:

- Brandstoffen voertuigen
- Brandstoffen energieopwekking
- Elektriciteit
- Warmtelevering
- Personenvervoer
- Goederenvervoer
- Koudemiddelen

5.2.2.1 Berekenen van CO_2-emissies als gevolg van gas en elektriciteitsgebruik

Bij de bepaling van energieverbruik en CO_2-emissies wordt als volgt gerekend:
Inclusief energieverbruik en emissies als gevolg van elektriciteitsopwekking (d.w.z. van winning van grondstoffen tot en met verbranding van deze stoffen in de centrale). De vermelde CO_2-emissiefactoren houden hier rekening mee.

Berekening CO_2-emissies van gasgebruik
De cijfers voor de berekening van de emissies als gevolg van gasgebruik staan in het tabblad "Brandstoffen Energieopwekking" in de kolom Well To Wheel (WTW).

Bij elke ladderbeoordeling waarbij de organisatie in de te beoordelen periode het verbruik van groen gas rapporteert, dient de LadderCI o.a. vast te stellen dat de organisatie het volgende kan aantonen:

- In het geval dat er sprake is van het afboeken van garanties van oorsprong in het Vertogas systeem door een handelaar of leverancier, dient de organisatie de hoeveelheden groen gas per bron (ten behoeve van de bepaling van de emissiefactor) aan te tonen met afboekoverzichten voor het betreffende kalenderjaar uit het Vertogas systeem.
- Ingeval er sprake is van aankoop van een groen gas-product van een energieleverancier, dient de organisatie:
    - De specifieke bronnen (in percentages) van het groen gas-product aan te tonen (t.b.v. de bepaling van de emissiefactor) door middel van de door de leverancier verstrekte informatie voor dat product over het betreffende kalenderjaar.
    - De hoeveelheid groen gas aan te tonen met een contract met (of factuur van) de leverancier waaruit blijkt hoeveel van dit product is afgenomen in het betreffende kalenderjaar, en
    - Een verklaring van de leverancier te overleggen waarin staat dat de percentages van de specifieke bronnen overeenkomen met de door Vertogas afgeboekte garanties van oorsprong voor het product. Deze verklaring van de leverancier dient voorzien te zijn van een accountantsverklaring (of gelijkwaardig) en mag afkomstig zijn van een openbare bron van de leverancier (bijvoorbeeld jaarverslag, website of persbericht).

Berekening CO_2-emissies van elektriciteitsgebruik
De cijfers voor de berekening van de emissies als gevolg van elektriciteitsgebruik staan in het tabblad "Elektriciteit" in de kolom Well To Wheel (WTW).

Neemt de organisatie grijze stroom af, dan dient gerekend te worden met de waarde van "grijze stroom".

Bij het hanteren van een lage CO_2-emissiefactor voor groene stroom is het uitgangspunt 'additionaliteit'. Dit wil zeggen dat de inkoop van groene stroom ook daadwerkelijk de productie van groene stroom doet toenemen.

[13] De lijst wordt in de toekomst mogelijk verder uitgebreid, hetgeen tot nieuwe categorieën kan leiden.

Indien er groene stroom wordt afgenomen, mag gerekend worden met de waarden staand achter de betreffende bron indien er aan de volgende criteria 1 t/m 3 wordt voldaan:

1. Voor deze stroom kunnen 'garanties van oorsprong' (GVO's) worden voorgelegd die door CertiQ worden uitgegeven (bij productie of import), geregistreerd en afgeboekt (bij levering aan een klant) in het kader van de Elektriciteitswet.
2. De specifieke bron(nen) van de verbruikte groene stroom (wind, water, zon of biomassa) kunnen aangetoond worden.
3. Wat betreft het land van herkomst kan worden aangetoond dat:
   3.1 de stroom in Nederland is opgewekt, of dat
   3.2 de stroom wordt geïmporteerd uit een lidstaat van de Europese Unie of een ander land dat met de Europese Commissie een EU duurzame energie doelstelling is overeengekomen. Nederland heeft deze afspraken niet[14]. In alle gevallen ad 3.2 dient te worden aangetoond dat het exporterende land in het kader van de EU duurzame energierichtlijn de emissiereductie ten gevolge van de geëxporteerde elektriciteit aftrekt (niet meetelt) in de rapportages aan de Europese Commissie.

Indien de organisatie zich niet in Nederland bevindt, gelden bovenstaande regels voor groene stroom in dat land ook, maar moet de zusterorganisatie van CertiQ[15] in het betreffende land de 'garanties van oorsprong' uitgeven. Deze GvO's kunnen in het betreffende land een andere naam hebben.

Ladderbeoordeling van groene stroom door de LadderCI

Bij elke ladderbeoordeling waarbij de organisatie in de te beoordelen periode het verbruik van groene stroom rapporteert, dient de LadderCI o.a. vast te stellen dat de organisatie kan aantonen te voldoen aan de bovenstaande criteria 1 t/m 3, als volgt:

- Ingeval er ad criterium 1 sprake is van het afboeken van garanties van oorsprong in het CertiQ systeem door de organisatie zelf via een eigen CertiQ rekening, dient de organisatie de hoeveelheden groene stroom per bron (t.b.v. criterium 2) en per land van herkomst (t.b.v. criterium 3) aan te tonen met afboekoverzichten voor het betreffende kalenderjaar uit het CertiQ systeem. In geval van import ad 3.2 dient de organisatie tevens een bewijsstuk vanuit de desbetreffende overheid te kunnen overleggen. Dit bewijsstuk moet aangeven dat het exporterende land de desbetreffende hoeveelheid aftrekt van de resultaten in de rapportage aan de Europese Commissie.
- Ingeval er sprake is van aankoop van een groene stroomproduct van een energieleverancier, dient de organisatie:
  - de specifieke bronnen (in percentages) van de groene stroom aan te tonen (t.b.v. criterium 2) door middel van het door de leverancier verstrekte (onder de Elektriciteitswet verplichte) stroometiket voor dat product over het betreffende kalenderjaar, en
  - de hoeveelheid groene stroom aan te tonen met een contract met (of factuur van) de leverancier waaruit blijkt hoeveel van dit product is afgenomen in het betreffende kalenderjaar, en
  - een verklaring van de leverancier te overleggen waarin staat dat de percentages die op het stroometiket staan, overeenkomen met de in het CertiQ afgeboekte garanties van oorsprong voor het product (t.b.v. criterium 1), en dat het land van herkomst voldoet aan criterium 3. Deze verklaring van de leverancier dient voorzien te zijn van een accountantsverklaring (of gelijkwaardig) en mag afkomstig zijn van een openbare bron van de leverancier (bijvoorbeeld jaarverslag, website of persbericht).

Groene stroom uit biomassa

In geval van het gebruik van een andere, specifieke CO_2-emissiefactor voor groene stroom uit biomassa, stelt de LadderCI vast dat de organisatie het volgende kan aantonen.

[14] Op 22 juni 2020 (publicatiedatum) had Nederland geen afspraken met de EC of een ander land. Alleen Luxemburg heeft een dergelijke afspraak m.b.t. het gebruik van groene stroom uit Estland en Litouwen.

[15] Voor België is de overeenkomstige issuing body VREG in Vlaanderen, in Wallonië is dit CWaPE en in Brussel BRUGEL.

Elektriciteit uit biomassa kan afkomstig zijn van vele verschillende soorten biomassa uit Europa of uit andere werelddelen. Emissiefactoren uit wetenschappelijk onderzoek tonen daardoor een relatief grote spreiding. De gegeven factor voor stroom uit biomassa op www.co2emissiefactoren.nl mag niet gebruikt worden. Voor de CO_2-Prestatieladder wordt een defaultwaarde voor de emissiefactor van biomassa gehanteerd gelijk die van grijze stroom, tenzij de leverancier van de biomassastroom een andere waarde heeft vastgesteld volgens een specifieke methode.

Een CO_2-emissiefactor voor vaste en gasvormige biomassa wordt geaccepteerd als deze is berekend volgens de NTA 8080, de Green Gold Label (GGL) of gelijkwaardig. Deze wordt geverifieerd volgens de in dit duurzaamheidsysteem voorgeschreven werkwijze. Dit waarborgt de betrouwbaarheid van de berekening.

De aanvrager dient voor biomassastroom, naast de reeds genoemde bewijzen, een verklaring van de leverancier te kunnen overleggen. In deze verklaring moet staan: de emissiefactor van de betreffende biomassastroom onder vermelding van de gehanteerde duurzaamheidsysteem en de naam van de controlerende instantie. Deze verklaring mag afkomstig zijn van een openbare bron van de leverancier (bijvoorbeeld jaarverslag, website of persbericht).

Overige bepalingen voor elektriciteit

- Als de organisatie voor (een deel van) de ingekochte stroom een geldig SMK certificaat kan overleggen, dan geldt dit certificaat (voor dat deel) als afdoende bewijs dat de organisatie aan de criteria voor groene stroom voldoet (zie ook www.smk.nl).
- De CO_2-emissiefactoren voor zelf opgewekte groene stroom zijn gelijk aan die voor groene stroom. Levering van groene stroom overschot aan het stroomnet vermindert bovendien de inkoop van grijze stroom. Dit komt tot uiting in een op de factuur vermelde lagere afname.
- Bij het verbruik van andere soorten duurzame stroom zoals elektriciteit uit getijdecentrales is de regel van toepassing dat het gebruik van een andere (officieel erkende) factor is toegestaan ingeval dit leidt tot een meer accurate uitkomst; andere uitgangspunten zie de inleiding. Deze regel geldt algemeen maar niet voor niet-duurzame soorten stroom. Voor nadere interpretatie zijn de vermelde bronnen op de website www.co2emissiefactoren.nl maatgevend.
- Indien de bron van elektriciteit onbekend is, moet gerekend worden met de emissiefactor voor grijze stroom. De op www.co2emissiefactoren.nl gegeven waarde voor “stroom (onbekend)” mag niet gebruikt worden.

5.2.2.2 Berekenen van CO_2-emissies van personenvervoer en goederenvervoer

Personenvervoer:
Dit betreft vervoer van personen met algemeen gebruikelijke middelen van personenvervoer. Inspectietreinen, onderhoudsmachines, goederentreinen e.d. vallen hier buiten. De emissies van elektrische voertuigen behoren tot de scope 2 emissies van organisaties.

Goederenvervoer:
Dit betreft vervoer van alle goederen zoals (bouw)materialen, van bouwplaatsuitrusting, van containers met of zonder inhoud, van bouwmachines etc., alsmede ritten met mobiel bouwmaterieel. Het aangegeven tonnage op de website geeft het laadvermogen aan.

Voor zowel personenvervoer als goederenvervoer geldt:

1. Bij het berekenen van CO_2-emissies moet men streven naar de meest accurate uitkomst. De totale uitstoot van broeikasgassen wordt dus, indien beschikbaar, berekend door de gebruikte hoeveelheid brandstof(fen) en/of elektriciteit (in eenheden als liter, kg of kWh) van al de gebruikte vervoersopties te vermenigvuldigen met de factoren in tabblad “Brandstoffen voertuigen” op www.co2emissiefactoren.nl. Deze berekeningen zijn het meest exact, omdat het reële waarden zijn: het brandstof en/of elektriciteitsverbruik van voertuigen zoals gemeten

in de praktijk. Als dit niet zo is dan geven de lijsten in “Personenvervoer” en “Goederenvervoer” op www.co2emissiefactoren.nl diverse extra waarden.

2. De CO_2-emissies worden berekend inclusief energieverbruik en emissies t.g.v. winning en raffinage van brandstoffen. Er dienen dus de waarden gebruikt te worden uit de kolom Well to Wheel (WTW). De berekende emissies worden indien nodig uitgedrukt in CO_2-equivalenten.
3. Bij vervoer per vliegtuig. Per enkele reis is de gevlogen afstand tussen herkomst luchthaven en bestemmingsluchthaven (eindpunt) bepalend voor de te gebruiken afstandsklasse in de lijst.
4. Het betreft altijd de vervoerketen van deur tot deur, dat wil zeggen bestaande uit zowel voortransport, hoofdvervoerwijze als natransport.
5. Voor vervoer met algemeen gebruikelijke middelen van goederenvervoer: gemiddelde waarden voor beladingsgraad en aandeel productieve kilometers.
6. Voor vervoer per vrachtwagen en ritten met mobiel bouwmaterieel:
    - een gemiddeld realistisch ritpatroon (stadswegen, snelwegen) en rijgedrag,
    - de gehele reis van deur tot deur met de vrachtwagen.

Voor nadere interpretatie zijn de vermelde bronnen op de website www.co2emissiefactoren.nl maatgevend.

5.2.2.3 Berekenen van CO_2-emissies van koudemiddelen

Veel koel- en koudemiddelen zijn chloorfluorkoolwaterstoffen (CFK, HCFK) die niet alleen een effect hebben op de ozonlaag, maar tevens zeer sterke broeikasgassen zijn. In een analyse waarin deze middelen een rol spelen, worden daarom (lek)verliezen van deze stoffen meegenomen als broeikasgassen.

Voor de berekening van de emissies als gevolg van koudemiddelen staan de cijfers op de website www.co2emissiefactoren.nl in het tabblad “Koudemiddelen”, kolom “Well To Wheel” (WTW). Uiteraard zijn in de lijst CO_2-equivalenten gegeven. Voor nadere interpretatie zijn de vermelde bronnen op de website www.co2emissiefactoren.nl maatgevend.

5.2.3 Herberekenen en nieuwe CO_2-emissiefactoren

Herberekening

Bij het berekenen van de CO_2-emissies, door eventueel aangepaste emissiefactoren, dient men rekening te houden met het feit dat mogelijk ook het referentiejaar dient te worden herberekend.
Voorwaarden voor herberekening zijn:

- Een verandering in emissiefactor te wijten aan verandering van brandstoftype geeft geen aanleiding tot herberekening.
- Een wijziging in de CO_2-emissiefactor ten gevolge van een methodologie wijziging in het berekenen van de CO_2-emissiefactor is altijd aanleiding tot herberekening van het referentiejaar.
- Een wijziging in de CO_2-emissiefactoren ten gevolge van technologische vooruitgang of gewijzigde marktomstandigheden zijn geen aanleiding tot herberekening van het referentiejaar,

De organisatie dient een herberekening van het referentiejaar duidelijk te documenteren.
Zie ook de regels over herberekening in ISO 14064-1, §6.4.2.

Wijzigingen in CO_2-emissiefactoren (inclusief uitgangspunten, rekenwijze etc.) gelden:

- Voor alle emissies in alle voorbije en actuele perioden, tenzij een bepaald jaar vermeld is.
- Voor alle informatie en documentatie (dus *CO_2-footprints, CO_2-emissie-inventarissen*, *ketenanalyses*, reductiedoelstellingen, voortgangsrapporten, communicatie-uitingen, etc.):
- Het voorgaande uiteraard alleen voor zover de organisatie informatie en documentatie volgens dit Handboek moet kunnen aantonen/voorleggen bij een ladderbeoordeling.

6

ALGEMENE EISEN EN AUDITCHECKLIJSTEN CO_2-PRESTATIELADDER

6. Algemene Eisen en Auditchecklijsten CO_2-Prestatieladder

In de CO_2-Prestatieladder is het Capability Maturity Model vertaald in vijf niveaus, opklimmend van 1 naar 5. Per niveau is een vaste set van eisen gedefinieerd die worden gesteld aan de CO_2-prestatie van de *organisatie* en haar *projecten*. Deze eisen komen voort uit vier invalshoeken (A t/m D) met elk een eigen wegingsfactor. De plaats van een organisatie op deze ladder wordt bepaald door het hoogste niveau waarop de organisatie aan alle eisen voldoet. Een individuele invalshoek kan in de geest van de CO_2-Prestatieladder niet los worden gezien van de overige invalshoeken. Elk hoger niveau omvat de eisen van de lagere niveaus. De organisatie dient blijvend actief te zijn met actuele prestaties op de onderliggende niveaus.

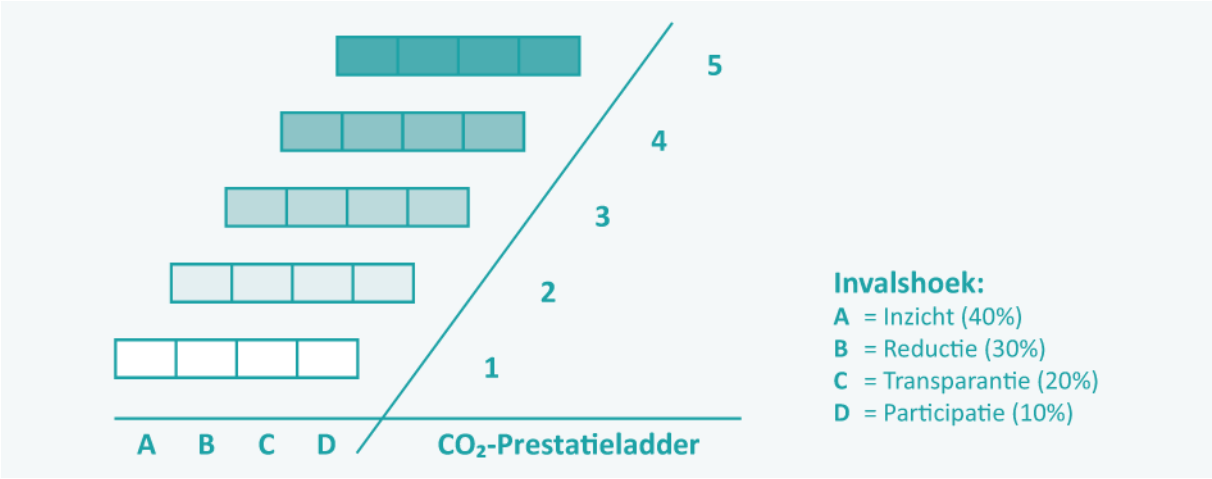

Figuur 6.1. CO_2-Prestatieladder: 5 niveaus en 4 invalshoeken. De invalshoeken hebben elk een eigen wegingsfactor

Certificering vindt plaats per niveau van de CO_2-Prestatieladder. Het *portfolio* met bewijslast wordt door de organisatie aan een bevoegde Ladder Certificerende Instelling (*LadderCI*) voorgelegd. Gebruikmakend van de eisen uit de *auditchecklijsten*, de toelichtingen en zijn 'expert judgement' beoordeelt de LadderCI de bewijsmiddelen en kent vervolgens per eis een (proportionele) score toe.

Een *organisatie* voldoet pas aan de eisen van een bepaald niveau indien[16]

1. voldaan is aan de algemene eisen van de CO_2-Prestatieladder (zie §6.1), en
2. voldaan is aan de minimale eisen voor A, B, C en D van desbetreffend niveau (20 punten) en aan de eisen van alle onderliggende niveaus, en
3. de som van de gewogen scores per niveau minstens 90% (22,5 punten) van de maximale score (25 punten) is. Dit betekent dat de organisatie op alle aspecten actief moet blijven op de onderliggende niveaus.

Indien de LadderCI het bereikte niveau vastgesteld heeft, wordt het overeenkomstige *CO_2-bewust Certificaat* van het bereikte niveau uitgereikt.

6.1 Algemene Eisen

De eisen waaraan organisaties moeten voldoen, zijn opgedeeld in algemene eisen (zie §6.1.1 t/m 6.1.4) en auditchecklijsten (zie §6.2). De auditchecklijsten zijn opgesteld als een 'subladder' per invalshoek. Er zijn dus vier auditchecklijsten, elk met vijf niveaus. Voor elke invalshoek en niveau zijn er vaste criteria en een scorerichtlijn. Elke organisatie, die zich wil laten (her-)certificeren voor een bepaald ladder-niveau, evalueert de werking van de CO_2-Prestatieladder in haar organisatie aan de hand van de algemene eisen (zie §6.1.1 t/m 6.1.4) en haar CO_2-prestaties aan de hand van de auditchecklijsten (zie §6.2).

[16] Als hulpmiddel heeft de SKAO een rekentool op haar website gepubliceerd.

6.1.1 Eisen aan processen voor continue verbetering

De laddersystematiek is gebaseerd op de principes van een *managementsysteem* en heeft *continue verbetering* als doel. Dit betekent dat er in de organisatie continue, herhalende processen aanwezig moeten zijn die gericht zijn op de verbetering van zowel de CO_2-prestatie als op de verbetering van het managementsysteem. Dit wordt ook wel beschreven als "Plan-Do-Check-Act" (PDCA) of "Deming cirkel". PDCA kan kort als volgt worden beschreven:

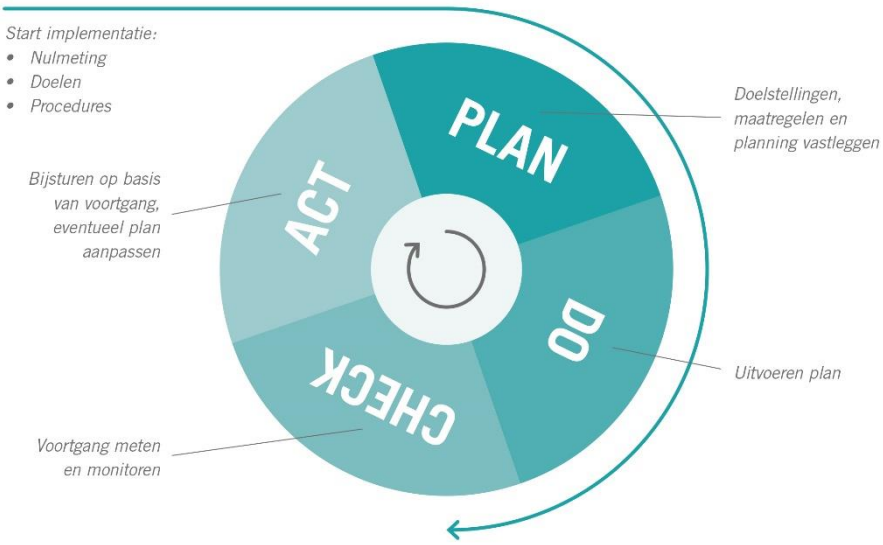

Figuur 6.2. Plan-Do-Check-Act cyclus

Op diverse plekken in dit Handboek wordt verwezen naar, of invulling gegeven aan, het principe van continue verbetering. Dit gebeurt in individuele eisen van het *certificeringsschema* en is te herkennen aan het symbool:

Een organisatie dient te voldoen aan de eisen uit het certificeringsschema. Daarnaast is een organisatie verplicht om de werking van het managementsysteem minimaal eens per jaar via een *interne audit* en *directiebeoordeling* te toetsen en indien nodig bij te sturen om zo continue verbetering te bewerkstelligen.

6.1.1.1 Interne audit[17]

In een interne audit wordt onderzocht of het managementsysteem voldoet aan de eisen van het certificeringsschema en of er binnen de organisatie gewerkt wordt volgens de in het managementsysteem vastgelegde afspraken (zoals doelstellingen, procedures, communicatie, publicatie, geplande maatregelen enz.). Naast de feitelijke beoordeling wordt bij de interne audit ook gekeken naar mogelijkheden tot verbetering in het systeem en/of de uitvoering. In een managementsysteem is de interne audit een zeer belangrijke informatiebron voor de directiebeoordeling door het management. De directie dient de noodzakelijke middelen voor de uitvoering van de audit ter beschikking te stellen (bijvoorbeeld tijd, opleiding, ….).

In het kader van de CO_2-Prestatieladder dient de interne audit tenminste eenmaal per jaar te worden uitgevoerd over de relevante eisen en de bijbehorende doelstellingen per eis uit het certificeringsschema die horen bij het (beoogde) ladderniveau en die van toepassing zijn op de organisatie. De organisatie moet bewerkstelligen dat zonder onnodig uitstel alle noodzakelijke *correcties* en *corrigerende maatregelen* worden getroffen om eventuele tekortkomingen, *afwijkingen* ten opzichte van de eisen en het managementsysteem en hun oorzaken weg te nemen binnen een geschikt tijdschema. Daarnaast dient de organisatie te controleren of er voldoende punten zijn behaald

[17] De in deze paragraaf benoemde vereisten zijn deels gebaseerd op ISO 19011 norm ´Richtlijnen voor het uitvoeren van audits van managementsystemen´.

voor het behouden van haar ladderniveau. Om de uitvoering van de interne audits te borgen is van belang het proces, planning/uitvoering en verantwoordelijkheden goed vast te leggen.

Een organisatie kan de interne audit en directiebeoordeling volgens de CO_2-Prestatieladder combineren en/of integreren met interne audits en directiebeoordelingen voor andere managementsysteem-normen.

De resultaten van de interne audit worden vastgelegd in een intern audit rapport of verslag. In dit verslag zijn ten minste vermeld:

- de datum van de audit;
- de namen van auditor(s) en auditee(s);
- de doelstelling van de audit;
- de reikwijdte;
- de locaties die bezocht zijn;
- de auditbevindingen;
- conclusies ten aanzien van het voldoen aan de doelstellingen per eis en
- de effectiviteit van het systeem in relatie tot het verbeteren van de CO_2- en energieprestatie en het behalen van de (reductie)doelstellingen.

Met betrekking tot de doelstellingen per eis dient in de interne audit expliciet aandacht te worden besteed aan de volgende vragen:

- Vindt de organisatie dat er door de activiteiten (op grond waarvan de organisatie aan de eisen voldoet) vooruitgang zit in het realiseren van de betreffende doelstelling per eis in de organisatie?
- Welke onderbouwing ligt hieraan ten grondslag?
- Welke besluiten, met betrekking tot de doelstelling per eis worden van de directie gevraagd over eventuele aanvullende of *corrigerende maatregelen*?

Het kortweg melden dat aan de doelstelling(en) per eis wordt voldaan, volstaat hierbij niet. Voor iedere doelstelling per eis (1.A, 2.A, etc.) moet afzonderlijk aangegeven worden hoe bovenstaande vragen zijn beantwoord.

De selectie van de interne auditor moet ervoor zorgen dat de interne audit op een objectieve en onpartijdige wijze wordt uitgevoerd. De interne auditor dient bovendien geen audit uit te voeren over zijn/haar eigen werk en dient te beschikken over relevante kennis en vaardigheden.

6.1.1.2 Directiebeoordeling

De directie moet in het kader van de CO_2-Prestatieladder tenminste eenmaal per jaar het CO_2-managementsysteem van de organisatie beoordelen om de continue geschiktheid, toereikendheid, doeltreffendheid en afstemming met de strategische richting van de organisatie te bewerkstelligen.

De input voor de directiebeoordeling bevat tenminste:

a. de status van acties die zijn voortgekomen uit voorgaande directiebeoordelingen, interne audits en audits van de LadderCI;
b. wijzigingen in externe en interne belangrijke punten die relevant zijn voor het managementsysteem;
c. Informatie over de prestaties en doeltreffendheid van het CO_2-managementsysteem, met inbegrip van:
    1. het energiebeleid en de reductiemaatregelen;
    2. de energieprestaties, emissies en de actuele *energiebeoordeling* (eis 2.A.3);
    3. de voortgang op de reductiedoelstellingen en mate waarin deze zijn behaald
    4. de communicatie en initiatieven;

5 de punten van zorg van de onafhankelijk deskundige (eis 4.C); De auditresultaten: interne audit (incl. doelstellingen per eis) en audits door de LadderCI . In geval van certificering op niveau 1: de resultaten van de interne controle (eis 1.B.2);
6 afwijkingen en corrigerende maatregelen;

d. de toereikendheid van middelen;
e. de doeltreffendheid van ondernomen acties voor het oppakken van reductiekansen;
f. kansen voor verbetering;

De output van de directiebeoordeling bevat tenminste beslissingen en acties met betrekking tot:

a. kansen voor verbetering;
b. de noodzaak voor wijzigingen in het CO_2-managementsysteem, reductiedoelstellingen, reductiemaatregelen en (deelnames aan) initiatieven;
c. vanaf niveau 3 conclusies over de waarschijnlijkheid van het halen van eerder intern/extern gepubliceerde reductiedoelstellingen;
d. doeltreffendheid van het CO_2-managementsysteem, inclusief een expliciete uitspraak over in hoeverre de CO_2-Prestatieladder functioneert zoals deze bedoeld is, gebaseerd op de resultaten van de interne audit met betrekking tot de doelstellingen per eis;
e. behoefte aan middelen.

De organisatie moet gedocumenteerde informatie bijhouden als bewijs van de resultaten van de directiebeoordeling.

6.1.1.3 Ladderbeoordeling door de LadderCI

Bij een *ladderbeoordeling* dient de LadderCI zich ervan te verzekeren dat er in het afgelopen jaar een interne audit, gevolgd door een directiebeoordeling, heeft plaatsgevonden en dat hiervan verslagen/rapportages zijn. Tijdens de ladderbeoordeling dient de LadderCI te controleren of de interne audit volgens de vereisten is uitgevoerd, het auditrapport voldoet, de vereiste informatie per doelstelling duidelijk is weergegeven en de resultaten zijn gerapporteerd aan de directie. Bij een eerste *initiële ladderbeoordeling* (dus als de organisatie voor het eerst wordt beoordeeld) kan mogelijk nog niet volledig aan alle vereisten van de interne audit en directiebeoordeling worden voldaan. De LadderCI dient in dat geval naar bevinden te handelen.
Indien de uitvoering van de interne audit en/of directiebeoordeling niet aantoonbaar is en/of niet aan minimale vereisten voldoet is er sprake van een ernstige tekortkoming. Een ladderbeoordeling kan niet worden afgerond voordat deze *afwijking* is gesloten (er kan dan geen certificaat worden afgegeven). Indien een dergelijke afwijking tijdens de *jaarlijkse ladderbeoordeling* wordt geconstateerd, dient de organisatie binnen 4 weken *corrigerende maatregelen* te nemen, zo niet dan wordt het certificaat geschorst.

6.1.2 Eisen aan projecten

De doelstellingen en eisen van de CO_2-Prestatieladder hebben betrekking op de gehele organisatie inclusief alle *projecten*. De activiteiten in projecten zijn een afgeleide van het beleid op organisatieniveau.
Dit kunnen bijvoorbeeld generieke maatregelen zijn die in alle projecten worden toepast. Uiteraard kunnen zich in individuele projecten kansen voordoen voor extra reductie. Tegelijkertijd is het vanwege een efficiënte aanpak op organisatieniveau en de verschillen tussen projecten ook mogelijk dat bepaalde maatregelen juist niet in elk project worden toegepast.

De doelstellingen en eisen van de CO_2-Prestatieladder hebben ook betrekking op *projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel* verkregen is. Hierbij is het niet relevant of het gunningvoordeel wel of niet doorslaggevend is geweest bij het verkrijgen van de opdracht. Voor elk van de projecten met

gunningvoordeel eist de CO_2-Prestatieladder dat bepaalde aspecten van de doorvertaling van de bedrijfsaanpak naar het projectniveau daadwerkelijk worden aangetoond met documentatie[18].
De organisatie beslist zelf of hiervoor een apart projectdossier wordt ingericht en hoe dit eruit ziet. Een *projectdossier* is een dossier van één project met daarin opgenomen de onderbouwing van de invulling van de eisen van de CO_2-Prestatieladder voor het specifieke project. Uiteraard dient hierbij te worden voldaan aan de minimale eisen voor projecten met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel, zoals genoemd bij de betreffende toelichting op de eisen.

In bijgaand kader is per invalshoek een overzicht opgenomen van relevante documentatie waaruit het projectdossier kan bestaan, met een verwijzing naar de betreffende eisen:

- Inzicht: energiestromen en emissie-inventaris van het project (eis 1.A.1, 2.A.1, 2.A.3 en 3.A.1):
  - Dit kan een projectspecifiek 'uittreksel' zijn van actuele emissie-inventaris van de organisatie of een zelfstandige emissie-inventaris van het project;
  - Controle of de te verwachten en meest materiële emissies van het project afwijken van die van de organisatie als geheel.
- Reductie: overzicht van reductiemaatregelen (eis 2.B.1, 2.B.2, 3.B en 4.B.2):
  - Lijst van CO_2-reductiemaatregelen voor de organisatie en haar projecten, dit kan de uitdraai van de Maatregellijst zijn, eventueel met aanvullingen;
  - De maatregelen van deze lijst die de organisatie in dit specifieke project wil toepassen, inclusief planning en een projectspecifieke onderbouwing;
  - Andere maatregelen die alleen voor dit specifieke project van toepassing zijn;
  - Voortgang implementatie maatregelen op het project.
- Transparantie (eis 2.C.2, 2.C.3 en 3.C):
  - Communicatieplan, verantwoordelijken op project voor CO_2-reductie;
  - Externe belanghebbenden;
  - Interne communicatie: projectoverleg;
  - Externe communicatie: overleg met opdrachtgever.

Bovenstaande documentatie dient tevens als onderbouwing voor eis 2.B.4 (de doelstellingen en maatregelen onderschreven door hoger management)

Voorafgaand aan elke Ladderbeoordeling stelt de organisatie via de inlogomgeving van SKAO een aantoonbaar complete lijst op met alle projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel is verkregen. Uit deze lijst zal de LadderCI een steekproef nemen voor de betreffende Ladderbeoordeling (zie §7.2).

6.1.3 Eisen aan de Verplichte Internetpublicatie

Met name vanaf niveau 3 (en hoger) is het extern communiceren een vereiste. Dit is nodig voor een doeltreffende werking van de ladder binnen de *sector* en daarbuiten. Vanaf niveau 3 is voor een aantal eisen de blijvende beschikbaarheid van de gepubliceerde informatie op internet een verplichting.

Deze verplichte internetpublicatie geschiedt op twee locaties:
1. De website van de organisatie (organisatiewebsite)
2. De website van de *SKAO*[19] (organisatiepagina)

[18] **Informatief: Dialoog over CO_2-ambitie in uitvoering van projecten met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel**
Het projectdossier kan worden gebruikt in de dialoog over CO_2-ambitie in de uitvoering van projecten met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel. Opdrachtgevers zijn geïnteresseerd in de CO_2-reductie en energiebesparing in de projecten die ze met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel hebben gegund. Opdrachtnemers kunnen zich onderscheiden door de CO_2-reductie van maatregelen op projecten zichtbaar te maken. Door de dialoog over CO_2-reductie expliciet onderdeel te maken van de samenwerking tussen opdrachtnemer en opdrachtgever tijdens de uitvoering van projecten, worden de CO_2-ambitie en mogelijke kansen voor verdere reductie regelmatig besproken. Om de communicatie (intern en extern) te vereenvoudigen is het aan te bevelen deze documentatie per project te verzamelen in een *projectdossier*. De methode van de dialoog tijdens projecten wordt nader uitgewerkt in de Handreiking Aanbesteden versie 3.1.
[19] Inlogcodes en instructies worden bij registratie bij de SKAO toegestuurd.

De website van de organisatie:
Voor niveau 3, 4 en 5 is vereist dat de organisatie één of meerdere pagina's op zijn internetsite heeft ingericht die aan de volgende voorwaarden voldoen:

1. Bereikbaar op de naam van de organisatie (zoals vermeld op het certificaat) en vervolgens via de term "CO_2-Prestatieladder" of "CO_2-beleid".
2. Tenminste de vereiste informatie (en documentatie) zoals aangegeven in de toelichting op de eisen 3.B.1, 4.B.2, 5.B.2, 3.C.1, 5.C.1, 3.D.1, 4.D.1, 5.D.1 in §6.2 van dit Handboek. Deze informatie is dezelfde als die, op basis waarvan de LadderCI het certificaat heeft verleend of verlengd. Deze informatie blijft op het internet beschikbaar ten minste gedurende de looptijd van het certificaat, met een minimum van 2 jaar.
3. Mits de organisatie de vindbaarheid heeft verzekerd, is de verdeling van de informatie over de website van de organisatie, de indeling van elke pagina, de lay-out ervan, de per pagina te vinden documenten en de omlijstende teksten vrij.
4. De organisatie verwijst met een duidelijke link, naar de organisatiepagina op de SKAO-website waarop de documenten van de eisen 4.A.1, 3.D.1, 4.D.1, 5.D.1 te vinden zijn.
5. Op de website van de organisatie staat een volledig kopie van het geldende certificaat.
6. In geval van wijziging in de punten 1 t/m 5 zal deze website worden bijgewerkt binnen 4 weken na het gereed komen van de informatie.
7. Publiceren op social media wordt niet beschouwd als communicatie op de website van de organisatie. De organisatie mag wel aanvullend op het publiceren op de eigen website, publiceren op social media.

De internetpublicatie van de organisatie op de website van SKAO:

1. Deze website is te vinden onder www.skao.nl
2. Tenminste de vereiste informatie (en documentatie) zoals aangegeven in de toelichting op de eisen 4.A.1, 3.D.1, 4.D.1, 5.D.3 in §6.2 van dit Handboek. Deze informatie is dezelfde als die, op basis waarvan de LadderCI het certificaat heeft verleend of verlengd. Deze informatie blijft op het internet beschikbaar ten minste gedurende de looptijd van het certificaat, met een minimum van 2 jaar.
3. Op de website van SKAO dient elk document een PDF te zijn, met vermelding van een versienummer, een handtekening van de autoriserende verantwoordelijke manager, en de autorisatiedatum.
4. Bij een *initiële ladderbeoordeling* heeft de organisatie nog geen actieve pagina op de website van de SKAO. Dus kan met betrekking tot de eisen 4.A.1, 3.D.1, 4.D.1, 5.D.1, bij een initiële ladderbeoordeling (op instapniveau) niet alles openbaar gepubliceerd zijn. De pagina is echter al wel beschikbaar en kan via inlogomgeving aan de LadderCI getoond worden. Na afgifte van het certificaat wordt de pagina van de organisatie gepubliceerd op de website van de SKAO.

Algemeen geldt:

1. De publicatie van de documenten is vanaf versie 2.2 gekoppeld aan de puntentelling bij de betreffende eis. Dit geldt ook voor Versie 3.1.
2. Alles wat overlegd is in de ladderbeoordeling en wat volgens de eisen van de CO_2-Prestatieladder gepubliceerd moet worden, dient gepubliceerd te worden. Niet voldoen aan de verplichte internetpublicatie leidt tot een aftrek van 6 punten en dus het niet behalen van een bepaald ladderniveau (zie toelichtingen in §6.2).
3. Wat er niet is, kan niet gepubliceerd worden en kan door het niet publiceren nooit tot meer puntenaftrek leiden dan de LadderCI er in de beoordeling voor heeft afgetrokken.

6.1.4 Eisen aan de contributie aan de SKAO

Het *CO_2-bewust Certificaat* is pas geldig als de organisatie de vereiste jaarlijkse contributie afdraagt aan de *SKAO*. De LadderCI controleert vóór afgifte van een nieuw certificaat of de organisatie aan haar betalingsverplichtingen aan de SKAO heeft voldaan. Afgifte van een nieuw certificaat is **niet** mogelijk als de organisatie niet kan aantonen aan haar betalingsverplichtingen te hebben voldaan.

Bij een betalingsachterstand heeft de SKAO het recht de organisatiepagina van de SKAO-website te verwijderen. Dat heeft tot gevolg dat een positieve ladderbeoordeling vanaf niveau 3 niet haalbaar is doordat de organisatie niet voldoet aan de verplichte internetpublicatie. De SKAO zal hier de betrokken LadderCI over informeren, waarop de LadderCI actie dient te ondernemen richting de organisatie.

6.2 Auditchecklijsten

De *auditchecklijsten* van de CO_2-Prestatieladder bevatten:

- per Invalshoek (A t/m D), een tabel met eisen waaraan moet worden voldaan;
- de doelstelling per eis;
- de scorerichtlijn;
- de toelichting op de eisen;
- de minimum criteria voor de ladderbeoordeling;
- de richtlijnen voor de werkwijze van de LadderCI bij de ladderbeoordeling.

De toelichtingen op de eisen hebben dezelfde status als de eisen zelf: er moet aan worden voldaan. De individuele eisen en de toelichtingen dienen te worden geïnterpreteerd in het licht van de doelstelling per eis en de tekst in de kolom 'Aspect/Invalshoek'. De eisen op één niveau en binnen één invalshoek houden onderling verband met elkaar. Een eis op een onderliggend niveau kan zwaarder worden voor een organisatie die op een hoger niveau zit. De toelichtingen zijn niet limitatief, maar geven aan dat de ladderbeoordeling 'o.a.' (dus op zijn minst) de vermelde elementen dient te betreffen, ter verduidelijking van onderdelen van de werkwijze en de te hanteren criteria. Dit draagt bij aan een uniforme standaard tijdens de beoordeling.

6.2.1 Invalshoek A: Inzicht

Eis	K/M/G	Aspect/Invalshoek	Eisen	Max. score
1A	Alle	De organisatie heeft gedeeltelijk inzicht in energieverbruik.	1.A.1. Identificatie en analyse van energiestromen van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, zijn gebeurd.	10
			1.A.2. Alle energiestromen van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, zijn aantoonbaar in kaart gebracht.	10
			1.A.3. Deze lijst wordt regelmatig opgevolgd en actueel gehouden.	5
		Doelstelling: De organisatie weet welke soorten energie gebruikt worden.		
2A	Alle	De organisatie heeft inzicht in eigen energieverbruik.	2.A.1. Alle energiestromen van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, zijn kwantitatief in kaart gebracht.	10
			2.A.2. De lijst is volledig en wordt aantoonbaar regelmatig opgevolgd en actueel gehouden.	5
			2.A.3. De organisatie beschikt over een actuele energiebeoordeling voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	10
		Doelstelling: De organisatie weet per soort energie hoeveel er wordt gebruikt, gedifferentieerd naar de verschillende activiteiten van de organisatie.		
3A	Alle	De organisatie heeft haar eigen energieverbruik omgerekend naar CO_2-emissie(s).	3.A.1. De organisatie beschikt over een uitgewerkte actuele emissie-inventaris voor haar scope 1 & 2 CO_2-emissies en business travel conform ISO 14064-1 voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	15
			3.A.2. De emissie-inventaris van 3.A.1 is door een CI geverifieerd met tenminste een beperkte mate van zekerheid.	10
		Doelstelling: De organisatie heeft een CO_2-administratie, waarbij geen discussie is over de hoeveelheden en over de berekeningswijze. De organisatie heeft inzicht in de belangrijkste aangrijpingspunten voor de reductie-aanpak.		
4A	Alle *	De organisatie rapporteert haar CO_2-footprint voor scope 1, 2 & 3.	4.A.1. De organisatie heeft aantoonbaar inzicht in de meest materiële emissies uit scope 3, en kan uit deze scope 3 emissies tenminste 2 analyses van GHG- genererende (ketens van) activiteiten voorleggen.	15
	Alle		4.A.2. De organisatie beschikt over een kwaliteitsmanagement plan voor de inventaris.	5
	Alle		4.A.3. Tenminste 1 van de analyses uit 4.A.1 (scope 3) is professioneel ondersteund of becommentarieerd door een ter zake als bekwaam erkend en onafhankelijk kennisinstituut.	5
		Doelstelling: De organisatie heeft naast scope 1 en 2, de relatieve omvang van scope 3 emissies bepaald. Het management is zich bewust van de invloed van de organisatie in de verschillende ketens, up en downstream, waarin het acteert. Op basis van deze kennis identificeert de organisatie kansrijke mogelijke energie- en CO_2-reductiemaatregelen in de ketens, en potentiële ketenpartners voor de aanpak ervan.		
5A	Alle*	De organisatie heeft portefeuille breed inzicht in scope 3.	5.A.1. De organisatie heeft inzicht in de materiële scope 3 emissies van de organisatie en de meest relevante partijen in de keten die daarbij betrokken zijn.	10
	Alle*		5.A.2-1. De organisatie beschikt over een portefeuille-brede, onderbouwde analyse van mogelijkheden van de organisatie om de materiële scope 3 emissies te beïnvloeden.	5
	M/G		5.A.2-2. De organisatie heeft inzicht in mogelijke strategieën om deze materiële emissies te reduceren.	5
	M/G		5.A.3. De organisatie dient van directe (en potentiële) ketenpartners die relevant zijn voor de uitvoering van de scope 3 strategie, over specifieke emissiegegevens te beschikken die afkomstig zijn van deze ketenpartners.	5
		Doelstelling: De organisatie verbreedt en verdiept haar inzicht in scope 3 en in de wijze waarop de organisatie emissies in scope 3 kan reduceren.		

Toelichting op Invalshoek A, Inzicht

Inzicht maakt een organisatie bewust van de eigen CO_2-prestatie, de risico's en kansen die de eigen CO_2-uitstoot veroorzaakt, biedt de organisatie informatie die ze kan gebruiken bij het formuleren van effectieve doelstellingen en maatregelen om de CO_2-uitstoot te reduceren, en waar de communicatie

*Uitzondering voor kleine organisaties (zie de toelichting van de betreffende eis)

en samenwerking zich op dient te richten. Invalshoek A stimuleert organisaties om de eigen CO_2-uitstoot en die in de *keten* te kennen. De organisatie realiseert *continue verbetering* in de diepgang, reikwijdte en efficiëntie van inzicht en de kwaliteit van de emissie-inventaris.

Eis 1.A	De organisatie heeft gedeeltelijk inzicht in energieverbruik
Alle	Doelstelling: De organisatie weet welke soorten energie gebruikt worden

1.A.1 Identificatie en analyse van energiestromen van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, zijn gebeurd

Scorerichtlijn
Volledig (10), Nee (0)
Eén energiestroom levert 5 punten op mits op grond van algemeen bekende inzichten aannemelijk is dat het de meest materiële energiestroom betreft in relatie tot de projecten.

Toelichting
Het gaat om alle energiestromen die horen bij alle *projecten* binnen de organisatorische grenzen van de organisatie. Van opgestarte *projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel* verkregen is, dienen de energiestromen te zijn geïdentificeerd. Wanneer de organisatie meerdere typen projecten uitvoert waarop CO_2-gerelateerd gunning voordeel verkregen is, of als een opgestart project naar verwachting afwijkt van de bestaande lijst met energiestromen, dan dienen de energiestromen zo nodig gedifferentieerd te zijn en aangepast aan het type project.

Organisaties die samen als combinatie een project uitvoeren waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel is verkregen, hebben
- elk afzonderlijk alle energiestromen van het project als geheel geïdentificeerd, inclusief energiestromen op het project van de andere organisaties in de combinatie
- of hebben gezamenlijk één lijst van de energiestromen van het hele project samengesteld.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling wordt o.a. vastgesteld of de organisatie sinds de vorige ladderbeoordeling nieuwe projecten heeft verworven waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, en in dat geval middels een steekproef (zie §7.2) of de lijst met energiestromen voldoet voor die projecten.

1.A.2 Alle energiestromen van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, zijn aantoonbaar in kaart gebracht

Scorerichtlijn
Ja, duidelijk gedocumenteerd (10), Één energiestroom (5), Nee (0)

Toelichting
Alle energiestromen van eis 1.A.1, inclusief hetgeen daar gesteld wordt voor projecten, zijn in kaart gebracht. In kaart brengen leidt per energiestroom als volgt tot gedocumenteerd extra inzicht:
- Een lijst of diagram met de loop van de energiestromen tussen betrokken bedrijfsonderdelen, waarbij duidelijk het verband van elke energiestroom met de projecten wordt aangegeven.
- Een kwalitatieve indicatie van de grootte van de energiestroom.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling wordt o.a. vastgesteld of sinds de vorige ladderbeoordeling
- de organisatie nieuwe projecten heeft verworven waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, en in dat geval of de lijst of het diagram voldoet voor die projecten, en

- of de *projectenportefeuille* van de organisatie veranderd is, en in dat geval of het overzicht nog voldoet.

Data waarmee de kwalitatieve schatting wordt bepaald hoeven niet vooraf voorgelegd te worden aan de LadderCI.

1.A.3 Deze lijst wordt regelmatig opgevolgd en actueel gehouden

Scorerichtlijn
Ja, jaarlijks (5), Nee (0)

Toelichting
Het gaat om het opvolgen en *actueel* houden van de lijst of diagram van eis 1.A.2 met de werkelijke energiestromen van de organisatie, en van de volgende *projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel*
verkregen is:
- lopende projecten,
- de sinds de vorige ladderbeoordeling afgeronde projecten, en
- meer dan een half jaar geleden opgestarte projecten (ten opzichte van de jaarlijkse ladderbeoordeling).

Ladderbeoordeling door de ladderCI
Tijdens de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast dat de lijst *regelmatig* wordt opgevolgd en actueel wordt gehouden.

Eis 2.A	De organisatie heeft inzicht in eigen energieverbruik
Alle	Doelstelling: De organisatie weet per soort energie hoeveel er wordt gebruikt, gedifferentieerd naar de verschillende activiteiten van de organisatie

2.A.1 Alle energiestromen van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, zijn kwantitatief in kaart gebracht

Scorerichtlijn
Ja, duidelijk gedocumenteerd (10), Één energiestroom (5), Nee (0)
Alleen indien bij 1.A.1 sprake is van een volledige lijst, kunnen bij 2.A.1 de volle 10 punten worden toegekend; een volledige lijst kan op niveau 2 alleen worden aangetoond wanneer ook aan eis 1.A.3 is voldaan en de uitkomsten daarvan op de juiste wijze zijn verwerkt. Wanneer bij 1.A.1 geen sprake is van een volledige lijst, dient de LadderCI bij 2.A.1 het aantal punten tussen 5 en 10 te bepalen naar rato van het percentage van de overige energiestromen die zijn meegenomen (van de rest de omvang, aannemelijk op grond van algemeen bekende inzichten; anders het aantal energiestromen).

Toelichting
Alle energiestromen van 1.A worden gekwantificeerd met behulp van verbruiksgegevens of schattingen. De organisatie dient elk van de gekwantificeerde energiestromen die verband houden met de projecten,
- binnen de lijst nader te specificeren voor de projectenportefeuille als geheel, en
- binnen de projectenportefeuille nader te specificeren voor elk project afzonderlijk waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is (niet voor elk van de overige projecten).

Voor toerekening van hoeveelheden aan projecten geldt (mutatis mutandis) de toelichting bij eis 3.A.1.

Hele kleine energiestromen hoeven, onderbouwd op basis van materialiteit, niet meegenomen te worden of mogen op basis van schattingen gedaan worden.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast:
- of de lijst van energiestromen volledig (compleet) is;
- of de gemaakte schattingen plausibel zijn;
- of inspanning is geleverd om het inzicht gaandeweg te verbeteren door schattingen te vervangen door verbruiksgegevens van de organisatie, en incomplete data aan te vullen, en
- (middels een steekproef) of voor de toewijzing van energiehoeveelheden aan *projecten* een van de voorgeschreven methodes op de juiste wijze is gevolgd.

2.A.2 De lijst is volledig en wordt aantoonbaar regelmatig opgevolgd en actueel gehouden

Scorerichtlijn
Ja, tenminste jaarlijks (5), Nee (0)
Alleen indien bij eis 2.A.1 sprake is van een volledige lijst, kunnen bij 2.A.2 de volle 5 punten worden toegekend; een volledige lijst kan alleen worden aangetoond wanneer ook aan eis 1.A.3 is voldaan en de uitkomsten daarvan op de juiste wijze zijn verwerkt. Wanneer bij eis 2.A.1 geen sprake is van een volledige lijst, dient de LadderCI bij eis 2.A.2 naar rato van de score bij eis 2.A.1 een lager aantal punten toe te kennen.

Toelichting
Het gaat om het regelmatig opvolgen en *actueel* houden van de lijst van eis 2.A.1 met de werkelijke energiestromen van de organisatie en de volgende projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is:
- lopende projecten,
- de sinds de vorige ladderbeoordeling afgeronde projecten, en
- meer dan een half jaar geleden opgestarte projecten (ten opzichte van de jaarlijkse ladderbeoordeling).

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI aan de hand van een steekproef o.a. vast:
- De volledigheid en compleetheid van de verbruikscijfers, aan de hand van facturen.
- De plausibiliteit van de gemaakte schattingen.
- De aanwezigheid van de vereiste documentatie ter onderbouwing van de kwantificeringen.

Data op grond waarvan kwantificeringen (ook schattingen) hebben plaatsgevonden dienen voorgelegd te kunnen worden. Berekeningsmethoden dienen beschreven te zijn.

2.A.3 De organisatie beschikt over een actuele energiebeoordeling voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel is verkregen

Scorerichtlijn
Ja (10), Ja, doch slechts partieel (bijvoorbeeld bepaald proces of unit) (5), Nee (0)

Toelichting
Het gaat hier om de *energiebeoordeling* conform ISO 50001 §4.4.3. De energiebeoordeling is opgebouwd uit:
a) een analyse op hoofdlijnen van het huidige en historische energieverbruik en
b) een meer gedetailleerde analyse voor het identificeren van de faciliteiten, apparaten of processen die een significante invloed op het energieverbruik hebben en
c) het identificeren, vastleggen van prioriteiten en documenteren van kansen voor verbetering van de energieprestatie.

De significantie van een energieverbruiker kan worden bepaald op basis van de omvang van het verbruik en/of de potentie tot het verbeteren van de CO_2-prestaties. Zie voor meer informatie en voorbeelden voor de energiebeoordeling ook de (informatieve) Bijlage A.4.3 uit ISO 50001.
De diepgang van de analyse is zodanig dat een organisatie minimaal 80% van het energieverbruik in

kaart heeft gebracht. Het inzicht in het verbruik kan worden verkregen door bemetering en/of door het berekenen van het verbruik op basis van specificaties. De methodologie en de criteria die worden gehanteerd bij de uitvoering van een energiebeoordeling dienen te zijn gedocumenteerd. Geïdentificeerde verbeterpunten dienen opgepakt en opgevolgd te worden.

Bij de energiebeoordeling gaat het primair om het actuele verbruik. Wanneer een referentie wordt gebruikt die gebaseerd is op data uit het verleden, dient de energiebeoordeling ook betrekking te hebben op de ontwikkelingen vanaf dat moment. Voor *projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel* verkregen is, is onderzocht of de te verwachten en werkelijke meest materiële emissies afwijken van die van de organisatie als geheel.

Het management kan de energiebeoordeling uit laten voeren door eigen medewerkers. Indien de beoordeling wordt uitgevoerd door een externe partij is er een separaat contract vereist. Deze werkzaamheden zijn dan aan te merken als consultancy/advieswerk. Consultancy en certificatie dienen gescheiden te zijn en gescheiden bureaus zijn hier verplicht. De organisatie dient aan te kunnen tonen dat het externe bureau of de medewerker(s) over de juiste competenties en ervaringen beschikken inzake het opstellen van een energiebeoordeling.

Copyright SCCM: Bovenstaande tekst over de energiebeoordeling is gebaseerd en overgenomen van het certificatieschema Energiemanagementsystemen volgens ISO 50001 (10-12-2013) van SCCM.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling toetst de LadderCI o.a. op volledigheid aan de hand van het genoemde gedeelte van ISO 50001. Op basis van een beperkte steekproef en aan de hand van de interne controle van 1.B.2 vormt hij zich een oordeel over transparantie en validiteit van de opbouw/onderbouwing van de beoordeling. De LadderCI levert geen afzonderlijke verklaring omtrent de voorgelegde beoordeling.

Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of de energiebeoordeling *actueel* is. Ingeval de organisatie in de tijdens de ladderbeoordeling te beoordelen periode activiteiten met andere energiekenmerken heeft opgepakt (projecten van andere aard, nieuwe bedrijfsonderdelen binnen de boundary) dient de energiebeoordeling aangepast te zijn.
- of geïdentificeerde verbeterpunten van het jaar daarvoor en uit de actuele interne controle van eis 1.B.2 opgepakt en opgevolgd zijn.

Eis 3.A	De organisatie heeft haar eigen energieverbruik omgerekend naar CO_2-emissie(s)
Alle	Doelstelling: De organisatie heeft een CO_2-administratie, waarbij geen discussie is over de hoeveelheden en over de berekeningswijze. De organisatie heeft inzicht in de belangrijkste aangrijpingspunten voor de reductieaanpak.

3.A.1 De organisatie beschikt over een uitgewerkte actuele emissie-inventaris voor haar scope 1 & 2 CO_2-emissies en business travel conform ISO 14064-1 voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

Scorerichtlijn
Ja (15), Nee (0)
Het niet voldoen aan ISO 14064-1 §9.3.1 aandachtspunten ‘d’ (documentatie van organisatorische grenzen), ‘n’ (uitleg van wijzigingen in eerder gebruikte kwantificeringsmethode) of ‘l’ (uitleg van wijziging of herberekening van het referentiejaar of andere historische data) is een grove tekortkoming en leidt tot de toekenning van 0 punten voor deze eis. Voor de overige punten geldt de gebruikelijke wijze van beoordelen.

Toelichting
Met de uitgewerkte actuele emissie-inventaris wordt een rapport van de emissie-inventaris bedoeld. In de actuele emissie-inventaris van de organisatie dient de scope 3 categorie '*business travel*' meegenomen te worden.

Voor elk project waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel is verkregen dient inzichtelijk te zijn welke bijdrage het project heeft aan de totale emissies van de organisatie en welke CO_2-emissiebronnen daarbij het belangrijkst zijn[21]. Bij het bepalen van de omvang van deze emissies mag gebruik worden gemaakt van allocatie (toerekening), bijvoorbeeld naar rato van omzet. Er zijn verschillende mogelijkheden om emissies te alloceren. De toegestane opties staan beschreven in Hoofdstuk 8 van de GHG Protocol Scope 3 Standard (fysische allocatie, economische allocatie, industrie- of bedrijfsspecifieke allocatie). Een combinatie van methoden is toegestaan voor zover deze Standard dit toelaat. In de emissie-inventaris dient (per emissie) de gebruikte methode vermeld te worden en de keuze te worden toegelicht.

Handboek 3.1 is de laatste versie van de norm CO_2-Prestatieladder waarbij de rapportage van andere broeikasgassen dan CO_2 nog niet verplicht is. Organisaties worden expliciet aangemoedigd om werk te maken van het rapporteren over deze andere broeikasgassen en deze uit te drukken in CO_2-equivalenten.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
De LadderCI vormt zicht een oordeel over de transparantie en validiteit van de opbouw en de onderbouwing van de emissie-inventaris.

De LadderCI toetst de actuele emissie-inventaris aan de hand van ISO 14064-1 §9.3.1. Hierbij dient aan de aandachtspunten a t/m t te zijn voldaan. Wat betreft punt 'f' is alleen de rapportering van CO_2-emissies verplicht, gekwantificeerd in tonnen CO_2. Rapporteren over andere directe (scope 1) broeikasgassen is naar keuze van de organisatie, mits
- afzonderlijk vermeld en gekwantificeerd voor elk GHG in tonnen CO_2-equivalenten,
- en mits deze rapportering plaatsvindt volgens de overige vereisten a t/m t.

Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of
- er een emissie-inventaris aanwezig is die *actueel* is; dit is het geval tot maximaal 15 kalendermaanden na afloop van het jaar waarover de emissies worden gerapporteerd;
- de emissie-inventaris voldoet aan de genoemde punten uit §9.3.1 van ISO 14064-1;
- de emissie-inventaris alle materiële emissies van de energiestromen (uit eis 2.A) omvat;
- de actuele emissie-inventaris gebaseerd is op de werkelijke energieverbruik cijfers van dat jaar;
- de CO_2-emissiefactoren juist toegepast zijn;
- de scope-indeling en berekening juist zijn;
- de emissie-inventaris is uitgesplitst naar verschillende energiestromen (zie eis 1.A.1 en 2.A.1 voor het benodigde detailniveau);
- de CO_2-emissie-inventaris alle bedrijfsonderdelen en activiteiten dekt die vallen binnen de boundary zoals vermeld op het CO_2-bewust Certificaat;
- indien mogelijk aantoonbare verbetering van de data heeft plaatsgevonden ten opzichte van de vorige emissie-inventaris;
- verbeterpunten uit de vorige ladderbeoordeling en de *energiebeoordeling*, zijn opgepakt en doorgevoerd;
- de onderbouwing van de eventuele verschillen in CO_2-emissiefactoren, methoden en gerapporteerde emissies ten opzichte van de vorige emissie-inventaris correct is.

[21] Informatief: een opdrachtgever *kan* voor specifieke projecten met gunningvoordeel een CO_2-emissie-inventaris van het project eisen en aanvullende eisen stellen aan de wijze waarop de projectspecifieke emissie-inventaris is opgesteld en op welke wijze wordt omgegaan met allocatie. Dit staat los van de laddersystematiek.

3.A.2 De emissie-inventaris van 3.A.1 is door een CI geverifieerd met tenminste een beperkte mate van zekerheid

Scorerichtlijn
Ja, jaarlijks (10), Nee (0)

Toelichting
Uit de emissie-inventaris opgesteld conform ISO 14064-1 §9.3.1 a t/m t moet een beperkte mate van gerechtvaardigd vertrouwen spreken. Bij de nadere beschouwing van de emissie-inventaris vormt de LadderCI zich op basis van een steekproef een beeld van

- De compleetheid van de energiestromen binnen de scopes;
- De compleetheid per energiestroom op basis van data[22].

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling van eis 3.A.2 stelt de LadderCI op basis van de steekproef vast of

- de gebruikte CO_2-emissiefactoren voorzien zijn van bronvermelding;
- de actuele emissie-inventaris gebaseerd is op de werkelijke energieverbruik cijfers van dat jaar;
- de emissie-inventaris alle energiestromen omvat en dus compleet is;
- de energiestromen die de meest materiële emissies vormen compleet zijn;
- de gebruikte data herleidbaar zijn tot aan de bronnen (bijvoorbeeld brandstoffacturen, elektriciteitsrekeningen of verbruiksgegevens).

Bij het bepalen van de omvang van de steekproef volgt de LadderCI de ISO 14064-3, §A.4.3.2.3. De LadderCI maakt een risicoanalyse om de omvang van de steekproef te bepalen. De risicoanalyse vindt plaats op het niveau van de volledige emissie-inventaris. Alle emissies en stromen worden tenminste eens in de driejaarcyclus onderzocht.

Eis 4.A	De organisatie rapporteert haar CO_2-footprint voor scope 1, 2 & 3
K*/M/G	Doelstelling: De organisatie heeft naast scope 1 en 2, de relatieve omvang van scope 3 emissies bepaald. Het management is zich bewust van de invloed van de organisatie in de verschillende ketens, up en downstream, waarin het acteert. Op basis van deze kennis identificeert de organisatie kansrijke mogelijke energie en CO_2-reductiemaatregelen in de ketens, en potentiële ketenpartners voor de aanpak ervan.

**kleine* organisaties dienen bij eis 4.A.1 slechts 1 ketenanalyse voor een van de twee meest materiële emissies uit de rangorde te maken

4.A.1 De organisatie heeft aantoonbaar inzicht in de meest materiële emissies uit scope 3, en kan uit deze scope 3 emissies tenminste 2* analyses van GHG-genererende (ketens van) activiteiten voorleggen

Scorerichtlijn
Ja, en beide *ketenanalyses* voldoen aan de gestelde eisen (15),
Ja, en 1 ketenanalyse maar wel ruim boven de eisen (10),
Ja, en 2 ketenanalyses waarvan 1 gering aanvullend inzicht (10),
Ja, en 2 ketenanalyses geven beide gering aanvullend inzicht (5),
Nee (0)
*Voor kleine organisaties geldt: Ja, en ketenanalyse voldoet aan de gestelde eisen (15), Ja, en ketenanalyse geeft gering aanvullend inzicht (5), Nee (0)

[22] Voor organisaties die hun emissie-inventaris hebben geverifieerd (conform Handboek 3.0) zie de overgangsregeling op pagina 8.

Toelichting
Inschatten rangorde meest materiële emissies
De organisatie dient een rapportage te kunnen overleggen waarin ze laat zien dat het haar meest materiële *scope 3* emissies kwalitatief in kaart heeft gebracht. De term *materieel* is in de context van scope 3 bij de CO_2-Prestatieladder anders dan bij scope 1 en 2 emissies[23]. Het gaat hier om *relevante emissies*, waarvoor criteria zijn gegeven in de GHG Protocol Scope 3 Standard. Deze criteria gaan over de omvang van de emissies, invloed van de organisatie op de emissies, risico's voor de organisatie, emissies van kritisch belang voor stakeholders, emissies die ge-outsourced zijn, emissies die door de sector zijn geïdentificeerd als significant/relevant en overige.

De organisatie heeft deze relevante emissies in de rapportage geïdentificeerd en heeft de relatieve omvang kwalitatief bepaald met de hierna beschreven methode. Doel is om op basis van indicaties voor de relatieve omvang, te komen tot een rangorde van de meest materiële/relevante scope 3 emissiebronnen die samen de grootste[24] bijdrage leveren aan de totale scope 3 emissies van een organisatie en tegelijkertijd beïnvloedbaar zijn door de organisatie.

Onderstaande methode om de relatieve omvang kwalitatief te bepalen, is een verplicht onderdeel van de rapportage zoals hierboven aangegeven. De organisatie vult een tabel in met de volgende kolommen (zie Tabel 6.1).

Kolom 1: *Product Markt Combinaties* (PMC's) sectoren en activiteiten
In kolom 1 staan voor de organisatie relevante sectoren (markten/thema's) en bedrijfsactiviteiten binnen deze sectoren. Deze zijn gebaseerd op de omvang van de huidige bedrijfsactiviteiten en een prognose van de activiteiten van de organisatie in de komende jaren. Deze prognose is consistent met de elders gebruikte prognoses van de organisatie ten aanzien van verwachte omzetten per sector in de toekomst. Belangrijk is dat een organisatie zelf de vrijheid heeft om te kiezen voor een indeling. De mate van detail is zelf te kiezen. Een organisatie kan kiezen voor een grove indeling zoals bijvoorbeeld infra en utiliteitsbouw, of voor een gedetailleerdere indeling zoals wegen, waterkeringen en bruggen.

Tabel 6.1. Methode om de relatieve omvang kwalitatief te bepalen

PMC's sectoren en activiteiten	Omschrijving van activiteit waarbij CO_2 vrijkomt	Relatief belang van CO_2-belasting van de sector en invloed van de activiteiten		Potentiële invloed van de organisatie op CO_2 uitstoot	Rangorde
1	2	3 Sector	4 Activiteiten	5	6
		□ groot □ middelgroot □ klein □ te verwaarlozen	□ groot □ middelgroot □ klein □ te verwaarlozen	□ groot □ middelgroot □ klein □ te verwaarlozen	

Kolom 2: Omschrijving van activiteit waarbij CO_2 vrijkomt (emissiebronnen)
In deze kolom worden de CO_2 uitstotende activiteiten benoemd die door de organisatie worden beïnvloed: upstream, door inkoop van diensten (o.a. onderaannemers), producten en materialen en downstream, door projecten, geleverde producten en diensten van de organisatie. Het is niet noodzakelijk de omvang van de emissies per activiteit te geven.

[23] Bij scope 1 en 2 is invloed van de organisatie meestal 100%. Hierdoor is de omvang van de emissie meestal bepalend voor de relevantie of materialiteit. De materialiteitsgrens ligt dan vaak bij 5%. Zie ook 'The Concept of Materiality' in het GHG Protocol en de Begrippenlijst.
[24] Bij de ladderbeoordeling hanteert de LadderCI als vuistregel dat de meest materiële emissies die samen de grootste bijdrage leveren aan de totale scope 3 emissies, samen 70-80% van die totale emissies zouden moeten kunnen leveren. De organisatie kwantificeert de omvang echter niet, zodat de LadderCI dit niet expliciet kan vaststellen; de LadderCI beoordeelt dit zelf, op basis van zijn ervaring en van de vuistregel.

Voor het bepalen van scope 3 emissiebronnen dient bij voorkeur aangesloten te worden bij onderstaande indeling in categorieën voor scope 3 emissies. Meer informatie over deze categorie[25] indeling staat in Hoofdstuk 5 'Identifying Scope 3 emissions' van het GHG Protocol Scope 3 Standard.

Tabel 6.2. Categorie indeling *upstream* en *downstream* scope 3 emissies conform GHG Protocol Scope 3 Standard

Upstream:	Downstream:
1. Aangekochte goederen en diensten 2. Kapitaal goederen 3. Brandstof en energie gerelateerde activiteiten (niet opgenomen in *scope 1* of scope 2) 4. Upstream transport en distributie 5. Productieafval 6. Personenvervoer onder werktijd (Business Travel)[26] 7. Woon-werkverkeer 8. Upstream geleaste activa	9. Downstream transport en distributie 10. Ver- of bewerken van verkochte producten 11. Gebruik van verkochte producten 12. End-of-life verwerking van verkochte producten 13. Downstream geleaste activa 14. Franchisehouders 15. Investeringen

Deze activiteiten zijn opgesplitst in of samengevoegd tot eenheden (emissiebronnen) die elk afzonderlijk geschikt zijn als onderwerp voor een ketenanalyse.

Kolom 3: Relatieve belang van CO_2 belasting van de *sector*
In deze kolom staat de CO_2-uitstoot gerelateerd aan de betreffende sectoren die vermeld zijn in kolom 1. De organisatie onderbouwt de kwalitatieve inschatting in het rapport, o.a. door bronnen te vermelden en te onderbouwen waarom deze van toepassing zijn. Uiteraard kan op onderdelen ook gebruik gemaakt worden van eigen (grove) berekeningen en uitkomsten van eerdere projecten.

Kolom 4: Relatieve invloed van de activiteiten
De organisatie geeft een inschatting van het effect van aanpassingen of verbeteringen van de activiteit op de CO_2-emissie van de emissiebronnen in kolom 2. De organisatie maakt dit aannemelijk aan de hand van uitkomsten van eerdere projecten, studies etc. (ook die van toonaangevende andere spelers) en eigen inschattingen.

Kolom 5: Potentiële invloed van de organisatie op de CO_2-reductie van de betreffende sectoren en activiteiten.
Hierbij dient de organisatie in de eigen orderportefeuille te kijken naar de verwachte omvang van

a) de activiteiten (kolom 2)
b) in een bepaalde sector (kolom 1).

Ad a: Een indicatie is het aandeel van de organisatie in een bepaalde activiteit op sectorniveau. De grootste spelers hebben vaak de meeste invloed.

Kolom 6: Rangorde
De organisatie bepaalt een rangorde van de meest materiële scope 3 emissiebronnen die samen de grootste bijdrage leveren aan de totale scope 3 emissies van de organisatie en tegelijkertijd beïnvloedbaar zijn door de organisatie.
Deze rangorde bevat zowel upstream als downstream emissies, tenzij de organisatie op basis van bovenstaande methode aantoont dat de organisatie onvoldoende mogelijkheden heeft om reducties bij een van beiden (upstream of downstream) te reduceren, vanwege onvoldoende omvang en/of beïnvloedingsmogelijkheden door de organisatie.

[25] Emissiecategorieën zijn niet hetzelfde als emissiebronnen. Eerst dienen bij 4.A.1 de emissiecategorieën bepaald te worden die voor de organisatie relevant zijn. Vervolgens dient er een rangorde op emissiebronnen gemaakt te worden, waarbij het mogelijk is dat er uit één emissiecategorie, meerdere emissiebronnen in de lijst staan.
[26] Business travel valt in de CO_2-emissie-inventaris bij eis 3A1. Deze hoeft dus niet meegenomen te worden in de analyse bij 4.A.1.

Opstellen ketenanalyses
Uit deze rangorde selecteert de organisatie de onderwerpen voor twee ketenanalyses* en stelt deze op. Bij het opstellen van de ketenanalyses dienen de scope 3 emissies wel gekwantificeerd te worden. De volgende nadere (rand)voorwaarden worden gesteld aan de ketenanalyses:

1. De ketenanalyses dienen betrekking te hebben op de projectenportefeuille.
2. Als een ketenanalyse niet (meer) uit de top 6 voortkomt, krijgt de organisatie één jaar respijt om dit te corrigeren.
3. De organisatie dient eigen analyses uit te (laten) voeren. Het meeliften bij de uitvoering van een betaalde opdracht van een klant is niet toegestaan.
4. Er dient 1 ketenanalyse te worden gemaakt voor een van de twee meest materiële emissies én 1 andere ketenanalyse voor een van de zes meest materiële emissies uit de rangorde.
   **kleine* organisaties dienen slechts 1 ketenanalyse voor een van de twee meest materiële emissies uit de rangorde te maken.
5. A Corporate Accounting and Reporting Standard (Hoofdstuk 4 Setting Operational Boundaries) geeft de herkenbare structuur van elke ketenanalyse:
   a. Beschrijf de betreffende keten
   b. Bepaal welke scope 3 categorieën relevant zijn
   c. Identificeer de partners in de keten
   d. Kwantificeer de scope 3 emissies
6. Het resultaat van de analyse dient een aanvulling te zijn op de bestaande (gepubliceerde) kennis en inzichten en dient bij te dragen aan het voortschrijdend maatschappelijk inzicht.

De GHG Protocol Scope 3 Standard geeft aan hoe in ketenanalyses en voortgangrapportages (zie eis 4.B.2) met de verschillende aspecten omgegaan dient te worden.

Voorbeeld: het gebruik van de juiste data
Voor een ketenanalyse is het niet nodig direct uitgebreid gegevens op te vragen bij allerlei leveranciers. Het heeft meestal wel duidelijk meerwaarde om bij een of enkele leveranciers, dus selectief enkele cruciale gegevens op te vragen. Vaak is dat voldoende voor een goede eerste versie van een ketenanalyse.
In de eerste editie van de ketenanalyses zal duidelijk aangegeven moeten worden welke kwaliteit van data is gehanteerd. Onderscheiden worden primaire data = van de werkelijke leveranciers (up) en gebruikers (down), en secundaire data = algemene cijfers en eigen schattingen. Wanneer cruciale primaire data toch aantoonbaar moeilijk verkrijgbaar zijn kan een eerste versie van een ketenanalyse, dus onder voorwaarden, in hoge mate gebaseerd worden op secundaire data. Eigen tijdgebrek is geen valide reden, wel gebrek aan medewerking van partners in de *keten* ondanks aantoonbare inspanningen.
Voor alle relevante secundaire data dient de ketenanalyse in passende follow up te worden voorzien om later alsnog primaire data te krijgen.

De GHG Protocol Scope 3 Standard geeft richtlijnen voor het verzamelen van accurate gegevens over up- en downstream activiteiten. Daarvoor wordt een aanpak in 4 stappen gepresenteerd voor dataverzameling(zie Hoofdstuk 7 van de GHG Protocol Scope 3 Standard). Op basis van de eerste grove berekeningen worden de meest materiële emissies binnen de keten duidelijk; de data daarover worden vervolgens verbeterd door het opnieuw doorlopen van het proces, etc.

De voortgangrapportages (eis 4.B.2) doen verslag van de *voortgang*.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de initiële ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast:

- of de organisatie een rapportage met rangorde kan overleggen;
- of deze rangorde alle gegevens bevat volgens de verplichte methode;
- of deze rangorde op basis van deze methode is bepaald;
- of de organisatie twee* ketenanalyses kan overleggen die aan de criteria voldoen.

De inhoud van de ladderbeoordeling voor deze eis is onafhankelijk van het wel of niet voldoen aan eis 4.A.3.

Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast:

- of de rapportage met rangorde nog voldoet en *actueel* is;
- of de voortgangrapportages van de ketenanalyses van eis 4.B.2 voldoende voortgang laten zien op de bijbehorende reductiedoelstellingen (zie eis 4.B.2).

Zodra dit bij een bepaalde ketenanalyse een half jaar lang niet (meer) het geval is en er is niet aantoonbaar verbetering te verwachten dan dient de organisatie een nieuwe analyse over een andere keten van emissies voor te kunnen leggen. Daarvoor gelden dezelfde selectiecriteria uit de rangorde.[27]

Verplichte internetpublicatie
De organisatie publiceert minimaal eens in de drie jaar de rapportage van de meest materiële emissies en de twee ketenanalyses in drie losse documenten* op de SKAO-website. Dat doet de organisatie na een initiële ladderbeoordeling en na een herbeoordeling.
Niet, niet altijd of niet tijdig publiceren leidt tot een puntenaftrek van 6 punten.

*Voor *kleine* organisaties: 1 ketenanalyse en 2 losse documenten. Indien er in een ketenanalyse onvoldoende *voortgang* (zie hierboven bij de jaarlijkse ladderbeoordeling) is te zien en als er een nieuwe ketenanalyse is opgestart dient deze vervangen respectievelijk toegevoegd te worden.

4.A.2 De organisatie beschikt over een kwaliteitsmanagement plan voor de inventaris

Scorerichtlijn
Ja (5), Nee (0)

Toelichting
Een kwaliteitsmanagement plan wordt ingezet om te bereiken dat de emissies op een zo accuraat mogelijke wijze worden gerapporteerd en dat men *continue verbetering* en systematisch streeft naar een verbetering van de data voor het opstellen en uitwerken van de emissie-inventaris. De GHG Protocol Scope 3 Standard (App C, checklist C1) bevat een duidelijke checklist die houvast kan geven over de elementen die een dergelijk plan moet bevatten en is ook bruikbaar voor scope 1 en 2 emissies.

GHG Protocol Scope 3 Standard (App C)
1. Stel een emissie-inventaris kwaliteitspersoon/-team vast.
2. Ontwikkel een datakwaliteitsmanagementplan.
3. Voer generieke data kwaliteitscontroles uit op basis van het datakwaliteit management plan.
4. Voer specifieke datakwaliteitscontroles uit.
5. Review de emissie-inventaris en rapportage.
6. Stel formele feedback processen vast om de data-verzameling, beheer en documentatie te verbeteren.
7. Stel rapportage, documentatie en archiveringsprocedures vast.

4.A.3 Tenminste 1 van de analyses uit 4.A.1 (scope 3) is professioneel ondersteund of becommentarieerd door een ter zake als bekwaam erkend en onafhankelijk kennisinstituut

Scorerichtlijn
Ja, instituut voldoet en ondersteuning c.q. commentaar is waardevol (5)
Nee, instituut voldoet maar ondersteuning c.q. commentaar heeft geen waarde (0)
Nee, instituut voldoet niet (0)

Toelichting
De inbreng van een gerenommeerd *kennisinstituut* staaft de waarde van de analyse. Het kennisinstituut kan professioneel en daarmede ook onpartijdig zijn adviezen in- en/of uitbrengen.

De organisatie is zoals gebruikelijk zelf verantwoordelijk voor de keuze van het instituut en de acceptatie van de inbreng die het instituut levert. Inschakeling van een kennisinstituut kan op twee manieren:

a) Het instituut wordt om professionele ondersteuning gevraagd waarbij het instituut dan ook medeverantwoordelijk is voor de resultaten. Dit moet blijken uit de documentatie.

[27] Indien de organisatie twijfelt, ligt het voor de hand dat de organisatie vroegtijdig de LadderCI consulteert; het is aan te raden dat de LadderCI een tussentijds oordeel uitspreekt om verrassingen tijdens de jaarlijkse ladderbeoordeling te voorkomen.

b) Men kan ook het instituut om professioneel schriftelijk commentaar vragen waarbij een verklaring als zodanig niet noodzakelijk is. Professioneel commentaar is dan vakkundig (valide en betrouwbaar), onpartijdig, transparant, adviserend en op 'limited assurance level', in Nederlands of Engels.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling onder "a" (zie hierboven) stelt de LadderCI o.a. vast
- door marginale toetsing of het instituut bekend staat als ter zake bekwaam en onafhankelijk is
- of dit instituut medeverantwoordelijkheid draagt voor de analyse.

Bij 'b' (zie hierboven) dient de LadderCI naast de marginale toetsing van het instituut ook het commentaar en de meerwaarde daarvan te beoordelen. Bij de initiële en de jaarlijkse ladderbeoordeling van 'b' stelt de LadderCI met betrekking tot het commentaar vast:
- of er als bewijs een commentaar op de ketenanalyse aanwezig is en
- of dit *actueel* is, en
- of dit voldoet aan de onder 'b' benoemde criteria voor professioneel commentaar, en
- of dit is afgegeven door een als bekwaam erkend en onafhankelijk instituut, en
- of dit instituut voldoet aan de eisen van onafhankelijkheid (zie ISO 17021 §4.2) en geen onderdeel uitmaakt van de organizational boundary.
- of de persoon die namens het kennisinstituut commentaar levert voldoende onafhankelijk is[28].

Bij de initiële en de jaarlijkse ladderbeoordeling van 'b' stelt de LadderCI de meerwaarde van het ingebrachte inzicht vast op een schaal van 'geen waarde' (bijvoorbeeld ingeval het gaat om reeds bestaande algemene kennis) tot 'waardevol' bij een nieuw, aanvullend en nuttig inzicht.

Voor 'a' en 'b' geldt: Middels de ladderbeoordeling van de ondersteuning c.q. van het commentaar van het instituut, wordt een nader oordeel gevormd over enkele aspecten van de inhoud van de ketenanalyse (en dus niet de ketenanalyse als geheel).

Eis 5.A	De organisatie heeft portefeuille breed inzicht in scope 3
K*/M/G	Doelstelling: De organisatie verbreedt en verdiept haar inzicht in scope 3 en in de wijze waarop de organisatie emissies in scope 3 kan reduceren

*Voor *kleine* organisaties gelden slechts de eisen 5.A.1 en 5.A.2-1 (alleen portefeuille-brede analyse mogelijkheden om materiële scope 3 emissies te beïnvloeden. Er is vrijstelling van eis 5.A.2-2 eis 5.A.3)

5.A.1. De organisatie heeft inzicht in de materiële scope 3 emissies van de organisatie en de meest relevante partijen in de keten die daarbij betrokken zijn

Scorerichtlijn
Ja (10), Nee (0)
* Voor kleine organisaties geldt de volgende scorerichtlijn: Ja (15), Nee (0)
Toelichting
De organisatie kan een actuele kwantitatieve inschatting van de materiële *scope 3* emissies overleggen die voortbouwt en aansluit op de rangorde van meest materiële emissies bij eis 4.A.1. Deze kwantitatieve inschatting kan zowel *upstream* als *downstream* omvatten, afhankelijk van de uitkomst van de analyse bij 4.A.1.

De organisatie weet bij welke *partijen in de keten* materiële emissies ontstaan. De kwantitatieve inschatting van de meest materiële emissies kan initieel grof worden bepaald, op basis van inschattingen en kentallen. De inschatting wordt met de tijd echter voor een deel steeds accurater door

[28] Deze persoon is in ieder geval onvoldoende onafhankelijk indien hij/zij gedurende het auditjaar de interne audit uitvoert of indien hij/zij de afgelopen 3 jaar betrokken is geweest bij de inrichting van het CO_2-managementsysteem.

het gebruik van specifieke emissiegegevens van producten en diensten die in het kader van de gekozen *strategie* (zie eis 5.B.1) worden opgevraagd bij de *ketenpartners* (zie eis 5.A.3), zodat het effect van maatregelen in de keten (zie eis 5.B.2) ook zichtbaar kan worden. Uitgangspunt bij het maken van deze inschattingen is de levenscyclus van producten en diensten. Alleen indien specifieke emissiegegevens over producten niet beschikbaar zijn (zie eis 5.A.3) of redelijkerwijs niet zijn samen te stellen, of (in het geval van levering van diensten) wellicht minder relevant zijn, kunnen ook CO_2-emissie-inventarissen van toeleverende of afnemende organisaties (scope 1 & 2) gebruikt worden.

Als vuistregel kan worden gehanteerd, dat de meest materiële emissies die samen de grootste bijdrage leveren aan de totale scope 3 emissies, samen 70-80% van die totale emissies zouden moeten kunnen leveren.

Het hier verkregen inzicht benoemt reductiemogelijkheden in scope 3 (zoals bij eis 5.B) en kan tevens van dienst zijn bij het selecteren van een *ontwikkelingsproject* (eis 4.D) of een *sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma* (eis 5.D) of het opzetten daarvan, bijvoorbeeld als het gaat om het bepalen van de potentiële *ketenpartners*.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de initiële ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of de kwantitatieve inschatting is gemaakt op basis van de kwalitatief bepaalde rangorde van eis 4.A.1;
- of de kwantitatieve inschatting alle materiële scope 3 emissies (zowel upstream als downstream) omvat;
- of de inschatting transparant en volledig onderbouwd is, o.a. wat betreft de herkomst van de verbruiks- en emissiegegevens;
- of de bij de materiële scope 3 emissies betrokken relevante partijen bekend zijn

Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of de rangorde bij 4.A.1 nog voldoet en *actueel* is;
- of de kwantitatieve inschatting van de materiële scope 3 emissies nog actueel is;
- of de kwantitatieve inschatting die valt onder de scope 3 strategie verder is verbeterd met specifieke CO_2-emissiegegevens van producten en/of diensten, en
- of de inschatting meer ketenspecifiek is gemaakt (onderdeel eis 5.B.2).

5.A.2 1. De organisatie beschikt over een portefeuille-brede, onderbouwde analyse van mogelijkheden van de organisatie om de materiële scope 3 emissies te beïnvloeden.
2. De organisatie heeft inzicht in mogelijke strategieën om deze materiële emissies te reduceren

Scorerichtlijn
5.A.2-1: Ja (5), Nee (0)*
5.A.2-2: Ja (5), Nee (0)
*Voor *kleine* organisaties geldt de scorerichtlijn: 5.A.2-1: Ja (10), Nee (0)

Toelichting 5.A.2-1
Met 'portefeuille breed' wordt bedoeld dat deze analyse het hele inkoopvolume (upstream) en/of het volume van de gehele projectenportefeuille (downstream, richting klanten en gebruikers) dient te betreffen.

Met 'onderbouwd' wordt bedoeld dat de analyse de mogelijkheden voor energiebesparing en CO_2-reductie, die de organisatie door eigen autonome acties in scope 3 kan realiseren, in beeld dient te brengen. Het gaat hier dus om een analyse van mogelijke acties die de organisatie autonoom kan ondernemen. Het gaat dus niet om acties gericht op het overtuigen (beïnvloeden) van andere *ketenpartners*, onderzoek, kennisdeling, gezamenlijke inspanningen voor innovatie e.d. Hierin

onderscheiden deze acties zich van ontwikkelingsprojecten (zie eis 4.D.1) en keteninitiatieven (zie eis 4.B.1).

Voorbeeld: Acties die de organisatie autonoom kan uitvoeren
- inkoop van alternatieven voor concrete producten of inkoop van producten bij andere leveranciers;
- het maken van bindende afspraken over CO_2-reducties met bestaande leveranciers of met klanten;
- het instellen van concrete targets, voorwaarden of prestatie-gebonden beloningen (incentives) voor leveranties of leveranciers;
- het verbeteren van concrete eigen producten, diensten, processen of procedures of het in de markt zetten van nieuwe producten of diensten.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de initiële ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of de analyse heeft plaatsgevonden;
- of de analyse portefeuille breed is uitgevoerd;
- of deze analyse alle materiële emissies en relevante partijen omvat.

Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of er op basis van verbeterd inzicht in de gekwantificeerde materiële scope 3 emissies (zie eis 5.A.1) aanvullende en/of nieuwe acties zijn overwogen.

*Een *kleine* organisatie kan zich beperken tot autonome acties die gerelateerd zijn aan de keten waarvoor een ketenanalyse (zie eis 4.A.1) is uitgevoerd. Indien de organisatie actief is in meerdere ketens dient de organisatie uiteraard op basis van gezond verstand ook acties te overwegen in andere ketens waar ze actief is en waarvoor géén ketenanalyse heeft plaats gevonden.

Toelichting 5.A.2-2
Het betreft hier *strategieën* om reductiedoelstellingen met betrekking tot de materiële scope 3 emissies te realiseren (hierbij zijn de emissies ten gevolge van de scope 3 categorie business travel uitgesloten). Deze strategieën komen voort uit bovenstaande analyse van autonome acties en bestaan elk uit een samenhangend en onderscheidend pakket van die acties.

De strategieën zijn elk gericht op een bepaald, belangrijk deel van de portefeuille (upstream en/of downstream), en de strategieën hebben daardoor een programmerend en generiek karakter. Bijvoorbeeld globaal te karakteriseren als ‘inkoopbeleid’, of een ‘productverbeteringsprogramma’. De strategieën hoeven voor eis 5.A.2-2 niet uitgewerkt te zijn.
Eventueel kan een reductiestrategie verder worden verbreed door ook samenhang aan te brengen met onderwerp en *ketenpartners* van de initiatieven (eisen 4.B, 4.D, 5.D). De strategie voor scope 3 kan daarmee meerdere doelen dienen. Echter, de criteria bij deze andere eisen blijven onverkort gelden.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de initiële ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of verschillende strategieën zijn overwogen;
- of deze strategieën alle materiële emissies en relevante partijen omvatten.

Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of er op basis van verbeterd inzicht in de gekwantificeerde materiële scope 3 emissies (zie eis 5.A.1) en nieuwe geformuleerde acties (zie eis 5.A.2-1), aanvullende en nieuwe strategieën zijn overwogen

5.A.3 De organisatie dient van directe (en potentiële) ketenpartners die relevant zijn voor de uitvoering van de scope 3 strategie, over specifieke emissiegegevens te beschikken die afkomstig zijn van deze ketenpartners

Scorerichtlijn
Ja (5), Nee (0)

Toelichting
Met specifieke emissiegegevens worden bedoeld:

1. CO_2-emissiegegevens (en eventueel ook energiegegevens) over de producten en/of diensten die *ketenpartners* upstream direct, of via andere ketenpartners, leveren aan de organisatie, of
2. CO_2-emissiegegevens (en eventueel ook energiegegevens) over de projecten, aangeleverd door ketenpartners downstream.

Downstream kan het ook producten of diensten betreffen die door de organisatie geleverd worden en waar de organisatie gegevens over toepassing opvraagt bij ketenpartners om een inschatting te maken van de emissies downstream.

De mate van detaillering, het aantal *directe ketenpartners* waarvan specifieke emissiegegevens worden opgevraagd en de frequentie van actualisering dienen aan te sluiten op de in eis 5.B.1 geformuleerde strategie en doelstellingen voor scope 3. Voor elke *Product Markt Combinatie* (PMC) die valt onder de gekozen strategie, dienen keten-specifieke emissiegegevens gebruikt te worden en wordt het inzicht jaarlijks verbeterd door dit uit te breiden naar gegevens van (alle) bestaande ketenpartners en mogelijke alternatieven.

De specifieke emissiegegevens vormen de basis voor het verbeteren van het inzicht in de scope 3 emissies van de organisatie (eis 5.A.1) en voor de rapportage over *voortgang* en realisatie van de scope 3 doelstellingen (eis 5.B.2 en eis 5.B.3).

De emissiegegevens dienen zo specifiek mogelijk te zijn. De gegevens dienen te worden onderbouwd zodat gehanteerde uitgangspunten, bronnen en systeemgrenzen duidelijk zijn.
Bij voorkeur worden emissiegegevens van producten onderbouwd met studies opgesteld conform ISO 14067 (Carbon footprint of products) of conform GHG Protocol Product Life Cycle Accounting and Reporting Standard.

Indien deze niet beschikbaar zijn, dienen emissiegegevens van toeleverende of afnemende organisaties gebruikt te worden, waarvan aangetoond kan worden dat deze representatief zijn voor de toegeleverde of afgezette producten of diensten. Deze dienen dan onderbouwd te zijn door onderliggende studies of berekeningen.

Indien deze ook niet beschikbaar zijn kunnen emissiegegevens worden bepaald op basis van zo specifiek mogelijke emissiefactoren uit literatuur. Voor de omrekening van energiedrager en/of activiteit naar de hoeveelheid CO_2-emissie dient gebruik gemaakt te worden van de CO_2-emissiefactoren die vermeld staan op www.co2emissiefactoren.nl (zie ook Hoofdstuk 5).

Indien het gaat om materialen dient gebruik gemaakt te worden van gegevens uit de Nationale Milieudatabase (zie www.milieudatabase.nl). In plaats van specifieke emissiegegevens uit de Nationale Milieudatabase mag ook data gebruikt worden die zijn vastgelegd in een EPD- of MRPI-certificaat of data die zijn bepaald volgens de bepalingsmethode milieuprestatie gebouwen en GWW-werken. Afwijkingen dienen met redenen te worden omkleed.

Indien emissiegegevens over producten niet beschikbaar zijn of redelijkerwijs niet zijn samen te stellen, of (in het geval van levering van diensten) wellicht minder relevant zijn, kan ook de CO_2-emissie-inventaris van een organisatie gebruikt worden. Indien gebruik wordt gemaakt van de CO_2-emissie-

inventaris (scope 1 & 2) van een organisatie dient deze opgesteld te worden conform ISO 14064-1(§ 9.3.1 a t/m t).

De noodzaak van eventuele verdergaande verificatie van gegevens zal na verloop van tijd worden geëvalueerd.

Ter overweging

Het inzicht dient om verschillende redenen gebaseerd te worden op specifieke emissiegegevens.

- De onderbouwing van de reductiedoelstelling moet voldoende specifiek zijn om het effect van maatregelen zichtbaar te kunnen maken. Zowel de organisatie, als haar ketenpartners hebben er belang bij dat keuzes gemaakt worden op basis van de juiste gegevens.
- De LadderCI heeft voor het verifiëren van de realisatie van de doelstellingen, voldoende specifieke en betrouwbare cijfers nodig.
- De uitvoering van de strategie kan partijen in de keten bevoordelen, maar ook benadelen. Door emissiegegevens op te vragen bevordert de organisatie dat deze partijen zich tijdig bewust worden van mogelijke kansen en bedreigingen, zodat zij desgewenst kunnen anticiperen.

Ladderbeoordeling door de LadderCI

Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast

- of de organisatie aantoonbaar inspanning heeft geleverd diverse specifieke emissiegegevens te verkrijgen;
- of de mate van detaillering, het aantal *directe ketenpartners* waarvan specifieke emissiegegevens worden opgevraagd en de frequentie van actualisering aansluit op de in eis 5.B.1 geformuleerde strategie en doelstellingen voor scope 3;
- of gehanteerde uitgangspunten en systeemgrenzen van de aangeleverde emissiegegevens geschikt zijn;
- of er *vooruitgang* zit in het specificeren van de emissiegegevens.

6.2.2 Invalshoek B: Reductie

Eis	K/M/G	Aspect/Invalshoek	Eisen	Max. score
1B	Alle	De organisatie onderzoekt mogelijkheden voor energie reductie.	1.B.1. De organisatie onderzoekt aantoonbaar de mogelijkheden het energie verbruik te reduceren van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	20
			1.B.2. De organisatie beschikt over een actueel verslag van een onafhankelijke interne controle voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	5
		Doelstelling: De organisatie weet per energiestroom waarop bespaard kan worden. Per besparingsmogelijkheid is inzicht op welke activiteit van de organisatie dit betrekking heeft.		
2B	Alle	De organisatie beschikt over een kwalitatief beschreven energie reductieambitie.	2.B.1. De organisatie heeft een kwalitatief omschreven doelstelling om energie te reduceren en heeft maatregelen benoemd voor de projecten.	10
			2.B.2. De organisatie heeft een omschreven doelstelling voor gebruik van alternatieve brandstoffen en/of gebruik van groene stroom en heeft maatregelen benoemd voor de projecten.	10
			2.B.3. De energie- en reductiedoelstelling en de bijbehorende maatregelen zijn gedocumenteerd, geïmplementeerd en gecommuniceerd aan alle werknemers.	3
			2.B.4. De reductiedoelstelling is onderschreven door hoger management.	2
		Doelstelling: De doelstellingen zijn kosteneffectief en tegelijk ambitieus, en daarover wordt heldere informatie gegeven. De doelstellingen zijn concreet. De maatregelen (met name voor de projecten) zijn toegewezen aan degenen die betrokken zijn bij de uitvoering, nodig om de maatregel te implementeren, en breed gecommuniceerd binnen relevante delen van de organisatie.		
3B	Alle	De organisatie beschikt over kwantitatieve CO_2-reductie-doelstellingen voor de eigen organisatie.	3.B.1. De organisatie heeft een kwantitatieve reductiedoelstelling voor scope 1 & 2 emissie en business travel van de organisatie en de projecten opgesteld, uitgedrukt in absolute getallen of percentages ten opzichte van een referentiejaar en binnen een vastgelegde tijdstermijn en heeft een bijbehorend plan van aanpak opgesteld inclusief de te nemen maatregelen in de projecten.	15
			3.B.2. De organisatie heeft een energie management actieplan (conform ISO 50001 of gelijkwaardig) opgesteld, onderschreven door hoger management, gecommuniceerd (intern en extern) en geïmplementeerd voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	10
		Doelstelling: De organisatie formuleert een ambitieuze, onderbouwde doelstelling voor energie en CO_2-emissiereductie (scope 1 en 2), waarbij rekening is gehouden met de relatieve positie ten opzichte van organisaties met vergelijkbare activiteiten met betrekking tot de huidige CO_2-prestatie en/of genomen reductiemaatregelen. Ook wordt rekening gehouden met innovatieve ontwikkelingen.		
4B	Alle*	De organisatie beschikt over kwantitatieve CO_2-reductie-doelstellingen voor scope 1, 2 & 3 CO_2-emissies.	4.B.1. De organisatie heeft voor scope 3, op basis van 2 analyses uit 4.A.1, CO_2-reductiedoelstellingen geformuleerd. Of de organisatie heeft voor scope 3, op basis van 2 materiële GHG-genererende (ketens van) activiteiten CO_2-reductiedoelstellingen geformuleerd. Er is een bijbehorend plan van aanpak opgesteld inclusief de te nemen maatregelen. Doelstellingen zijn uitgedrukt in absolute getallen of percentages ten opzichte van een referentiejaar en binnen een vastgelegde termijn.	15
	Alle*		4.B.2. De organisatie rapporteert ten minste halfjaarlijks (intern én extern) de voortgang ten opzichte van de doelstellingen voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	10
		Doelstelling: De organisatie formuleert een ambitieuze, onderbouwde doelstelling voor energie en CO_2-emissiereductie in de keten, waarbij rekening is gehouden met de invloed van de organisatie in de keten, de relatieve positie ten opzichte van andere organisaties met vergelijkbare activiteiten en met andere initiatieven in de keten en/of de sector. Ook wordt rekening gehouden met innovatieve ontwikkelingen.		
5B	Alle*	De organisatie rapporteert structureel en op kwantitatieve wijze de resultaten op de CO_2-reductie-doelstellingen voor scope 1, 2 & 3.	5.B.1. De organisatie heeft voor scope 3, op basis van de analyses uit 5.A.2, een strategie en CO_2-reductiedoelstellingen geformuleerd. Er is een bijbehorend plan van aanpak opgesteld inclusief de te nemen maatregelen. Doelstellingen zijn uitgedrukt in absolute getallen of percentages ten opzichte van een referentiejaar en binnen een vastgelegde termijn.	9
	Alle*		5.B.2. De organisatie rapporteert minimaal 2x per jaar haar emissie-inventaris scope 1, 2 & 3 gerelateerde CO_2-emissies (intern en extern) alsmede de vooruitgang in reductiedoelstellingen, voor de organisatie en de projecten.	8
	Alle		5.B.3. De organisatie slaagt erin de reductiedoelstellingen te realiseren.	8
		Doelstelling: De organisatie formuleert op basis van toegenomen inzicht verdergaande beleid en doelstellingen voor energie en CO_2-reducties in scope 1, 2 én 3. De organisatie weet tijdig bij te sturen indien het slagen van doelstellingen in gevaar komt, opdat ze slaagt in het realiseren van de ambitieuze reductiedoelstellingen.		

*Uitzondering voor kleine organisaties (zie de toelichting van de betreffende eis)

Toelichting op Invalshoek B, Reductie
Reductie creëert kansen voor het terugdringen van energieverbruik en CO_2-uitstoot, en bevordert samenwerking zodat de meest efficiënte opties voor reductie in de *keten* worden aangepakt. De organisatie realiseert *continue verbetering* van de efficiëntie van maatregelen, in het vaststellen en behalen van doelen en het aantonen van *voortgang* op doelstellingen en maatregelen.

Eis 1.B	De organisatie onderzoekt mogelijkheden voor energie reductie
Alle	Doelstelling: De organisatie weet per energiestroom waarop bespaard kan worden. Per besparingsmogelijkheid is inzicht op welke activiteit van de organisatie dit betrekking heeft

1.B.1 De organisatie onderzoekt aantoonbaar de mogelijkheden het energie verbruik te reduceren van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

Scorerichtlijn
Ja (20), Nee (0)

Ladderbeoordeling door LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of de organisatie *voortgang* boekt door gaandeweg gebruik te maken van informatiebronnen die relevanter zijn, en
- of het onderzoek de actuele ontwikkelingen volgt.

1.B.2 De organisatie beschikt over een actueel verslag van een onafhankelijke interne controle voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

Scorerichtlijn
Ja (5), Nee (0)

Toelichting
Indien de organisatie beschikt over een actuele energiebeoordeling (eis 2.A.3), betekent dit een automatische toekenning van een score voor de onafhankelijke interne controle (dan is hiermee ook voldaan aan eis 1.B.2).

Bij de onafhankelijke controle gaat het voornamelijk om een frisse, onafhankelijke en kritische blik. Deze hoeft niet door een externe partij uitgevoerd te worden.

Indien de onafhankelijke controle wordt uitgevoerd door een externe partij dan is een separaat contract vereist. Deze werkzaamheden zijn dan aan te merken als consultancy/advieswerk. Consultancy en certificatie dienen gescheiden te zijn. Gescheiden bureaus zijn hier verplicht. Bij de selectie van de partij en uitvoering van de controle dient onafhankelijkheid/onpartijdigheid verzekerd te zijn (zie ISO 19011 voor richtlijnen uitvoeren van audits).

Het is duidelijk dat de omvang van de onafhankelijke interne controle mee evolueert naarmate het ladder niveau stijgt. Dit is geval tot en met niveau 3:
- Op niveau 1 richt de onafhankelijke blik zich enkel op de energiestromen (eis 1.A) en de daarvoor benoemde reductiemogelijkheden (eis 1.B.1).
- Op niveau 2 is het ook een onafhankelijk blik die kijkt naar de *energiebeoordeling* (eis 2.A.3) en de benoemde doelstellingen (eis 2.B).
- Op niveau 3 is het ook een onafhankelijke blik die kijkt naar de emissie-inventaris (eis 3.A) en het energiemanagement actieplan (eis 3.B) [30].

[30] Maar geldt uiteraard ook voor organisaties die op niveau 4 en 5 zitten.

De resultaten van de interne controle worden in de *interne audit* en indien nodig in de *directiebeoordeling* meegenomen.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast

- of het verslag *actueel* is. Ingeval de organisatie in de te beoordelen periode activiteiten met andere energiekenmerken heeft opgepakt (projecten van andere aard, nieuwe bedrijfsonderdelen binnen de boundary) dient het verslag aangepast te zijn;
- of geïdentificeerde verbeterpunten van het jaar daarvoor opgepakt en opgevolgd zijn;
- of de onafhankelijke controle de omvang van het (beoogde) ladderniveau heeft;
- of de resultaten van de interne controle in de interne audit en de directiebeoordeling (zie §6.1.1) zijn meegenomen.

Eis 2.B	De organisatie beschikt over een kwalitatief beschreven energie reductieambitie
Alle	Doelstelling: De doelstellingen zijn kosteneffectief en tegelijk ambitieus, en daarover wordt heldere informatie gegeven. De doelstellingen zijn concreet. De maatregelen (met name voor de projecten) zijn toegewezen aan degenen die betrokken zijn bij de uitvoering, nodig om de maatregel te implementeren, en breed gecommuniceerd binnen relevante delen van de organisatie

2.B.1 De organisatie heeft een kwalitatief omschreven doelstelling om energie te reduceren en heeft maatregelen benoemd voor de projecten

Scorerichtlijn
Ja (10), Nee (0)

Toelichting
Een kwalitatief omschreven doelstelling is het resultaat van een onderzoeksproces naar reductiemogelijkheden waarbij alle invalshoeken (A t/m D) een rol spelen. De doelstelling benoemt activiteiten waarvoor reductiemogelijkheden nader gekwantificeerd en gerealiseerd kunnen worden. De doelstelling wordt *regelmatig* jaarlijks opgevolgd en aangepast aan de *voortgang*. De maatregelen voor projecten zijn duidelijk afgeleid van de kwalitatief omschreven doelstelling op bedrijfsniveau. Per project of type project dient een lijst van technische en/of procesmatige maatregelen in gebruik te zijn die de organisatie mogelijk op het project kan toepassen. De lijst met maatregelen wordt regelmatig jaarlijks opgevolgd en aangepast.

2.B.2 De organisatie heeft een omschreven doelstelling voor gebruik van alternatieve brandstoffen en/of gebruik van groene stroom en heeft maatregelen benoemd voor de projecten.

Scorerichtlijn
Ja (10), Nee (0)

Toelichting
De lijst met maatregelen wordt *regelmatig* jaarlijks opgevolgd en aangepast.

2.B.3 De energie- en reductiedoelstelling en de bijbehorende maatregelen zijn gedocumenteerd, geïmplementeerd en gecommuniceerd aan alle werknemers

Scorerichtlijn
Ja (3), Nee (0)

Toelichting
De communicatie wordt *regelmatig* halfjaarlijks opgevolgd en aangepast. Onder werknemers worden ook expliciet bedoeld: de werknemers die verantwoordelijk zijn voor de voorbereiding en uitvoering van de projecten met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel.

2.B.4 De reductiedoelstelling is onderschreven door hoger management

Scorerichtlijn
Ja (2), Nee (0)

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast (middels een steekproef uit de *projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel* verkregen is, zie §7.2):

- of de doelstelling(en) en de maatregelen voor projecten in de te beoordelen periode zijn onderschreven door het hoger management, en
- of daaruit commitment spreekt aan *continue verbetering* in energie efficiëntie en beschikbaarheid van informatie en middelen om de doelstelling te bereiken, en
- of dit in de stuurcyclus ad 2.C.2 geborgd is, en
- of dit conform deze stuurcyclus is uitgevoerd.

Eis 3.B	De organisatie beschikt over kwantitatieve CO_2-reductiedoelstellingen voor de eigen organisatie
Alle	Doelstelling: De organisatie formuleert een ambitieuze, onderbouwde doelstelling voor energie en CO_2-emissiereductie (scope 1 en 2), waarbij rekening is gehouden met de relatieve positie ten opzichte van organisaties met vergelijkbare activiteiten met betrekking tot de huidige CO_2-prestatie en/of genomen reductiemaatregelen. Ook wordt rekening gehouden met innovatieve ontwikkelingen.

3.B.1 De organisatie heeft een kwantitatieve reductiedoelstelling voor scope 1 & 2 emissie en business travel van de organisatie en de projecten opgesteld, uitgedrukt in absolute getallen of percentages ten opzichte van een referentiejaar en binnen een vastgelegde tijdstermijn en heeft een bijbehorend plan van aanpak opgesteld inclusief de te nemen maatregelen in de projecten

Scorerichtlijn
Ja (15), Nee (0)

Toelichting

De kwantitatieve reductiedoelstelling is absoluut of relatief geformuleerd op bedrijfsniveau voor de *scope 1* en 2 emissies en business travel afzonderlijk, en dient:

- betrekking te hebben op de meest materiële emissies;
- betrekking te hebben op de *projectenportefeuille*, en
- ambitieus te zijn gezien de eigen situatie van de organisatie en vergelijkbaar te zijn met die van sectorgenoten.

Maatregellijst
Dit laatste betekent dat de organisatie een positie inneemt (koploper, middenmoot, achterblijver) en onderbouwt hoe zij zich verhoudt ten opzichte van sectorgenoten. Deze relatieve positie wordt bepaald aan de hand van het (beoogde) effect van de reeds genomen maatregelen in de maatregellijst.
De relatieve positie is een vertrekpunt voor de keuze van kwantitatieve reductiedoelstellingen. Organisaties die zich 'koploper' mogen noemen, hebben met name en vooruitstrevende maatregelen genomen.

Vervolgens wordt het ambitieniveau van de reductiedoelstelling getoetst aan de hand van de geplande maatregelen in de maatregellijst. Als een organisatie een 'achterblijver' is, dan dient het ambitieniveau van de reductiedoelstelling hoger te zijn. De organisatie is ambitieus gezien de eigen situatie van de organisatie, met inachtneming van de geplande maatregelen uit de ingevulde maatregellijst.

Het invullen van de maatregellijst is normatief. De maatregellijst moet worden ingevuld via de inlogomgeving van SKAO, *inclusief* de globale maat en *inclusief* maatregelen die niet op de maatregellijst staan.

> De *maatregellijst* en de *globale maat*
> Op de website van de SKAO kan men maatregellijsten per activiteit vinden.
> De organisatie dient te bepalen welke onderdelen van de maatregellijst, relevant zijn voor de organisatie en aan te geven welke maatregelen voor scope 1 en 2 uit de *maatregellijsten* ze neemt, dan wel heeft genomen. Ook dient de organisatie de gevraagde informatie over globale maten in te vullen. Daarvoor dient data van de meest recente periode, typisch één jaar, gebruikt te worden.

Het plan van aanpak dient in ieder geval te bevatten:
- de lijst met CO_2-reducerende maatregelen voor de organisatie, en
- een kwantitatieve indicatie op bedrijfsniveau van de beoogde bijdrage van elke maatregel aan de doelstelling, en
- per *project waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel* verkregen is:
  - de maatregelen van deze lijst die de organisatie in het project gaat toepassen, of
  - het geplande moment waarop, gezien de projectplanning, de maatregelen zullen worden benoemd die de organisatie in het project gaat toepassen.

De maatregelen voor de projecten zijn duidelijk afgeleid van de kwantitatieve doelstelling op bedrijfsniveau. Het kan voorkomen dat één of meerdere maatregelen voor projecten die bepaald zijn op bedrijfsniveau in een bepaald project waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, niet van toepassing zijn. Hiervoor kunnen twee redenen zijn:
a. De maatregelen voor projecten die bepaald zijn op bedrijfsniveau zijn niet relevant of relatief duur in dit specifieke project;
b. Een maatregel zou wel kunnen worden geïmplementeerd maar de organisatie kiest ervoor om het niet te doen.

In beide gevallen dient de organisatie degelijk te onderbouwen waarom deze maatregel niet op dit specifieke project is toegepast. Dit kan in het *projectdossier*.

Bij een project waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel is verkregen, dienen in de loop van het project andere maatregelen met vergelijkbare reductie te worden toegepast. Het is expliciet niet vereist om voor afzonderlijke projecten een aparte doelstelling op projectniveau te formuleren.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de initiële ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of de doelstellingen
- betrekking hebben op de meest materiële emissies van 3.A.1, en
- opgesteld zijn overeenkomstig 1.B en 2.B, en
- duidelijk en op de juiste wijze kwantitatief zijn uitgedrukt, en
- ambitieus zijn gezien de eigen situatie van de organisatie en vergelijkbaar met die van sectorgenoten. De LadderCI stelt daartoe vast of de onderbouwde stellingname aanwezig is over de relatieve positie van de organisatie in de uitgangssituatie en de ambitie van de doelstellingen en baseert mede daarop haar oordeel.
- op basis van een steekproef uit de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is:
  - dat de organisatie de maatregelen voor deze projecten, gezien de projectplanning redelijkerwijs niet eerder kan benoemen dan gepland, of
  - dat de organisatie de maatregelen voor elk van deze projecten op het geplande moment heeft benoemd, en

- dat de organisatie wijziging van de maatregelen voor elk van deze projecten kan onderbouwen met voortschrijdend inzicht in de externe omstandigheden die de haalbaarheid van reductie maatregelen bepalen.

Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast

- dat de doelstelling *regelmatig* jaarlijks wordt opgevolgd en aangepast aan
  - de *voortgang* in o.a. het onderzoek van 1.B.1, en
  - de actuele vereiste onderbouwing over de relatieve positie en de uitgangssituatie van de organisatie
- dat het plan van aanpak aantoonbare verbetering laat zien, met name van de kwantificering van
  - het referentiejaar (zoals een betere onderbouwing of verminderde onzekerheid), en
  - de reductiedoelstelling voor tussenliggende jaren en
- op basis van een steekproef uit de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is:
  - dat de organisatie de maatregelen voor deze projecten, gezien de projectplanning redelijkerwijs niet eerder kan benoemen dan gepland, of
  - dat de organisatie de maatregelen voor elk van deze projecten op het geplande moment heeft benoemd, en
  - dat de organisatie wijziging van de maatregelen voor elk van deze projecten kan onderbouwen met voortschrijdend inzicht in de externe omstandigheden die de haalbaarheid van reductie maatregelen bepalen.

Wat betreft de reductiedoelstelling voor tussenliggende jaren dient bij de eerste jaarlijkse ladderbeoordeling de doelstelling gekwantificeerd te zijn met betrekking tot het jaar van de eerstvolgende *herbeoordeling*.

De ingevulde maatregellijst dient onderdeel te zijn van de initiële en jaarlijkse ladderbeoordeling. De LadderCI dient na te gaan of de relevante onderdelen van de lijst zijn ingevuld en of, ingeval de maatregellijsten een andere uitkomst laten zien dan de onderbouwde stellingname van de organisatie over de relatieve positie of over de ambitie van de doelstellingen, de organisatie dit plausibel kan onderbouwen. De organisatie bepaalt zelf wat haar reductiedoelstelling is, en daaruit afgeleid, wat het plan van aanpak met maatregelen wordt. Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling geeft de maatregellijst de LadderCI een hulpmiddel om de *voortgang* van het plan van aanpak te toetsen.

Een LadderCI kan geen punten aftrekken als een organisatie ervoor kiest om bepaalde maatregelen niet te nemen. De maatregellijsten geven de LadderCI de mogelijkheid de organisatie een spiegel voor te houden en het gesprek over de reductiedoelstelling concreet, praktijkgericht en daarmee kritischer toetsend te maken.

Verplichte internetpublicatie
De reductiedoelstellingen voor scope 1 en 2 en het plan van aanpak worden gepubliceerd op de website van de organisatie. De organisatie houdt de informatie *actueel*. Niet, niet altijd of niet tijdig publiceren leidt tot een puntenaftrek van 6 punten.

3.B.2 De organisatie heeft een energie management actieplan (conform ISO 50001 of gelijkwaardig) opgesteld, onderschreven door hoger management, gecommuniceerd (intern en extern) en geïmplementeerd voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

Scorerichtlijn
Ja, volledig geïmplementeerd (10), Nee (0)

Toelichting
Een energie management actieplan gaat samen met monitoring, opvolging en *continue verbetering* (zie §6.1.1) van de energie-efficiëntie en bestaat in elk geval uit de volgende onderdelen:

- het plan van aanpak van eis 3.B.1 mits dit voldoet aan de criteria van eis 3.B.1, en
- het gestelde in §4.4.6 van ISO 50001, en
- de CO_2-reductie per maatregel kwantitatief, en
- een overzicht van de verantwoordelijken per maatregel.

De implementatie van het volledige management systeem van ISO 50001 is niet een vereiste. Er wordt voor de ladderbeoordeling verwacht dat de organisatie ten minste voldoet aan de criteria uit ISO 50001 (zie Tabel 6.3) genoemd in het kader.

Tabel 6.3. Criteria uit ISO 50001

Paragraaf ISO 50001		PDCA	Link met laddereis
§4.4.3	Energiebeoordeling	Plan	2.A.3
§4.4.6	Energiedoelstellingen, -taakstellingen en actieplannen voor energiemanagement	Plan/Do	Invalshoek B/2.C.2
§4.6.1	Monitoring, meting en analyse	Check	3.C.1/4.B.2/5.B.2/5.C.3
§4.6.4	Afwijkingen, correcties, corrigerende en preventieve maatregelen	Act	Continue verbetering

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de initiële ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast

1. of het energiemanagement actieplan is opgesteld (conform ISO 50001 of gelijkwaardig)
2. of dit is onderschreven door hoger management
3. of dit intern en extern is gecommuniceerd
4. of dit is geïmplementeerd voor de organisatie en
5. op basis van een steekproef uit de *projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel* verkregen is:
    a. of de maatregelen voor de organisatie, en de specifieke projecten waarin deze zullen worden toegepast door de organisatie, in de te beoordelen periode zijn onderschreven door het hoger management, en
    b. of dit in de stuurcyclus van eis 2.C.2 geborgd is.

Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast

1. of het actieplan in de te beoordelen periode *regelmatig* jaarlijks is opgevolgd en aangepast (o.a. dat het voldoet aan de criteria voor de jaarlijkse ladderbeoordeling van eis 3.B.1) en dat de organisatie in de werkwijze het principe van *continue verbetering* (zie §6.1) toepast, en
2. of daaruit voortkomende rapportage(s) *voortgang* aantonen in het realiseren van de geplande maatregelen (volgens het principe van 'naleven of verantwoorden'), en
3. of voortgang wordt geboekt in de betrouwbaarheid van de gebruikte data en berekeningswijze voor de bijdrage van elke maatregel aan de realisatie van de reductiedoelstelling, en
4. of voortgang wordt geboekt in het toepassen van meer onderdelen van de paragrafen §4.4.3, §4.6.1, §4.6.4 van ISO 50001, en
5. of de organisatie voortgang toont in het functioneren van de ladder binnen de organisatie in de richting van de doelstellingen per eis, en
6. op basis van een steekproef uit de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is:
    a. of de maatregelen voor de organisatie, en de specifieke projecten waarin deze zullen worden toegepast door de organisatie, in de te beoordelen periode zijn onderschreven door het hoger management, en
    b. of dit in de stuurcyclus van eis 2.C.2 geborgd is, en
    c. of dit conform deze stuurcyclus is uitgevoerd, en

d. of de verantwoordelijken in de beoordeelde periode aantoonbaar conform het actieplan activiteiten hebben ondernomen.

Eis 4.B	De organisatie beschikt over kwantitatieve CO_2-reductiedoelstellingen voor scope 1, 2 & 3 CO_2-emissies
K*/M/G	Doelstelling: De organisatie formuleert een ambitieuze, onderbouwde doelstelling voor energie en CO_2-emissiereductie in de keten, waarbij rekening is gehouden met de invloed van de organisatie in de keten, de relatieve positie ten opzichte van andere organisaties met vergelijkbare activiteiten en met andere initiatieven in de keten en/of sector. Ook wordt rekening gehouden met innovatieve ontwikkelingen

*Voor *kleine* organisaties geldt voor eis 4.B.1 'op basis van 1 *ketenanalyse* of keten van activiteiten een CO_2-reductiedoelstelling geformuleerd'

4.B.1 De organisatie heeft voor scope 3, op basis van 2 analyses uit 4.A.1, CO_2-reductiedoelstellingen geformuleerd. Of de organisatie heeft voor scope 3, op basis van 2 materiële GHG-genererende (ketens van) activiteiten CO_2-reductiedoelstellingen geformuleerd. Er is een bijbehorend plan van aanpak opgesteld inclusief de te nemen maatregelen. Doelstellingen zijn uitgedrukt in absolute getallen of percentages ten opzichte van een referentiejaar en binnen een vastgelegde termijn

Scorerichtlijn
Ja, omvang doelstelling is ambitieus en tenminste vergelijkbaar met die van sectorgenoten (15), Nee (0)

Toelichting
De doelstelling dient:
- ambitieus te zijn gezien de eigen situatie van de organisatie, vergelijkbaar te zijn met die van sectorgenoten en (zie ook eis 3.B.1 voor de onderbouwing van de stellingname)
- te worden gekozen voor de meest materiële emissies in *scope 3*.

Indien de reductiedoelstellingen worden geformuleerd voor de twee ketenanalyses uit eis 4.A.1 is vanzelf sprake van twee van de meest materiële emissies. Indien reductiedoelstellingen worden geformuleerd voor twee andere ketens dient het om een *keten* te gaan voor één van de twee meest materiële emissies én een andere voor één van de zes meest materiële emissies. Als de organisatie (los van het CO_2-bewust Certificaat niveau) koploper is, en onder de 6 meest materiële emissies is er geen enkele ruimte in de (hele!) keten voor substantiële innovatieve reductie, kan volstaan worden met een bescheiden doelstelling.
Het onderwerp van de doelstelling bij deze eis is de reductie van scope 3 emissies door beïnvloeding van de keten, bijvoorbeeld door verbetering van een product, werkwijze of aanpak, in samenwerking met *ketenpartners* (*keteninitiatief*).

De maatregelen voor *projecten* zijn duidelijk afgeleid van de kwantitatieve doelstelling op bedrijfsniveau. Het is expliciet niet vereist om voor afzonderlijke projecten een aparte doelstelling op projectniveau te formuleren voor scope 3.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
1. of de doelstellingen gekozen zijn voor de meest materiële emissies in scope 3 van eis 4.A.1, en
2. of de organisatie een onderbouwing over de relatieve positie en de uitgangssituatie van de organisatie en van de ambitie van de doelstellingen kan overleggen
3. of tevens een onderbouwing aanwezig is van de eigen verklaring en de ambitie met inachtneming van de maatregellijst, en
4. of het energie management actieplan, uitgebreid met scope 3, voldoet aan de criteria voor de ladderbeoordeling zoals aangegeven bij eis 3.B.2, en

5. of er een bijbehorend plan van aanpak is opgesteld inclusief de te nemen maatregelen, en
6. of de doelstellingen, in het licht van de onderbouwing onder 2, ambitieus zijn en vergelijkbaar met die van sectorgenoten. Ingeval de maatregellijsten een andere uitkomst laten zien dan de eigen verklaring van de organisatie over de relatieve positie of over de ambitie van de doelstellingen, stelt de LadderCI bepaalde maatregelen van de lijst ten voorbeeld en vraagt door over de redenen waarom deze niet zijn/worden genomen. De LadderCI vormt zich daarmee een oordeel over de plausibiliteit van de onderbouwingen.

De ingevulde *maatregellijst* dient onderdeel te zijn van de initiële en jaarlijkse ladderbeoordeling. De LadderCI dient na te gaan of de relevante onderdelen van de lijst zijn ingevuld en, ingeval de maatregellijsten een andere uitkomst laten zien dan de onderbouwde stellingname van de organisatie over de relatieve positie of over de ambitie van de doelstellingen, of de organisatie dit plausibel kan onderbouwen. De organisatie bepaalt zelf wat haar reductiedoelstelling is, en daaruit afgeleid, wat het plan van aanpak met maatregelen wordt. Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling geeft de maatregellijst de LadderCI een hulpmiddel om de *voortgang* van het plan van aanpak te toetsen.

Een LadderCI kan geen punten aftrekken als een organisatie ervoor kiest om bepaalde maatregelen niet te nemen. De maatregellijsten geven de LadderCI de mogelijkheid, de organisatie een spiegel voor te houden en het gesprek over de reductiedoelstelling concreet, praktijkgericht en daarmee kritischer toetsend te maken.

4.B.2 De organisatie rapporteert ten minste halfjaarlijks (intern én extern) de voortgang ten opzichte van de doelstellingen voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is*

Scorerichtlijn
Ja (10), *regelmatig* jaarlijks (5), Nee (0)

Toelichting
De voortgangsrapportages vinden regelmatig jaarlijks of regelmatig halfjaarlijks plaats en behandelen *scope 1, 2 en 3* (op niveau 4 en 5) en gerelateerde eisen per scope apart, inclusief de voortgang ten opzichte van de betreffende doelstelling(en), steeds op eenzelfde, vergelijkbare manier.
*Voor een kleine organisatie volstaat het jaarlijks rapporteren van de scope 3 emissies en de vooruitgang ten opzichte van de reductiedoelstellingen van scope 3.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of de rapportages regelmatig worden uitgebracht, en
- of de rapportages de scope 1, 2 en 3 (op niveau 4 en 5) behandelen inclusief de voortgang ten opzichte van de betreffende doelstelling(en),
- of deze voortgang halfjaarlijks is.

Bij de initiële ladderbeoordeling op niveau 4 kan één voortgangsrapportage voldoende zijn, mits
- de organisatie aantoonbaar de volgende voortgangsrapportage heeft geborgd binnen de vereiste periode;
- er minstens drie maanden tussen het vaststellen van de doelstellingen en de eerste voortgangsrapportage inzit.

Omdat er (met één voortgangsrapportage) niet volledig aan de eis wordt voldaan is een kleine puntenaftrek (2) op zijn plaats. Is het energie management actieplan op dit punt onvolledig, dan is sprake van een jaarlijkse voortgangsrapportage en wordt bij 4.B.2 5 punten afgetrokken.

Tijdens de daarop volgende jaarlijkse ladderbeoordeling checkt de auditor expliciet of deze geplande voortgangsrapportage conform planning is verschenen, en of daarmee over het inmiddels verstreken

jaar volledig aan de eis is voldaan (of er dus ook feitelijk halfjaarlijks gerapporteerd is). Indien dit niet het geval is, is niet alleen 5 punten aftrek nodig voor 4.B.2 maar ook aftrek bij 3.B.2, zie criterium 1 over opvolging bij de jaarlijkse ladderbeoordeling bij 3.B.2.

Bovenstaande met betrekking tot de frequentie van de rapportage, geldt ook voor de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.

Verplichte internetpublicatie
De voortgangrapportages dienen tenminste regelmatig halfjaarlijks gepubliceerd te worden op de website van de organisatie. Oude voortgangsrapportages blijven tenminste 2 jaar op de website van de organisatie staan. Niet, niet altijd of niet tijdig publiceren leidt tot een puntenaftrek van 6 punten.

Eis 5.B	De organisatie rapporteert structureel en op kwantitatieve wijze de resultaten op de CO_2-reductiedoelstellingen voor scope 1, 2 & 3
K*/M/G	Doelstelling: De organisatie formuleert op basis van toegenomen inzicht verdergaand beleid en doelstellingen voor energie en CO_2-reducties in scope 1, 2 én 3. De organisatie weet tijdig bij te sturen indien het slagen van doelstellingen in gevaar komt, opdat ze slaagt in het realiseren van de ambitieuze reductiedoelstellingen

*Voor kleine organisaties vervalt bij eis 5.B.1 de eis om een scope 3 reductiestrategie te kiezen en bij eis 5.B.2 de eis om keten-specifieke gegevens te verzamelen.

5.B.1 De organisatie heeft voor scope 3, op basis van de analyses uit 5.A.2 een strategie* en CO_2-reductie-doelstellingen geformuleerd. Er is een bijbehorend plan van aanpak opgesteld inclusief de te nemen maatregelen. Doelstellingen zijn uitgedrukt in absolute getallen of percentages ten opzichte van een referentiejaar en binnen een vastgelegde termijn

Scorerichtlijn
Ja (9), Ja, maar alleen doelstellingen met bijbehorend plan van aanpak (6), Ja, maar alleen een strategie (4), Nee (0)

Toelichting
De organisatie maakt een onderbouwde keuze voor een *strategie* om *scope 3* reductiedoelstellingen te realiseren op basis van de in eis 5.A.2-2 onderzochte strategieën, werkt deze strategie uit tot een samenhangend pakket van maatregelen, en legt doelstellingen vast om scope 3 emissies portefeuille-breed te reduceren. Het gaat hier om een keuze in het palet van mogelijke reductiestrategieën voor de materiële scope 3 emissies. De maatregelen moeten door de organisatie autonoom te nemen zijn.

Het gaat om de voor de organisatie meest relevante mogelijkheden om scope 3 emissiereducties te realiseren (*upstream* en/of *downstream*) die passen binnen de algemene bedrijfsstrategie.

Een strategie beslaat circa 20-40% van de scope 3 emissies zoals gekwantificeerd ten behoeve van eis 5.A.1 en moet voor een langere periode (3-6 jaar) uitvoerbaar zijn.
De omvang van de doelstelling wordt bepaald door het effect op de scope 3 emissies als gevolg van de *implementatie* en doorwerking van de door de organisatie genomen maatregelen in de gehele keten en dient ambitieus te zijn, gezien de eigen situatie van de organisatie.

Realisatie van doelstellingen met betrekking tot upstream scope 3 emissies betreft een resultaatsverplichting. Realisatie van doelstellingen met betrekking tot scope 3 emissies bij klanten of verder in de keten (downstream) is deels afhankelijk van *ketenpartners* en voor dat deel betreft het een inspanningsverplichting. In het plan van aanpak dient te worden omschreven welk deel van de doelstelling de organisatie tenminste wil realiseren door autonoom te nemen maatregelen en welk deel van de doelstelling afhankelijk is van klanten of verder downstream. Voor dit laatste deel dient te worden omschreven welke inspanning de organisatie ten minste wil plegen.

*Voor een *kleine* organisatie geldt niet de eis van het formuleren (kiezen) van een strategie. Wel dienen een plan van aanpak, inclusief de autonoom te nemen maatregelen en bijbehorende doelstellingen opgesteld te worden. Het plan van aanpak, inclusief de autonoom te nemen maatregelen en doelstellingen, dient enkel te worden gebaseerd op de acties die zijn overwogen voor de *keten* waarvoor de *ketenanalyse* is gemaakt. De organisatie dient dan in het plan van aanpak duidelijk te maken welke concrete acties ze zelf gaat ondernemen.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of de keuze van de strategie onderbouwd is en gekozen uit de bij eis 5.A.2 onderzochte strategieën;
- of de reductiedoelstelling voor scope 3 portefeuille-breed is en;
- of deze onderbouwd is door een samenhangend pakket van maatregelen en;
- of de doelstellingen zijn uitgedrukt in absolute getallen of percentages ten opzichte van een referentiejaar en binnen een vastgelegde termijn;
- of de doelstelling ambitieus is, gezien de eigen situatie van de organisatie.

5.B.2 De organisatie rapporteert minimaal 2x per jaar haar emissie-inventaris scope 1, 2 & 3 gerelateerde CO_2-emissies (intern en extern) alsmede de vooruitgang in reductiedoelstellingen, voor de organisatie en de projecten

Scorerichtlijn
Ja, emissie-inventaris en vooruitgang op de emissie reductiedoelstellingen (8), Ja -enkel emissie-inventaris (5), Ja, jaarlijks (5), Nee (0)

Toelichting
De rapportages vinden *regelmatig* halfjaarlijks plaats, of vaker en ook dan regelmatig. De rapportage bevat de emissie-inventaris voor scope 1, 2 en 3, alsmede de vooruitgang in de reductiedoelstellingen voor scope 1, 2 en 3 voor de organisatie en de projecten.

De organisatie rapporteert kwantitatief de materiële scope 3 emissies, op basis van (deels) keten-specifieke emissiegegevens en indien nodig, aangevuld met kentallen. Voor de emissies die onderdeel zijn van de gekozen reductiestrategie voor scope 3 (eis 5.B.1), rapporteert de organisatie kwantitatief, gebaseerd op keten-specifieke emissiegegevens zoals opgevraagd bij directe toeleveranciers en/of directe klanten (eis 5.A.3). De emissie-inventaris over scope 3 dient voldoende compleet en accuraat te zijn om doelstellingen te kunnen definiëren en realisatie van deze doelstellingen te monitoren.

Bovenstaande leidt ertoe dat de organisatie regelmatig en systematisch een afweging maakt tussen compleetheid en accuratesse enerzijds en doelmatigheid van de emissie-inventaris anderzijds.

De rapportage voor scope 3, dient tenminste de volgende gegevens te bevatten:
1. totaal scope 3 emissies per scope 3 categorie. De keuze van categorieën dient overeen te komen met de emissiebronnen (kolom 2), gebruikt bij eis 4.A.1;
2. voor elke scope 3 categorie, de totale emissie tonnen CO_2 onafhankelijk van eventuele handel in CO_2-rechten of certificaten;
3. een overzicht van scope 3 categorieën en activiteiten die zijn opgenomen in de inventaris;
4. een overzicht van categorieën of activiteiten die niet zijn opgenomen in de inventaris, met een onderbouwing waarom deze niet zijn opgenomen;
5. voor elk van de opgenomen scope 3 categorieën een beschrijving van de typen en bronnen van gegevens, inclusief activiteit gegevens, emissiefactoren en Global Warming Potential (GWP) waarden, die gebruikt zijn om de emissies te berekenen en een beschrijving van de kwaliteit van de gerapporteerde gegevens;
6. voor elk van de opgenomen scope 3 categorieën een beschrijving van methodes, wijze van toerekenen en aannames gebruikt om de scope 3 emissies te berekenen;
7. voor elk van de opgenomen scope 3 categorieën, het percentage van emissies berekend op basis van gegevens die afkomstig zijn van ketenpartners.

Deze lijst van rapportagegegevens is gebaseerd op Hoofdstuk 11 van het GHG Protocol Scope 3 Standard.

*Voor *kleine* organisaties vervalt de eis om keten-specifieke gegevens te verzamelen (eis 5.A.3). Daarnaast volstaat voor een kleine organisatie de scope 3 emissies en de vooruitgang in de reductiedoelstellingen van scope 3 jaarlijks te rapporteren. De organisatie rapporteert hier derhalve kwantitatief over de materiële scope 3 emissies, op basis van kentallen en met inachtname van bovenstaand lijst met rapportage gegevens, uitgezonderd punt 7. De organisatie rapporteert over voortgang ten opzichte van de doelstelling.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast

- of de rapportages regelmatig worden uitgebracht, en
- of de emissie-inventarissen *voortgang* laten zien zoals aangegeven bij de overeenkomende eisen op de onderliggende niveaus, en bovendien
- of de rapportage voor scope 3, die onderdeel is van de gekozen reductiestrategie, compleet is (zie bovenstaande 7 punten)
- of de organisatie voortgang boekt met het completeren van haar scope 3 emissies, en
- of deze voortgang halfjaarlijks is.

Verplichte internetpublicatie
De rapportages dienen minimaal twee keer per jaar gepubliceerd te worden op de website van de organisatie. Gepubliceerde voortgangsrapportages blijven tenminste 2 jaar na de autorisatie datum op de website van de organisatie toegankelijk. Niet, niet altijd of niet tijdig publiceren leidt tot een puntenaftrek van 6 punten.

5.B.3 De organisatie slaagt erin de reductiedoelstellingen te realiseren

Scorerichtlijn
Ja, helemaal (8), Nee (0)

De organisatie zal elk jaar opnieuw bij de ladderbeoordeling aantonen dat de reductiedoelstellingen van de organisatie als geheel zijn gerealiseerd, of dat de organisatie aantoonbaar op het goede pad is om deze te gaan realiseren. Er zijn hierbij twee mogelijkheden:

- De doelstellingen zijn voor een langere, meerjarige termijn vastgesteld. Voor elk jaar op het pad daar naartoe zijn de bijbehorende tussenliggende mijlpalen gekwantificeerd (verdergaand dan gesteld bij 3.B.1 bij de jaarlijkse ladderbeoordeling). Indien door voorzienbare ontwikkelingen en ondanks reductiemaatregelen tijdelijk een toename van emissies is te verwachten, dient dit in het pad te zijn uitgedrukt.
- Voor elk komend jaar afzonderlijk worden steeds nieuwe reductiedoelstellingen vastgesteld.

Er moeten elk jaar nieuwe, verdergaande maatregelen genomen zijn die leiden tot het behalen van weer een nieuwe reductiedoelstelling of tussenliggende mijlpaal die hoger is dan het in het voorgaande jaar behaalde prestatieniveau. In beide situaties gelden de eisen m.b.t. het specificeren per project waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast:

- of de organisatie in de te beoordelen periode aantoonbaar haar reductiedoelstellingen uit eisen 3.B.1, 4.B.1 en 5.B.1 heeft gerealiseerd, of
- indien de organisatie door onvoorziene omstandigheden haar reductiedoelstellingen incidenteel niet heeft gehaald, de organisatie dit goed kan verklaren en extra maatregelen neemt om een inhaalslag te maken.

En: Ingeval tevens sprake is van een inspanningsverplichting naar klanten of verder in de keten downstream: of deze is waargemaakt.

6.2.3 Invalshoek C: Transparantie

Eis	K/M/G	Aspect/Invalshoek	Eisen	Max. score
1C	Alle	De organisatie communiceert ad hoc over haar energiereductiebeleid.	1.C.1. De organisatie communiceert aantoonbaar intern op ad hoc basis over het energiereductie beleid van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	20
			1.C.2. De organisatie communiceert aantoonbaar extern op ad hoc basis over het energiereductie beleid van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	5
		Doelstelling: De organisatie betrekt alle medewerkers bij het ontwikkelen van energie of CO_2-reductie beleid, waarbij helder wordt gecommuniceerd waar de grote uitdagingen liggen voor de eigen organisatie en de eigen activiteiten.		
2C	Alle	De organisatie communiceert minimaal intern en eventueel extern over haar energiebeleid.	2.C.1. De organisatie communiceert structureel intern over het energiebeleid voor de organisatie en de projecten. De communicatie omvat minimaal het energiebeleid en reductiedoelstellingen van de organisatie en de maatregelen in projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	10
			2.C.2. De organisatie heeft inzake CO_2-reductie een effectieve stuurcyclus met toegewezen verantwoordelijkheden voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	10
			2.C.3. De organisatie heeft de externe belanghebbenden geïdentificeerd voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	5
		Doelstelling: De organisatie werkt aan draagvlak binnen de organisatie om te zoeken naar effectievere energie- en CO_2-reductiemaatregelen. De organisatie stimuleert eigen medewerkers om met verbetervoorstellen te komen en koppelt terug wat er met deze voorstellen gebeurt. De organisatie weet welke externe belanghebbenden belang kunnen hebben bij energie-en CO_2-reductie binnen de organisatie. De medewerkers van de organisatie die een relevante bijdrage kunnen leveren, weten wat er van hen wordt verwacht.		
3C	Alle	De organisatie communiceert intern en extern over haar CO_2-footprint en reductiedoelstelling(en).	3.C.1. De organisatie communiceert structureel intern én extern over de CO_2-footprint (scope 1 & 2 emissies) en de kwantitatieve reductiedoelstelling(en) van de organisatie en de maatregelen in projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is. De communicatie omvat minimaal het energiebeleid en de reductiedoelstellingen van de organisatie en de hierboven genoemde maatregelen, mogelijkheden voor individuele bijdrage, informatie betreffende het huidig energiegebruik en trends binnen de organisatie en de projecten.	20
			3.C.2. De organisatie beschikt over een gedocumenteerd intern én extern communicatieplan met vastgelegde taken, verantwoordelijkheden en wijzen van communicatie voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.	5
		Doelstelling: De organisatie stelt door middel van communicatie externe relevante deskundigen in staat een kritisch oordeel te vormen over de inspanningen van de organisatie, ook ten opzichte van andere organisaties.		
4C	G	De organisatie onderhoudt dialoog met partijen binnen overheid en NGO 's over haar CO_2-reductiedoelstelling en strategie.	4.C.1. De organisatie kan aantonen dat het een reguliere (tenminste 2 x per jaar) dialoog onderhoudt met belanghebbenden binnen overheid en NGO 's (minimaal 2) over haar CO_2-reductiedoelstelling en strategie voor de organisatie en de projecten.	20
			4.C.2. De organisatie kan aantonen dat de door overheid en/of NGO geformuleerde punten van zorg over de organisatie en de projecten zijn geïdentificeerd en geadresseerd.	5
		Doelstelling: Het doel van de dialoog is om te beoordelen of het thema daadwerkelijk prioriteit heeft binnen de directie van de organisatie en om suggesties te doen voor verbetering en het oppakken van nieuwe onderwerpen.		
5C	M/G	De organisatie committeert zich publiekelijk aan een CO_2-emissie reductieprogramma van overheid of NGO.	5.C.1. De organisatie kan aantonen dat ze zich publiekelijk heeft gecommitteerd aan een CO_2-emissie reductieprogramma van overheid en of NGO voor zowel de organisatie als de projecten.	10
			5.C.2. (zie 5.C.1) meer dan één.	5
			5.C.3. De organisatie communiceert structureel (minimaal 2x per jaar) intern én extern over haar CO_2 footprint (scope 1, 2 & 3) en de kwantitatieve reductiedoelstellingen voor de organisatie en de maatregelen in projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is. De communicatie omvat minimaal het energiebeleid en de reductiedoelstellingen van de organisatie en de hierboven genoemde maatregelen, mogelijkheden voor individuele bijdrage, informatie betreffende het huidig energiegebruik en trends binnen de organisatie en de projecten.	10
		Doelstelling: De organisatie gaat een verplichting aan met een contractueel karakter tot het realiseren van specifieke energie of CO_2-reductiedoelstellingen, communiceert over dit commitment én maakt deze waar. Doelstellingen die onder dit commitment vallen zijn tenminste in lijn met nationale en/of sectorale reductiedoelstellingen en gaan duidelijk verder dan wettelijke verplichtingen. De organisatie communiceert over haar doelstellingen én resultaten met betrekking tot energie- en CO_2-reductie in de keten.		

Toelichting op Invalshoek C, Transparantie
Door Transparantie stimuleert een organisatie de creatieve betrokkenheid van haar medewerkers, weten organisaties van elkaars inzet, en kan een organisatie door anderen worden aangesproken op de ambities en vorderingen. De organisatie realiseert *continue verbetering* in de diepgang en verspreiding van de communicatie en in het verwerken van inbreng van de interne en externe belanghebbenden.

Eis 1.C	De organisatie communiceert ad hoc over haar energiereductie beleid
Alle	Doelstelling: De organisatie betrekt alle medewerkers bij het ontwikkelen van energie- of CO_2-reductiebeleid, waarbij helder wordt gecommuniceerd waar de grote uitdagingen liggen voor de eigen organisatie en de eigen activiteiten.

1.C.1 De organisatie communiceert aantoonbaar intern op ad hoc basis over het energiereductie beleid van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

Scorerichtlijn
Ja, minstens 2 maal per jaar (20), Ja, 1 maal per jaar (10), Nee (0)

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of
- in de beoordeelde periode opnieuw communicatie activiteiten hebben plaatsgevonden, en of
- deze informeren over de belangrijkste feiten betreffende de *voortgang* in het energiereductie beleid in de beoordeelde periode.

1.C.2 De organisatie communiceert aantoonbaar extern op ad hoc basis over het energiereductie beleid van de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

Scorerichtlijn
Ja, minstens 2 maal per jaar (5), Nee (0)

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Zie eis 1.C.1.

Eis 2.C	De organisatie communiceert minimaal intern en eventueel extern over haar energiebeleid
Alle	Doelstelling: De organisatie werkt aan draagvlak binnen de organisatie om te zoeken naar effectievere energie- en CO_2-reductiemaatregelen. De organisatie stimuleert eigen medewerkers om met verbetervoorstellen te komen en koppelt terug wat er met deze voorstellen gebeurt. De organisatie weet welke externe belanghebbenden belang kunnen hebben bij energie- en CO_2-reductie binnen de organisatie. De medewerkers van de organisatie die een relevante bijdrage kunnen leveren, weten wat er van hen wordt verwacht

2.C.1 De organisatie communiceert structureel intern over het energiebeleid voor de organisatie en de projecten. De communicatie omvat minimaal het energiebeleid en reductiedoelstellingen van de organisatie en de maatregelen in projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

Scorerichtlijn
Ja, minstens 2 maal per jaar (10), Ja, 1 maal per jaar (5), Nee (0)

Toelichting
'Intern' heeft betrekking op alle vaste en tijdelijke medewerkers van de organisatie, inclusief medewerkers van de organisatie die betrokken zijn bij de projectenportefeuille en die verantwoordelijk

zijn voor de voorbereiding en uitvoering van de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.
'Structureel' betekent in dit verband: voor projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is dat communicatie over elk van deze projecten plaatsvindt. Wanneer het grootste deel van de projecten van de organisatie wordt uitgevoerd met onderaannemers communiceert de organisatie ook:

- op locaties van projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is,
- over de maatregelen die benoemd zijn voor dat project,
- zodanig dat ook alle medewerkers van de onderaannemers van dat project hiervan kennis kunnen nemen.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of de communicatie activiteiten

- met regelmatige frequentie zijn voortgezet, en
- informeren over de belangrijkste feiten betreffende de *voortgang* in het energiereductie beleid in de beoordeelde periode, en
- (indien het grootste deel van de projecten wordt uitgevoerd met onderaannemers) ook aantoonbaar plaatsvinden op locaties van *projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel* verkregen is; indien op 1 of 2 projecten CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is: op deze ene resp. op beide locaties; bij meer dan 2 van dergelijke projecten: op 2 locaties naar keuze. De LadderCI dient zich daarover zekerheid te verschaffen, zo nodig met verificatie door bezoek van de projectlocatie.

Bij het betreffende project betrokken medewerkers van de onderaannemers worden geacht kennis te hebben kunnen nemen van de communicatie in geval:

- de communicatiemiddelen aantoonbaar prominent zichtbaar voor alle medewerkers worden/zijn aangeboden gedurende het grootste deel van de uitvoering, of
- uit een steekproef onder de aanwezige medewerkers op de projectlocatie blijkt dat de meerderheid van hen de onderwerpen kan noemen waarover informatie wordt/is aangeboden. Verwacht wordt niet dat ook medewerkers van een onderaannemer die slechts kortdurend (een week of minder) betrokken is, op de hoogte zijn van de interne communicatie.

2.C.2 De organisatie heeft inzake CO_2-reductie een effectieve stuurcyclus met toegewezen verantwoordelijkheden voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

Scorerichtlijn
Verantwoordelijken bekend en stuurcyclus geïmplementeerd (10), Verantwoordelijken toegewezen (5)

Toelichting
De stuurcyclus dient adequaat te zijn voor de bedrijfsvoering als geheel; daarbinnen dienen ook verantwoordelijkheden toegewezen te zijn voor elk van de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of

- de beschrijving van de stuurcyclus *actueel* is,
- en of steekproefsgewijs geselecteerde verantwoordelijken
    - zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid,
    - weten hoe (door wie, waar over, hoe vaak etc.) zij geïnformeerd worden,
    - en in de beoordeelde periode aantoonbaar conform de stuurcyclus betrokken zijn geweest bij de afhandeling van een of enkele (steekproefsgewijs bepaalde) kwesties.

Onder de verantwoordelijken wordt een steekproef bepaald voor

- de groep die verantwoordelijk is voor een of meer van de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is, en voor
- de groep overige verantwoordelijken.

Indien de organisatie over de te beoordelen periode onvoldoende kwesties kan noemen om een steekproef uit te kunnen nemen,
- dient de LadderCI aan de hand van de *voortgang* over deze periode (zoals bij eisen 1.A.3, 2.A.2, 2.A.3, 2.B.[31]) een met de nodige steekproefgrootte overeenkomend aantal kwesties te kiezen,
- waarbij de keuze willekeurig is en geheel naar eigen inzicht, en
- die in de stuurcyclus aan de orde behoren te zijn geweest, en
- waarvan de helft betrekking heeft op projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is.

2.C.3 De organisatie heeft de externe belanghebbenden geïdentificeerd voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

Scorerichtlijn
Ja (5), Nee (0)

Toelichting
De te identificeren relevante externe partijen zijn:
- partijen die belang hebben bij reductie van energie en van de meest materiële CO_2-emissies, en
- potentiële partners om mee samen te werken aan CO_2-reductie, zowel in de initiatieven van de organisatie als bij de maatregelen in *projecten*.

Relevant zijn landelijke, regionale of lokale spelers met belang bij CO_2-reductie, mits deze
- beschikken over ter zake doende kennis op het gebied van CO_2, en
- een betekenisvolle rol vervullen in het beleid inzake milieubescherming, of
- idem in het maatschappelijk debat inzake milieubescherming.

De identificatie van belanghebbenden is een belangrijke opstap naar andere prestaties op hogere ladderniveaus, zoals *structureel* communiceren bij eis 3.C.1, het communicatieplan van eis 3.C.2 en de dialoog van eis 4.C.1. Daarom dient de organisatie uit te kunnen leggen welke relatie de organisatie ziet tussen de genoemde belanghebbenden en de CO_2-bewust activiteiten van de organisatie.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of
- de organisatie de lijst doelgericht heeft samengesteld, aan de hand van
  - de relatie met de CO_2-bewust activiteiten van de organisatie, en
  - de betekenis ervan voor activiteiten op eventuele hogere niveaus zoals het communicatieplan.
- de lijst *actueel* is, aan de hand van o.a.
  - kenmerken van projecten waarop in de te beoordelen periode CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is,
  - wijziging in de maatregelen voor CO_2-reductie in projecten,
  - voortschrijdend inzicht in het energiebeleid of het energiereductiebeleid van de organisatie.

[31] Deze zijn relevant voor een organisatie met CO_2-bewust Certificaat niveau 2. Op hogere niveaus ook rapportages betrekken.

Eis 3.C	De organisatie communiceert intern en extern over haar CO_2-footprint en reductiedoelstelling(en)
Alle	Doelstelling: De organisatie stelt door middel van communicatie externe relevante deskundigen in staat een kritisch oordeel te vormen over de inspanningen van de organisatie, ook ten opzichte van andere organisaties

3.C.1 De organisatie communiceert structureel intern én extern over de CO_2 footprint (scope 1 & 2 emissies) en de kwantitatieve reductiedoelstelling(en) van de organisatie en de maatregelen in projecten waarop CO_2-gerelateerd gunning voordeel verkregen is. De communicatie omvat minimaal het energiebeleid en de reductiedoelstellingen van de organisatie en de hierboven genoemde maatregelen, mogelijkheden voor individuele bijdrage, informatie betreffende het huidig energiegebruik en trends binnen de organisatie en de projecten

Scorerichtlijn
Ja, *regelmatig* halfjaarlijks (20), Ja, 1 maal per jaar (10), Nee (0)

Toelichting
De organisatie communiceert met betrekking tot projecten de belangrijkste trends in energieverbruik en CO_2-uitstoot

- Intern communiceren op projecten met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel bestaat tenminste uit het regelmatig (in ieder geval bij start en na afronding) bespreken van de keuze voor en implementatie van maatregelen en van de voortgang en trends tijdens interne project-overleggen.
- Extern communiceren op projecten met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel bestaat tenminste uit het regelmatig (in ieder geval bij start en na afronding) bespreken van de keuze voor en implementatie van maatregelen en de voortgang en trends met de opdrachtgever.
  Dit kan ingevuld worden met de dialoog zoals beschreven wordt in de Handreiking Aanbesteden versie 3.1. De opdrachtgever kan hiervoor informatie uit het *projectdossier* opvragen.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of

- de communicatie alle items van eis 3.C.1. omvat, en een correct beeld geeft van de CO_2-prestaties[32];
- de communicatie *structureel* en regelmatig halfjaarlijks is;
- de organisatie transparant is over de initiatieven waar de organisatie aan deelneemt en op welke wijze (eisen 2.D en 3.D.1);
- de gecommuniceerde informatie vergelijkbaar is met eerder verstrekte informatie;
- communicatie die handelt over de *voortgang* van de realisatie van een eis inzake scope 1 & 2 beide scopes behandelt en transparant is over de werkelijke voortgang.

Verplichte internetpublicatie
De organisatie publiceert de *CO_2-footprint* en de kwantitatieve reductiedoelstellingen op de website van de organisatie. De organisatie houdt de informatie *actueel*. Niet, niet altijd of niet tijdig publiceren leidt tot een puntenaftrek van 6 punten.

3.C.2 De organisatie beschikt over een gedocumenteerd intern én extern communicatieplan met vastgelegde taken, verantwoordelijkheden en wijzen van communicatie voor de organisatie en de projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is

[32] Hiervoor is het niet noodzakelijk om halfjaarlijks een emissie-inventaris op te stellen. Wel moet halfjaarlijks aandacht zijn voor de tussentijdse voortgang van de maatregelen en doelstellingen en de overige zaken die bij de eis en de toelichting worden genoemd.

Scorerichtlijn
Ja, aantoonbaar (5), Nee (0)

Toelichting
Het communicatieplan is aantoonbaar gericht op alle medewerkers en de geïdentificeerde belanghebbenden van 2.C.3, ondergebracht in onderscheidende doelgroepen. Het plan dient minstens te omvatten:

- de boodschap per doelgroep;
- de communicatie doelstellingen (in termen van bekendheid met de boodschap);
- overzicht van middelen;
- verantwoordelijken en uitvoerders, en
- de planning, waaronder de frequentie van communicatieactiviteiten.

Het plan dient aantoonbaar te worden toegepast.
Het plan omvat alle communicatieactiviteiten over de CO_2-prestaties van de organisatie inclusief de projecten. Het plan dient de verantwoordelijkheden voor communicatie met betrekking tot de bedrijfsvoering als geheel adequaat te hebben toegewezen; daarbinnen dienen ook verantwoordelijkheden toegewezen te zijn voor de *projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel* verkregen is. Het plan dient aan te geven op welke wijze de organisatie de interne en externe communicatie invult, betreffende projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel is verkregen.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of

- het communicatieplan dat conform bovenstaande vereisten is opgezet, en alle communicatieactiviteiten over de CO_2-prestaties van de organisatie en de bedoelde projecten omvat, en
- het communicatieplan *actueel* is, aan de hand van o.a.
  - de actuele lijst externe belanghebbenden van eis 2.C.3.,
  - de opgestarte en lopende projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is,
  - de trends in energiegebruik en CO_2-uitstoot, en de *voortgang* ten opzichte van de reductiedoelstellingen,
  - de boundary van de organisatie, en
- de verantwoordelijken
  - zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid, en
  - elk van een andere communicatie activiteit uit de te beoordelen periode kan aantonen dat deze onder zijn/zijn regie is uitgevoerd conform het communicatieplan,
  - en daaruit leerpunten kan benoemen en heeft geadresseerd.

Eis 4.C	**De organisatie onderhoudt dialoog met partijen binnen overheid en NGO's over haar CO_2-reductiedoelstellingen en strategie**
G	Doelstelling: Het doel van de dialoog is om te beoordelen of het thema daadwerkelijk prioriteit heeft binnen de directie van de organisatie en om suggesties te doen voor verbetering en het oppakken van nieuwe onderwerpen

4.C.1 De organisatie kan aantonen dat het een reguliere (tenminste 2 x per jaar) dialoog onderhoudt met belanghebbenden binnen overheid en NGO 's (minimaal 2) over haar CO_2-reductiedoelstelling en strategie voor de organisatie en de projecten

Scorerichtlijn
Ja, voldoet aan minimum criteria (20), Ja, 1 belanghebbende, 2 x per jaar (5), Nee (0)

Toelichting
De organisatie voert minstens twee keer per jaar een dialoog met een overheid en twee keer per jaar een dialoog met een NGO of onafhankelijke deskundige over de ambitie van de CO_2-reductiedoelstelling en de strategie van de organisatie en haar projecten.
De dialogen dienen minimaal één keer per jaar op *directieniveau* te worden gevoerd. De dialoogpartner dient een onafhankelijke positie ten opzichte van de organisatie te hebben.

De dialoog dient in ieder geval een specifieke 'CO_2'-dialoog te zijn, gericht op de mogelijkheden bij de uitvoering van projecten. Uiteraard kunnen naast de specifieke 'CO_2'-dialoog (buiten het kader van de ladderbeoordeling) ook andere duurzaamheidsonderwerpen besproken worden.

Pool van deskundigen
De rol van NGO mag bij deze eis ook worden ingevuld door een onafhankelijk deskundige.
Indien de dialoogpartner werkzaam is bij een NGO of wanneer de dialoog gevoerd wordt met een onafhankelijk deskundige dan dient deze persoon te zijn opgenomen in de 'pool van deskundigen', of dient reeds goedgekeurd te zijn door SKAO[33]. Om deze dialoog te faciliteren stelt SKAO een pool van deskundigen op waaruit organisaties desgewenst een deskundige kunnen kiezen. Het is echter ook mogelijk dat een organisatie zelf een deskundige voor deze pool voordraagt aan SKAO, zie de website van SKAO voor pool van deskundigen en de procedure en criteria.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of de organisatie beschikt over een verklaring van de overheid, NGO of onafhankelijk deskundige dat de dialoog heeft plaatsgevonden.
- dat elke dialoog in de te beoordelen periode *regelmatig* halfjaarlijks is voortgezet,
- of de dialoogpartner onafhankelijk is. Een dialoogpartner gelieerd aan de adviseur die de organisatie inhuurt voor de ondersteuning van het certificeringproces kan niet de dialoogpartner zijn.
- of de dialoog afdoende gedocumenteerd is (plaats, tijd, deelnemers, inhoud, punten van zorg).

4.C.2 De organisatie kan aantonen dat de door overheid en/of NGO geformuleerde punten van zorg over de organisatie en de projecten zijn geïdentificeerd en geadresseerd

Toelichting
De conclusies van de dialoog worden geformuleerd in 'punten van zorg'. Punten van zorg zijn suggesties van de dialoogpartner voor verbetering en het oppakken van nieuwe onderwerpen om CO_2 te reduceren. Om continue verbetering op deze punten van zorg te bereiken, worden deze punten via de directiebeoordeling (algemene eis 6.1.1.2) opgenomen in de stuurcyclus en worden de punten besproken tijdens volgende dialogen.

Scorerichtlijn
Ja, aantoonbaar (5), Nee (0)

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- welke punten van zorg zijn geïdentificeerd en geadresseerd zijn,
- of de punten van zorg zijn opgenomen in de stuurcyclus bij de directiebeoordeling.
- of de punten van zorg onderdeel zijn van de agenda van de dialoog
- of de naar tevredenheid afgehandelde punten van zorg blijvend zijn gedocumenteerd, inclusief de verantwoordelijke conform de stuurcyclus van eis 2.C.2., en
- of de belanghebbende dialoogpartner bevestigt middels een verklaring, tevreden te zijn over de afhandeling.

[33] SKAO toetst de deskundigheid, de LadderCI toetst de onafhankelijkheid.

Eis 5.C	De organisatie committeert zich publiekelijk aan een CO_2-emissie reductieprogramma van overheid of NGO
M/G	Doelstelling: De organisatie gaat een verplichting aan met een contractueel karakter tot het realiseren van specifieke energie of CO_2-reductiedoelstellingen, communiceert over dit commitment én maakt deze waar. Doelstellingen die onder dit commitment vallen zijn tenminste in lijn met nationale en/of sectorale reductiedoelstellingen en gaan duidelijk verder dan wettelijke verplichtingen. De organisatie communiceert over haar doelstellingen én resultaten met betrekking tot energie- en CO_2-reductie in de keten

5.C.1 De organisatie kan aantonen dat ze zich publiekelijk heeft gecommitteerd aan een CO_2-emissie reductieprogramma van overheid en of NGO voor zowel de organisatie als de projecten

Scorerichtlijn
Ja, aan één programma (10), Ja, aan meer dan één programma (5 extra)

Ladderbeoordeling door LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast

a. of het vrijwillige *CO_2-emissie reductieprogramma* (nog steeds) een actieve status heeft, en
b. of de organisatie kan aantonen dat het commitment betrekking heeft op de uitvoering van projecten, en
c. of publiek commitment van organisaties (nog steeds) deel uitmaakt van de uitvoering van dit programma, en
d. of het publiek commitment door de organisatie, bekend is bij de verantwoordelijken voor het programma, en volgens hen aansluit bij de doelstellingen van het programma.

Bij de jaarlijkse ladderbeoordeling stelt de LadderCI bovendien o.a. vast of de organisatie kan aantonen dat het op systematische wijze de prestaties aan het verbeteren is om het commitment tijdig te kunnen realiseren. Indien de organisatie na de initiële ladderbeoordeling constateert dat dit niet kan worden aangetoond kan de organisatie zich committeren aan een ander reductieprogramma, mits tijdens de daarop volgende jaarlijkse ladderbeoordeling(en) wel kan worden aangetoond dat hieraan wordt voldaan.

Indien de organisatie deelname aan een *MJA3* of *MEE* convenant (of een toekomstige opvolger van een van deze convenanten) opvoert als programma van een overheid waar men zich publiekelijk aan heeft gecommitteerd, dan beoordeelt de LadderCI ofwel:

1. De organisatie toont deelname aan het convenant aan door vermelding in een openbaar register en/of via een actuele voortgangsverklaring t.b.v. vrijstelling van energiebelasting;
2. De organisatie beschikt over een goedgekeurd Energie Efficiëntie Plan (EEP);
3. De organisatie kan aantonen dat ze dit EEP in het voorgaande jaar heeft gerealiseerd;
4. De organisatie kan aantonen dat ze geen buitenlandse groene stroomcertificaten (GVO's) heeft gebruikt voor de realisatie van haar EEP.

Of:
De organisatie beschikt over een gecertificeerd energiemanagement systeem conform ISO 50001, afgegeven door een CI die daarvoor geaccrediteerd is.

Verplichte internetpublicatie
Minimaal eens in de drie jaar na een initiële ladderbeoordeling en na een herbeoordeling publiceert de organisatie op de website van de organisatie de naam van het programma, de betreffende verantwoordelijke overheid of *NGO* en wat het commitment inhoudt. Indien een *CO_2-emissie reductieprogramma* geen actieve status meer heeft en de organisatie heeft zich aan een nieuw of ander programma gecommitteerd dan dient deze informatie vervangen te worden. Niet, niet altijd of niet tijdig publiceren leidt tot een puntenaftrek van 6 punten.

5.C.2 (zie 5.C.1) meer dan één

5.C.3 De organisatie communiceert structureel (minimaal 2x per jaar) intern én extern over haar CO_2 footprint (scope 1, 2 & 3) en de kwantitatieve reductiedoelstellingen voor de organisatie en de maatregelen in projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel verkregen is. De communicatie omvat minimaal het energiebeleid en de reductiedoelstellingen van de organisatie en de hierboven genoemde maatregelen, mogelijkheden voor individuele bijdrage, informatie betreffende het huidig energiegebruik en trends binnen de organisatie en de projecten

Scorerichtlijn
Ja, voldoet aantoonbaar (10), Nee (0)

Toelichting
Zie de toelichting bij eis 3.C.1.

6.2.4 Invalshoek D: Participatie

Eis	K/M/G	Aspect/Invalshoek	Eisen	Max. score
1D	Alle	De organisatie is op de hoogte van sector en/of keteninitiatieven.	1.D.1. De organisatie is aantoonbaar op de hoogte van sector- en/of keteninitiatieven op het gebied van CO_2-reductie die in belangrijke mate verband houden met de projectenportefeuille.	15
			1.D.2. Sector- en keteninitiatieven, en hoe deze verband houden met de bedrijfsvoering en de projectenportefeuille, zijn besproken in managementoverleg.	10
		Doelstelling: De organisatie weet welke ontwikkelinitiatieven er zijn die potentieel maatregelen kunnen opleveren die relevant zijn voor de organisatie. Het management heeft uitspraken gedaan over eventuele deelname aan deze initiatieven.		
2D	Alle	De organisatie neemt passief deel aan initiatieven rond de reductie van CO_2 in de sector of daarbuiten.	2.D.1. De organisatie neemt passief deel aan minimaal één (sector of keten) initiatief dat in belangrijke mate verband houdt met de projectenportefeuille, door inschrijving en/of betaling van contributie of sponsoring	20
			2.D.2. De organisatie neemt (beperkt) actief deel in een sector- of keteninitiatief dat in belangrijke mate verband houdt met de projectenportefeuille.	5
		Doelstelling: De organisatie weet welke informatie van nut kan zijn voor haar projecten (gekoppeld aan 2.B en 2.C) en neemt deel aan een initiatief dat beantwoordt aan de eigen kennisbehoefte.		
3D	Alle	De organisatie neemt actief deel aan initiatieven rond de reductie van CO_2 in de sector of daarbuiten.	3.D.1. Actieve deelname aan minimaal één (sector of keten) initiatief op het gebied van CO_2-reductie in de projectenportefeuille door middel van aantoonbare deelname in werkgroepen, het publiekelijk uitdragen van het initiatief en/of het aanleveren van informatie aan het initiatief.	20
			3.D.2. De organisatie heeft hiervoor een specifiek budget vrijgemaakt.	5
		Doelstelling: De organisatie draagt bij aan en maakt gebruik van de ontwikkeling van nieuwe kennis, in samenwerking met anderen, gericht op potentieel effectieve reductiemaatregelen.		
4D	G	De organisatie neemt initiatief tot ontwikkelingsprojecten die de sector faciliteren in CO_2-reductie.	4.D.1. De organisatie kan aantonen dat ze initiatiefnemer is van ontwikkelingsprojecten die de sector bij de uitvoering van projecten faciliteren in CO_2-reductie door het verbinden van de organisatienaam aan het initiatief, door publicaties, door bevestiging van mede-initiatiefnemers.	20
			4.D.2. De organisatie heeft hiervoor een specifiek budget vrijgemaakt.	5
		Doelstelling: De organisatie neemt een leidende rol in de ontwikkeling en bij het bekendmaken van nieuwe maatregelen voor verdergaande energie of CO_2-emissie reductie in de sector.		
5D	G	De organisatie neemt actief deel in het opzetten van een sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma in samenwerking met overheid en of NGO.	5.D.1. De organisatie kan aantonen dat ze actief betrokken is bij het opzetten van een sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma in samenwerking met de overheid en of NGO; en dat een relevante bijdrage daaraan wordt geleverd binnen de uitvoering van projecten.	20
			5.D.2. De organisatie heeft hiervoor een specifiek budget vrijgemaakt.	5
		Doelstelling: De organisatie slaagt erin, of heeft zich gedurende een bepaalde termijn en op verschillende manieren ingespannen om de andere organisaties in de sector/branche aan te zetten tot implementatie van kansrijke energie of CO_2-reductiemaatregelen.		

Toelichting op Invalshoek D, Participatie

Door Participatie toont een organisatie aan dat ze investeert in samenwerking, het delen van eigen kennis en het daar waar mogelijk gebruikmaken van kennis die elders is ontwikkeld. De organisatie realiseert *continue verbetering* in het selecteren van nuttige *initiatieven* en het toepassen van de kennis in de organisatie.

Eis 1.D	De organisatie is op de hoogte van sector en/of keteninitiatieven
Alle	Doelstelling: De organisatie weet welke initiatieven er zijn die potentieel maatregelen kunnen opleveren die relevant zijn voor de organisatie. Het management heeft uitspraken gedaan over eventuele deelname aan deze initiatieven.

1.D.1. De organisatie is aantoonbaar op de hoogte van sector- en/of keteninitiatieven op het gebied van CO_2-reductie die in belangrijke mate verband houden met de projectenportefeuille

Scorerichtlijn
Ja (15), Nee (0)

Toelichting
'In belangrijke mate verband houden met de projectenportefeuille' is hier gerelateerd aan de door de organisatie geïdentificeerde en in kaart gebrachte energiestromen bij eisen 1.A.1 en 1.A.2. De *initiatieven* op het gebied van CO_2-reductie dienen gerelateerd te zijn aan de grootste energiestromen, waarvan een kwalitatieve indicatie en hun relatie met de *projecten* is vastgesteld bij eis 1.A.2.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast

- of de organisatie een overzicht van nieuwe reductiemogelijkheden kan overleggen waaronder initiatieven op het gebied van CO_2-reductie, en
- of steekproefsgewijs geselecteerde betrokken functionaris(sen) kunnen aantonen
  - dat deze verband houden met het energiebeleid van de organisatie, en
  - dat deze relevant zijn voor de grootste energiestromen binnen de organisatie, en
  - dat de kennis voor de organisatie gemakkelijk vindbaar is, en
  - wordt gehanteerd bij de ontwikkeling van de reductie aanpak, en
- of de organisatie zich op de hoogte blijft stellen van nieuwe ontwikkelingen.

1.D.2 Sector- en keteninitiatieven, en hoe deze verband houden met de bedrijfsvoering en de projectenportefeuille, zijn besproken in managementoverleg

Scorerichtlijn
Ja en vervolgacties zijn gepland (10), Ja (5), Nee (0)

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of

- de mogelijkheden tot besparing en CO_2-reductie besproken zijn, en
- daarbij vastgesteld is welke kennis nog ontbreekt en nog uitgezocht zal worden, en
- steekproefsgewijs geselecteerde betrokken functionaris(sen) kunnen aantonen
  - dat sprake is van voortschrijdend inzicht, en
  - dat sturing aan het proces van kennis vergaren wordt gegeven.

Eis 2.D	De organisatie neemt passief deel aan initiatieven rond de reductie van CO_2 in de sector of daarbuiten
Alle	Doelstelling: De organisatie weet welke informatie van nut kan zijn voor haar projecten (gekoppeld aan 2.B en 2.C) en neemt deel aan een initiatief dat beantwoordt aan de eigen kennisbehoefte

2.D.1 De organisatie neemt passief deel aan minimaal één (sector of keten)initiatief dat in belangrijke mate verband houdt met de projectenportefeuille, door inschrijving en/of betaling van contributie of sponsoring

Scorerichtlijn
Ja (20), Nee (0)

Toelichting
Het *initiatief* dient:
- erop gericht te zijn om één van de meest materiële CO_2-emissies te reduceren binnen *scope 1*, 2 of 3, en
- erop gericht te zijn om een ander (of verbeterd) product, dienstverlening dan wel een werkproces te ontwikkelen voor de eigen organisatie, en
- vernieuwend te zijn.

Passieve deelname aan een initiatief omvat het 'halen' van informatie. De organisatie dient zich in te schrijven voor het initiatief of een financiële bijdrage te leveren aan het initiatief. 'In belangrijke mate verband houden met de projectenportefeuille' is hier gerelateerd aan de door de organisatie gekwantificeerde energiestromen bij eis 2.A.1. De initiatieven op het gebied van CO_2-reductie dienen gerelateerd te zijn aan de grootste energiestromen, waarvan een kwantitatieve indicatie en hun relatie met de projecten is vastgesteld bij eis 2.A.1.

Een organisatie kan *passief deelnemen* aan een initiatief dat is geïnitieerd door een andere organisatie die gecertificeerd is op de CO_2-Prestatieladder. Dit betreft dan een activiteiten in het kader van een *keteninitiatief* (eis 4.B), *ontwikkelingsproject* (eis 4.D) of een *CO_2-emissie reductieprogramma* (eis 5.D). Ook kan een organisatie deelnemen aan een initiatief buiten de CO_2-Prestatieladder dat aan bovenstaande drie criteria voor een initiatief voldoet.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling van een nieuwe[34] deelname stelt de LadderCI o.a. vast
- of het initiatief voldoet, en
- of de deelname betrekking heeft op voor de organisatie relevante maatregelen, aan de hand van:
  - het verband met de grootste energiestromen van projecten, en
  - de onderbouwing van de gemaakte selectie van items of vraagstellingen door het managementoverleg (eis 1.D.2)

Bij de ladderbeoordeling van een lopende[35] deelname stelt de LadderCI o.a. vast
- of het initiatief voldoet,
- of *voortgang* in 'halen' van informatie aantoonbaar is door interne rapportages over de nieuwe informatie.
- (bij afronding van deelname), of de organisatie kan aantonen inzicht te hebben in welke maatregelen uit het initiatief zouden kunnen worden toegepast door de organisatie in projecten, en
- of de organisatie zich heeft ingeschreven of een financiële bijdrage heeft geleverd.

2.D.2 De organisatie neemt (beperkt) actief deel in een sector- of keteninitiatief dat in belangrijke mate verband houdt met de projectenportefeuille

Scorerichtlijn
Ja, acties/initiatieven zijn in uitvoering (5), Nee (0)

[34] Deelname is gestart in de te beoordelen periode.
[35] Deelname bleek bij een eerdere beoordeling te voldoen.

Toelichting
Met 'beperkte actieve deelname' wordt bedoeld dat de organisatie op basis van de gehaalde informatie (eis 2.D.1) haar eerste acties/initiatieven heeft gepland voor het integreren van maatregelen in haar reductie aanpak en het delen van ervaringen hieromtrent in het initiatief.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast
- of in het management overleg weloverwogen een informatiebehoefte is vastgesteld (zie eis 1.D.2), en
- of de keuze van initiatieven waaraan wordt deelgenomen daar logisch uit voortvloeit, en (aan de hand van interne rapportages over de bevindingen) besluitvorming plaatsvindt over de consequenties voor de reductie aanpak.

Eis 3.D	De organisatie neemt actief deel aan initiatieven rond de reductie van CO_2 in de sector of daarbuiten
Alle	Doelstelling: De organisatie draagt bij aan en maakt gebruik van de ontwikkeling van nieuwe kennis, in samenwerking met anderen, gericht op potentieel effectieve reductiemaatregelen

3.D.1 Actieve deelname aan minimaal één (sector of keten)initiatief op het gebied van CO_2-reductie in de projectenportefeuille door middel van aantoonbare deelname in werkgroepen, het publiekelijk uitdragen van het initiatief en/of het aanleveren van informatie aan het initiatief

Scorerichtlijn
Ja, acties/initiatieven zijn in uitvoering (20), Nee (0)

Toelichting
Indien actief wordt deelgenomen aan een *initiatief* (voldoen aan eis 3.D), betekent dit automatische toekenning van een score voor passieve en beperkt actieve deelname (dan is ook voldaan aan eis 2.D). Aan eis 3.D dient ook voldaan te worden in geval de organisatie een certificaat op niveau 4 of 5 bezit.

Actief deelnemen aan een initiatief gaat minstens samen met zowel het 'halen' als het 'brengen' van informatie. Zolang dit het geval is, is een initiatief geschikt voor actieve deelname. De organisatie dient een financiële bijdrage te leveren aan het initiatief.

Een organisatie kan actief deelnemen aan een initiatief dat is geïnitieerd door een andere organisatie die gecertificeerd is op de CO_2-Prestatieladder. Dit betreft dan een initiatief, project of programma in het kader van een *keteninitiatief* (eis 4.B), *ontwikkelingsproject* (eis 4.D) of *CO_2-emissie reductieprogramma* (eis 5.D). Ook kan een organisatie deelnemen aan een initiatief buiten de CO_2-Prestatieladder dat aan de eisen voldoet (zie 2.D.1). Initiatieven zoals genoemd op de SKAO-website, voldoen niet per definitie voor alle organisaties. De LadderCI controleert altijd of de individuele bijdrage (deelname) aan het initiatief voldoet voor de specifieke organisatie.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling van een nieuwe deelname stelt de LadderCI o.a. vast
- of het initiatief voldoet (zie eis 2.D.1), en
- of de deelname betrekking heeft op relevante maatregelen, aan de hand van:
  - het verband met de scope 1, 2 en 3 emissies bij projecten,
  - de rangorde van de 10 meest *materiële* emissies daarbinnen,
  - de selectie van items of vraagstellingen op basis van de keuzes in het managementoverleg (eis 1.D.2)

Bij de ladderbeoordeling van een lopende deelname stelt de LadderCI o.a. vast
- of het initiatief voldoet (zie eis 2.D.1), en
- of *voortgang* in 'halen' én 'brengen' van informatie aantoonbaar is, aan de hand van interne rapportages over de bevindingen en besluitvorming daarover, en
- of de organisatie een financiële bijdrage heeft geleverd.

Verplichte internetpublicatie
De organisatie publiceert minimaal eens in de drie jaar na een initiële ladderbeoordeling en na een herbeoordeling op de SKAO-website 1 document met de naam van het initiatief, inclusief een korte omschrijving, de initiatiefnemers en de (reductie-)doelstellingen. De organisatie publiceert deze informatie ook (vormvrij) op de eigen website. Ingeval dat de organisatie actief is gaan deelnemen aan een nieuw of ander initiatief dan dient deze vervangen te worden. Niet, niet altijd of niet tijdig publiceren leidt tot een puntenaftrek van 6 punten.

3.D.2 De organisatie heeft hiervoor een specifiek budget vrijgemaakt

Scorerichtlijn
Ja (5), Nee (0)
Indien actief wordt deelgenomen aan een initiatief (voldoen aan eis 3.D), betekent dit een automatische toekenning van een score voor passieve en beperkt actieve deelname (dan is ook voldaan aan eis 2.D). Aan eis 3.D dient ook voldaan te worden ingeval de organisatie een certificaat op niveau 4 of 5 bezit.

Toelichting
Het budget dient op jaarbasis naast de ingezette manuren ook voldoende te zijn (als evenredige bijdrage) om de overige geplande kosten van het initiatief te dekken gedurende de gehele geplande looptijd van het initiatief.

Ladderbeoordeling door de ladderCI
Tijdens de ladderbeoordeling stelt de ladderCI o.a. vast
- of de organisatie een specifiek budget heeft vrijgemaakt

Eis 4.D	De organisatie neemt initiatief tot ontwikkelingsprojecten die de sector faciliteren in CO_2-reductie
G	Doelstelling: De organisatie neemt een leidende rol in de ontwikkeling en bij het bekendmaken van nieuwe maatregelen voor verdergaande energie- of CO_2-reductie in de sector

4.D.1. De organisatie kan aantonen dat ze initiatiefnemer is van ontwikkelingsprojecten die de sector bij de uitvoering van projecten faciliteren in CO_2-reductie door het verbinden van de organisatienaam aan het initiatief, door publicaties, door bevestiging van mede-initiatiefnemers

Scorerichtlijn
Ja (20), Nee (0)

Toelichting
De activiteiten van een *ontwikkelingsproject* dienen:
- gericht te zijn op de reductie van materiële CO_2-emissies;
- erop gericht te zijn om een ander (of verbeterd) product, dienstverlening danwel werkproces te ontwikkelen voor de eigen organisatie;
- te leiden tot maatregelen die vernieuwend zijn. De ontwikkelingsprojecten dienen gericht te zijn op de ontwikkeling van nieuwe maatregelen voor categorie C (ambitieuze maatregelen) van de maatregellijst.

De organisatie dient een leidende rol te nemen in de ontwikkeling van nieuwe maatregelen voor verdergaande energie- of CO_2-reductie in de sector. Als initiatiefnemer is de organisatie verantwoordelijk voor het op gang brengen van het ontwikkelingsproject en het verzamelen van de benodigde deelnemers. De initiatiefnemer zorgt er voortdurend voor dat aan de vereisten wordt voldaan om als ontwikkelingsproject te mogen gelden. Ook borgt de initiatiefnemer dat er voldoende voortgang in het ontwikkelingsproject zit en dat dit minimaal halfjaarlijks aantoonbaar is. Er is sprake van voldoende voortgang zolang de organisatie kan onderbouwen dat de doelstelling om binnen de gestelde periode een nieuwe maatregel toe te voegen aan categorie C van de maatregellijst haalbaar blijft. Het ontbreken van voortgang mag op het moment van de ladderbeoordeling niet langer dan een half jaar duren.

Er dient een plan van aanpak voor het ontwikkelingsproject te zijn met de volgende onderdelen:

a. een beschrijving van de maatregel waar het ontwikkelingsproject zich op richt en van de voorgenomen activiteiten, inclusief een planning;
b. een beschrijving van welke andere initiatiefnemers en/of deelnemers nodig zijn om het ontwikkelingsproject te doen slagen en waarom;
c. een toelichting op de rol van de initiatiefnemer(s) en van de overige deelnemers, inclusief hun specifieke meerwaarde in het ontwikkelingsproject;
d. een onderbouwing van de materialiteit van de beoogde CO_2-reductie waar het ontwikkelingsproject zich op richt;
e. een beschrijving van de beoogde communicatie over het ontwikkelingsproject, waarbij minstens de verplichte internetpublicatie wordt behandeld.

Een ontwikkelingsproject is geslaagd en afgerond als dit heeft geleid tot een nieuwe maatregel die toegevoegd kan worden aan categorie C van de maatregellijst. Een ontwikkelingsproject is ook afgerond als er een half jaar geen voortgang heeft plaatsgevonden.
Na afronding van een ontwikkelingsproject dient de organisatie binnen een half jaar een nieuw initiatief tot een ontwikkelingsproject te nemen.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling van een ontwikkelingsproject stelt de LadderCI o.a. vast of:

- het plan van aanpak voldoet;
- er aantoonbare halfjaarlijkse voortgang plaatsvindt;
- de publicaties voldoen.

Verplichte internetpublicatie
Vanaf 12 maanden na aanvang van het ontwikkelingsproject dient de initiatiefnemer(s) *regelmatig* jaarlijks hierover te publiceren op in ieder geval de SKAO-website. De verplichte internetpublicatie bestaat uit een beschrijving van het ontwikkelingsproject (in de vorm van een artikel) bestaande uit een samenvatting van aspecten a t/m d met daarin in ieder geval aandacht voor de betreffende maatregel en de voortgang van het ontwikkelingsproject. De publicatie wordt geüpload via de inlogomgeving van SKAO en daarmee gepubliceerd op de organisatiepagina op de SKAO-website. De organisatie publiceert deze informatie ook (vormvrij) op de eigen website.
Daarnaast dient er na afronding van het ontwikkelingsproject een publicatie in een onafhankelijk uitgegeven vakblad of branchebreed tijdschrift plaats te vinden, om bekendheid te geven aan de maatregel die is ontwikkeld. Ook wanneer het ontwikkelingsproject niet heeft geleid tot een nieuwe maatregel dient er bij afronding over de opgedane kennis in een vakblad of tijdschrift gepubliceerd te worden. Niet, niet altijd of niet tijdig publiceren leidt tot een puntenaftrek van 6 punten.

4.D.2 De organisatie heeft hiervoor een specifiek budget vrijgemaakt

Scorerichtlijn
Ja (5), Nee (0)

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Tijdens de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of de organisatie een specifiek budget heeft vrijgemaakt dat toereikend is voor de uitvoering van het ontwikkelingsproject.

Eis 5.D	De organisatie neemt actief deel in het opzetten van een sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma in samenwerking met overheid en of NGO
G	Doelstelling: De organisatie slaagt erin, of heeft zich gedurende een bepaalde termijn en op verschillende manieren ingespannen om de andere organisaties in de sector/branche aan te zetten tot implementatie van kansrijke energie- of CO_2-reductiemaatregelen

5.D.1 De organisatie kan aantonen dat ze actief betrokken is bij het opzetten van een sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma in samenwerking met de overheid en/of NGO; en dat een relevante bijdrage daaraan wordt geleverd binnen de uitvoering van projecten

Scorerichtlijn
Ja (20), Nee (0)

Toelichting
De activiteiten van een sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma dienen zich te richten op de implementatie van concrete maatregelen met bewezen CO_2-reductie bij andere organisaties in de sector of keten. Het doel is om andere organisaties in de sector/branche aan te zetten tot implementatie van kansrijke energie- of CO_2-reductiemaatregelen. Het programma dient zich te richten op maatregelen uit de categorieën B of C van de maatregellijst.

De organisatie is (mede)verantwoordelijk voor het op gang brengen van het programma en het verzamelen van de benodigde deelnemers. Minimaal dienen 1 NGO en/of overheid en 2 andere organisaties deel te nemen. De organisatie dient zelf aantoonbaar gebruik te maken van de maatregel. Als (mede)verantwoordelijke borgt de organisatie dat voortdurend aan de vereisten wordt voldaan om als programma te mogen gelden, dat er voldoende voortgang in het programma zit en dat dit minimaal halfjaarlijks aantoonbaar is. Het ontbreken van voortgang mag op het moment van de ladderbeoordeling niet langer dan een half jaar duren.

Er dient een plan van aanpak voor het programma te zijn met de volgende onderdelen:

a) een beschrijving van de maatregel waar het programma zich op richt en de voorgenomen activiteiten, inclusief een planning;
b) een motivatie van de redenen waarom de brede implementatie van de maatregel aanvullende actie vereist, om welke actie dit gaat, en welke doelgroep van organisaties hiermee wordt bereikt;
c) een overzicht van de deelnemers waaruit blijkt dat er minimaal 1 overheid en/of NGO en 2 organisaties deelnemen aan het programma;
d) een toelichting op de rol van alle deelnemers, inclusief hun specifieke inbreng in het programma;
e) een inschatting en onderbouwing van de omvang van de beoogde CO_2-reductie waar het programma zich op richt.
f) de minimum- en tijds-gerelateerde doelstellingen die aan het programma worden gesteld.
g) een beschrijving van de beoogde communicatie over het sectorbreed CO_2-reductieprogramma, waarbij minstens de verplichte internetpublicatie wordt behandeld.

Ook brancheorganisaties kunnen een actieve rol spelen bij de implementatie van 5.D programma's. Een brancheorganisatie kan een bijdrage leveren aan meerdere 5.D programma's tegelijk. Daarom kan bij deze eis ook een brancheorganisatie als NGO worden beschouwd.

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Bij de ladderbeoordeling stelt de LadderCI vast of

- de activiteiten van het programma gericht zijn op de implementatie van concrete maatregelen (uit de categorieën B of C van de maatregellijst) met bewezen CO_2-reductie bij andere organisaties in de sector of keten;
- het plan van aanpak voldoet;
- er aantoonbare halfjaarlijkse voortgang plaatsvindt;
- de brede implementatie van de maatregel nog aanvullende actie vereist en zo ja met welke redenen;
- de publicaties voldoen.

Verplichte internetpublicatie
Vanaf 12 maanden na aanvang van het sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma dient de certificaathouder regelmatig jaarlijks hierover te publiceren op de SKAO-website. De verplichte internetpublicatie bestaat uit een document met daarin een samenvatting van aspecten a t/m f met daarin in ieder geval aandacht voor een korte omschrijving van de maatregel en de overige deelnemers. De publicatie wordt geüpload via de inlogomgeving van SKAO en daarmee gepubliceerd op de organisatiepagina op de SKAO-website. De organisatie publiceert deze informatie ook (vormvrij) op de eigen website.

Indien het sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma niet langer voldoet, en de organisatie betrokken is bij het opzetten van een nieuw of ander sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma, dan dient deze informatie vervangen te worden. Niet, niet altijd of niet tijdig publiceren leidt tot een puntenaftrek van 6 punten.

5.D.2 De organisatie heeft hiervoor een specifiek budget vrijgemaakt

Scorerichtlijn
Ja (5), Nee (0)

Ladderbeoordeling door de LadderCI
Tijdens de ladderbeoordeling stelt de LadderCI o.a. vast of de organisatie een specifiek budget heeft vrijgemaakt dat toereikend is voor de uitvoering van het sectorbreed CO_2-emissie reductieprogramma.

7

CERTIFICEREN CONFORM DE CO_2-PRESTATIELADDER

7. Certificeren conform de CO_2-Prestatieladder

In dit Hoofdstuk wordt ingaan op de manier van certificeren volgens de CO_2-Prestatieladder. Onder de manier van certificeren hoort onder andere aan welke competenties een *LadderCI* en de auditoren moeten voldoen, welk soort ladderbeoordelingen de CO_2-Prestatieladder onderscheidt, wanneer er een *CO_2-bewust Certificaat* wordt afgegeven en hoe het certificaat eruit ziet. In §7.2 wordt er uitgelegd wanneer en hoe LadderCI's een steekproef nemen uit projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel is verkregen.

7.1 Certificeren conform de CO_2-Prestatieladder

7.1.1 Competenties van Laddercertificerende Instellingen en haar auditoren

Een Laddercertificerende Instelling (LadderCI) is een conformiteitsbeoordelende instelling die door de SKAO is bevoegd om een *audit* (*ladderbeoordeling*) uit te voeren indien de LadderCI door de Raad voor Accreditatie (RvA) -of door een andere accreditatie organisatie waarmee de RvA een Multi Lateral Agreement MLA (EA/IAF) heeft afgesloten- is geaccrediteerd voor de CO_2-Prestatieladder. Een overzicht van de geaccrediteerde LadderCI's is beschikbaar op de website van de RvA en de SKAO.

Eisen aan LadderCI's

Om te kunnen worden geaccrediteerd voor de uitvoering van certificatiewerkzaamheden, dient een LadderCI te voldoen aan ISO 17021-1– Conformiteitsbeoordeling – Eisen voor instellingen die audits en certificatie van managementsystemen uitvoeren (zie ook het Specifiek Accreditatie Protocol CO_2-Prestatieladder voor LadderCI's op de website van de RvA).
Bijkomende voorwaarden voor alle LadderCI's zijn opgenomen in de (voor)overeenkomst met de SKAO.

Eisen aan auditoren

Met betrekking tot in te zetten auditoren wordt in het bijzonder verwezen naar Hoofdstuk 7 van ISO 17021-1. Auditoren die door de LadderCI worden ingezet dienen naast de noodzakelijke audit capaciteiten, te voldoen aan volgende competentie-vereisten:

a. aantoonbare kennis van ISO 14064 (deel 1 en 3), ISO 50001 en van het GHG Protocol (zie Hoofdstuk 2, normatieve verwijzingen)
b. aantoonbare kennis van de CO_2-Prestatieladder, inclusief de harmonisatiebesluiten.

Opleidingen en/of trainingen kunnen zowel intern als extern worden georganiseerd. De opleidingsduur van de initiële training dient voor bovengenoemd punt 'a' minimaal 16 uur te omvatten, waarvan minimaal 8 uur aan ISO 14064-1 en 14064-3. Van deze 16 uur mag maximaal 4 uur zelfstudie zijn. Voor punt 'b' bedraagt de opleidingsduur 12 uur, inclusief 4 uur zelfstudie. Voordat een auditor door een LadderCI "competent" kan worden verklaard, dient een initiële competentie-evaluatie in de praktijk plaats te vinden (zie ISO 17021-1, §7.2.4).

Nieuwe LadderCI's

Voor nieuwe LadderCI's geldt het volgende: bij de RvA wordt door de kandidaat LadderCI een schriftelijke accreditatieaanvraag ingediend. Als de RvA heeft aangegeven dat de aanvraag van een kandidaat CI ontvankelijk is, moet de kandidaat CI zich melden bij de SKAO voor het aangaan van een overeenkomst[36]. De kandidaat LadderCI heeft vervolgens één jaar de tijd om door de RvA voor de CO_2-Prestatieladder te worden geaccrediteerd.

[36] De overeenkomst regelt de onderlinge rechten en plichten van de SKAO en LadderCI, zoals bijwoningen, doorgeven van afgegeven certificaten en aanwezigheid bij harmonisatiebijeenkomsten).

7.1.2 De Ladderbeoordeling

Een certificering of audit conform de CO_2-Prestatieladder heet een ladderbeoordeling. Na een succesvolle ladderbeoordeling, ontvangt de *organisatie* een CO_2-bewust Certificaat (zie §7.1.3).
De CO_2-Prestatieladder maakt een onderscheid tussen een initiële ladderbeoordeling, jaarlijkse ladderbeoordeling en een herbeoordeling.

- **Initiële ladderbeoordeling (ISO 17021-1, §9.3.1)**
  Een initiële ladderbeoordeling is de ladderbeoordeling die bij een organisatie wordt uitgevoerd en op grond waarvan een CO_2-bewust Certificaat op een nieuw niveau wordt toegekend. Dit kan het instapniveau zijn (bijvoorbeeld niveau 3), maar ook een stijging naar een hoger niveau van bijvoorbeeld niveau 3 naar niveau 4 of 5 (zie §7.1.3, Geldigheid van het CO_2-bewust Certificaat).
  Bij veronderstelde stijging op de CO_2-Prestatieladder, is de organisatie vrij om op elk gewenst moment een nieuwe initiële ladderbeoordeling aan te vragen bij de LadderCI.
- **Jaarlijkse ladderbeoordeling (ISO 17021-1, §9.6.2)**
  Met een jaarlijkse ladderbeoordeling toetst de LadderCI of het vastgestelde niveau nog steeds van toepassing is. De jaarlijkse ladderbeoordeling (omvat alle eisen) vindt plaats in het jaar na de initiële ladderbeoordeling. Conform ISO 17021-1 (§9.1.3.3) vindt de jaarlijkse beoordeling normaal gesproken uiterlijk 12 maanden ná de initiële ladderbeoordeling plaats. Deze jaarlijkse ladderbeoordeling wordt gevolgd door een nieuwe jaarlijkse ladderbeoordeling 24 maanden na de initiële ladderbeoordeling (zie ook §7.1.3).
- **Herbeoordeling (ISO 17021-1, §9.6.3)**
  Een herbeoordeling is de ladderbeoordeling 3 jaar na de initiële ladderbeoordeling, waarbij het niveau van certificering onveranderd is gebleven en op grond waarvan een CO_2-bewust Certificaat op hetzelfde niveau wordt toegekend.

Speciale audit (ISO 17021-1, §9.6.45)
Een LadderCI dient een extra tussentijds onderzoek uit te voeren als:

- de LadderCI tussentijds door de SKAO of een andere (belanghebbende) partij op de hoogte is gesteld van belangrijke tekortkomingen.
- er signalen zijn die voor de LadderCI aanleiding zijn te twijfelen aan het goed functioneren van het CO_2-managementsysteem.

Een speciale audit hoeft niet altijd op de locatie van de gecertifieerde organisatie te worden uitgevoerd. De LadderCI kan soms ook door opvragen van relevante informatie tot een oordeel komen.

Toelichting op de ladderbeoordeling
Elke organisatie, die zich wil laten certificeren voor een bepaald ladderniveau, evalueert de werking van de CO_2-Prestatieladder in haar organisatie en haar CO_2-prestaties aan de hand van de auditchecklijsten.

Bij elke ladderbeoordeling controleert de LadderCI:

- de organizational boundary (§4.1) en *organisatiegrootte* (§4.2) van de organisatie, en
- of de organisatie voldoet aan de algemene eisen (§6.1), en aan
- de eisen uit de *auditchecklijst* (§6.2).

De ladderbeoordeling volgt de regels zoals vastgelegd in ISO 17021-1 (Hoofdstuk 9).

- De LadderCI dient conform ISO 17021-1 (§9.4.8) van elke audit een schriftelijk rapport op te maken. De rapportage dient zodanig te zijn dat achteraf voldoende informatie beschikbaar is om de eigen werkwijze te kunnen verantwoorden (bijvoorbeeld in het geval van bezwaren/beroepen).
- De LadderCI dient een archief bij te houden met informatie over de uitgevoerde audits (ISO 17021-1 §9.9).
- Het uitvoeren van een ladderbeoordeling door de LadderCI dient tenminste een werkbezoek door de LadderCI op locatie te omvatten. Een ladderbeoordeling enkel op basis van een desk review is onvoldoende en daarom niet aanvaardbaar.

Aanvullend zal de LadderCI de volgende regels in acht nemen:

a. Tijdens de (verplichte) openingsmeeting benadrukt de LadderCI tenminste het volgende:
   - Tijdens de ladderbeoordeling maakt de LadderCI geen punten bekend;
   - De resultaten van de ladderbeoordeling worden door de LadderCI eerst aan een onafhankelijke technical review onderworpen voor zij de definitieve conclusie richting de organisatie vrijgeeft;
   - De LadderCI en de SKAO beschikken over een klachtenprocedure.
b. De auditor benoemt tijdens de ladderbeoordeling (indien relevant) de *afwijkingen* ten opzichte van een eis met de mogelijke consequenties, de noodzaak voor bijkomende informatie of documenten en bewijs, maar niet het aantal gemiste of toegekende punten per eis;
c. Bij grote organisaties op niveau 4 en/of 5 dient het werkbezoek (van de ladderbeoordeling) ten minste door twee auditoren te worden uitgevoerd;
d. Tijdens de close-out meeting houdt de auditor zich op de vlakte over het behaalde niveau en benadrukt dat er nog een onafhankelijke technical review volgt.

De rol van de doelstelling per eis in de beoordeling
De doelstellingen per eis hebben primair een rol bij de *interne audit* en de *directiebeoordeling* van de organisatie. Daar vormen ze de basis voor de beoordeling door de organisatie of de CO_2-Prestatieladder effectief in de organisatie is geïmplementeerd.
Bij de beoordeling door de LadderCI is het voldoen aan de eisen leidend bij het toekennen van de punten: de doelstellingen per eis kunnen niet leiden tot extra puntentoekenning of puntenaftrek.
De LadderCI kan tijdens de uitvoering van de ladderbeoordeling bij twijfel over de beoordeling van een individuele eis de doelstellingen per eis gebruiken als hulpmiddel bij de interpretatie van de eis.

Bij twijfel over de beoordeling van een individuele eis én bij twijfel of de CO_2-Prestatieladder conform de doelstellingen in de organisatie daadwerkelijk functioneert, kan de LadderCI nader onderzoek uitvoeren om tot een uitspraak te komen over de individuele eis.

Expert judgement bij het niet volledig voldoen aan een eis
De maximale (tussen)score per eis staat in §6.2 aangegeven onder de kop 'Scorerichtlijn'. De maximale (tussen)score kan slechts worden toegekend indien volledig en aantoonbaar aan de desbetreffende eis is voldaan. Als slechts gedeeltelijk aan een eis is voldaan, dient de LadderCI een (proportionele) score toe te kennen die zijns inziens overeenkomt met de mate waarin wel aantoonbaar is voldaan. We hanteren hierbij een lineaire interpolatie, afgerond op hele punten. Is op basis van expert judgement (van de LadderCI) bijvoorbeeld voor 40% aan de eisen voldaan, dan kent de LadderCI ook 40% van de maximale (tussen)score toe.

Tijdsbesteding ladderbeoordeling
Op de website van de SKAO is de auditdagentabel gepubliceerd. Dit is een normatief document voor LadderCI's voor het bepalen van de minimum audittijd, gebaseerd op organisatieomvang en het (gewenste) Ladderniveau.

Steekproef voor het bezoeken van (neven)vestigingen
Mandatory Document 1 (MD1) schrijft voor dat een steekproef genomen wordt uit alle vestigingslocaties binnen de boundary van een 'multi-site' organisatie. De voorgeschreven steekproefmethode uit MD1 blijft leidend bij het bezoeken van vestigingslocaties van 'multi-site' organisaties, voor zowel de initiële beoordeling, jaarlijkse beoordeling als herbeoordeling. Een LadderCI mag in uitzonderlijke gevallen besluiten af te wijken van MD1 zolang hij een risicoanalyse maakt conform de methode zoals omschreven het document 'Methode bepaling steekproefomvang multi-site', zoals ook gepubliceerd op de SKAO-website.

Over de rol van een externe adviseur van de klant tijdens de ladderbeoordeling
Het getuigt niet van CO_2-bewustzijn van de organisatie als een externe adviseur tijdens de ladderbeoordeling namens de organisatie het woord voert. De rol van de adviseur dient gedurende de

ladderbeoordeling dan ook beperkt te blijven tot de passieve rol van souffleur. De organisatie is zelf actief en woordvoerder.

Vervolg afspraken en corrigerende maatregelen
De organisatie heeft maximaal 3 maanden de tijd voor het nemen van aanvullende/*corrigerende maatregelen* en/of het aanleveren van ontbrekende documenten. Dit is het geval indien tijdens de ladderbeoordeling *afwijkingen* zijn geconstateerd of onvoldoende punten zijn behaald om het bestaande niveau op de CO_2-Prestatieladder te continueren. Indien de organisatie deze 3 maanden overschrijdt, dient in het geval van een *initiële ladderbeoordeling* een volledig nieuwe initiële ladderbeoordeling te worden uitgevoerd. Bij het overschrijden van de termijn van 3 maanden bij een *jaarlijkse ladderbeoordeling* en *herbeoordeling* wordt het certificaat geschorst en wordt mogelijk een certificaat op een niveau afgegeven waarop de organisatie wel aan de eisen voldoet.

Ladderbeoordeling binnen drie maanden
Bij een ladderbeoordeling dienen alle onderliggende niveaus te worden meegenomen. Een LadderCI kan een uitzondering maken, als er sinds de laatste ladderbeoordeling minder dan 3 maanden zijn verstreken en er geen reden is aan te nemen dat aan de eisen en of aan de invulling daarvan iets is veranderd, niet-materiële overzichtelijke aanpassingen daargelaten. Als een organisatie een (jaarlijkse) beoordeling op niveau 3 afrondt en binnen 3 maanden naar niveau 4 of 5 gaat, dan geeft de LadderCI een nieuw certificaat af met een geldigheidsduur van 3 jaar.

Initiële Ladderbeoordeling: in één keer naar niveau 5
Een organisatie zou zich onder voorwaarden in één keer op niveau 5 kunnen certificeren.
Deze voorwaarden zijn:

- De organisatie beschikt tenminste 1 jaar over een operationeel managementsysteem op het gebied van energie dat aantoonbaar functioneert;
- De organisatie beschikt tenminste 1 jaar over energiebesparings- en/of duurzame energiedoelstellingen;
- Deze doelstellingen zijn (in elk geval in het voorafgaande jaar) gerealiseerd;
- Deze doelstellingen en de realisatie mogen in andere eenheden zijn geformuleerd. Deze dienen voor de Ladderbeoordeling aantoonbaar te zijn omgerekend in CO_2-reductiedoelstellingen.

7.1.3 Het CO_2-bewust Certificaat

Een *LadderCI* geeft bij een positieve ladderbeoordeling een CO_2-bewust Certificaat af. Een ladderbeoordeling is positief wanneer een *organisatie* voldoet:

1. aan de algemene eisen van de CO_2-Prestatieladder (zie §6.1), en
2. aan de minimale eisen voor Invalshoeken A, B, C en D van het desbetreffend niveau en aan de eisen van de onderliggende niveaus (zie §6.2), en
3. als de som van de gewogen scores op een bepaald niveau minstens 90% van de maximale score is.

De LadderCI verstrekt het CO_2-bewust Certificaat aan de organisatie. De SKAO ontvangt een kopie van het certificaat. Ook in geval van gewijzigde gegevens op het certificaat als wijzigingen van niveau, boundary, organisatiegrootte of het versienummer, wordt er een nieuw CO_2-bewust Certificaat afgegeven (zie onderstaande tekst). De LadderCI meldt de SKAO ook alle gevallen van beëindigde certificaten.

Geldigheid van het CO_2-bewust Certificaat
De organisatie ontvangt bij de eerste *initiële ladderbeoordeling* en bij de *herbeoordeling* een (nieuw) CO_2-bewust Certificaat. Bij een veronderstelde stijging op de CO_2-Prestatieladder, staat de organisatie vrij om op elk gewenst moment een nieuwe, initiële ladderbeoordeling aan te vragen bij de LadderCI.

Deze ladderbeoordeling wordt gezien als een initiële ladderbeoordeling en is volledig (tenzij binnen drie maanden, zie §7.1.2). Het CO_2-bewust Certificaat heeft vanaf de dag van afgifte een geldigheid van drie jaar.

Als er tussentijds sprake is van een 'change to approval' of 'scope-wijziging', dan wijzigt de geldigheid van het CO_2-bewust Certificaat niet. De *jaarlijkse ladderbeoordeling* beoordeling vindt dan uiterlijk 12 maanden ná de initiële ladderbeoordeling plaats.

In geval van 'Change to Approval':

- Worden alleen de gewijzigde gegeven op het CO_2-bewust Certificaat (en op de bijlagen) aangepast.
- De peildatum blijft de eerste initiële ladderbeoordeling en de einddatum blijft gelijk aan de einddatum van het oorspronkelijke CO_2-bewust Certificaat.
- Omdat er sprake is van een gewijzigd certificaat krijgt het certificaat wel een ander volg/versienummer (immers dat moet een uniek nummer zijn).

Er is tenminste sprake van een 'Change to Approval' bij wijziging van:

- het niveau bij doorgroeien binnen 3 maanden (zie §7.1.2). Bij doorgroeien binnen 3 maanden na de voorgaande ladderbeoordeling, worden alleen de aanvullende eisen beoordeeld.
- de boundary. Als de startorganisatie hetzelfde blijft, hoeft eventueel alleen de certificaatbijlage aangepast te worden.
- de *organisatiegrootte.* Als de organisatiegrootte (zie §4.2) afneemt (de organisatie gaat van 'groot' naar 'middelgroot' of 'klein', of van 'middelgroot' naar 'klein'), wordt alleen deze informatie op het certificaat aangepast.[37]
- de versie van het certificeringsschema. De LadderCI handelt conform de overgangsregeling die de SKAO vast stelt. Als er volgens de overgangsregeling een volledig nieuwe (initiële) ladderbeoordeling nodig is, volgt er een nieuw certificaat met een looptijd van 3 jaar. Bij kleine wijzigingen kan de overgangsregeling voorschrijven dat de 'upgrade' naar de nieuwe versie uitgevoerd kan worden tijdens een reguliere jaarlijkse ladderbeoordeling. De einddatum van het nieuwe certificaat is dan gelijk aan de einddatum van het oorspronkelijke CO_2-bewust Certificaat.

Jaarlijkse bijdrage aan de SKAO
Het CO_2-bewust Certificaat is pas geldig als de organisatie de vereiste jaarlijkse contributie afdraagt aan de SKAO (zie §6.1.4 en www.skao.nl). De LadderCI controleert vóór afgifte van een nieuw certificaat of de organisatie aan haar betalingsverplichtingen aan de SKAO heeft voldaan. Afgifte van een nieuw certificaat is **niet** mogelijk indien de organisatie niet kan aantonen aan haar betalingsverplichtingen te hebben voldaan.

Bij een betalingsachterstand heeft de SKAO het recht de organisatiepagina van de SKAO-website te verwijderen. Dat heeft tot gevolg dat een positieve jaarlijkse ladderbeoordeling niet haalbaar is doordat de organisatie niet voldoet aan de verplichte internetpublicatie. De SKAO zal de betreffende LadderCI hierover informeren.

[37] Als de organisatie groter wordt (van 'klein' naar 'middelgroot' of 'groot' of van 'middelgroot' naar 'groot'), is er vanaf niveau 4 en 5 sprake van aanvullende eisen waaraan de organisatie moet voldoen en kan er nooit sprake zijn van een Change to Approval.

Vormgeving CO_2-bewust Certificaat
Bij de vormgeving van het certificaat is ISO 17021-1 §8.2.2 leidend. Met nadruk stelt de SKAO:

1. De naam van het certificaat luidt: **'CO_2-bewust Certificaat niveau N'**, waarbij **N** de waarde 1, 2, 3, 4 of 5 kan aannemen. Een certificaat geeft het hoogste niveau aan dat bereikt is en de datum waarop het certificaat is verstrekt. Daaronder staat:
   "Het managementsysteem voor het CO_2-bewust handelen van organisatie X[38] voldoet aan niveau Y[39] van het handboek CO_2-Prestatieladder versie Z.Z[40]"
2. Elk certificaat is een uniek document, bij voorkeur ter grootte van 1 A4 pagina met een uniek nummer. Dit nummer wordt verstrekt door de LadderCI. Indien relevant, staat op het certificaat een verwijzing naar een bijlage.
3. Op het certificaat staat ten minste vermeld:
   I. De juridische entiteit en het nummer van de Kamer van Koophandel van de gecertificeerde organisatie en een beschrijving van de inhoud van de organizational boundary (zie onderstaande opmerking);
   II. De naam van de LadderCI;
   III. De naam en handtekening van de gemachtigde vertegenwoordiger/bevoegd medewerker van de LadderCI;
   IV. De datum vanaf en tot wanneer het certificaat geldig is;
   V. Aanduiding van de *organisatiegrootte* (conform §4.2): klein, middelgroot of groot;
   VI. Een omschrijving van de scopes van certificatie (ook van de betreffende producten of diensten en activiteiten (processen), die van toepassing zijn op de organisatie), inclusief een aanduiding van de NACE code (zie opmerking 1 hieronder).
   VII. Indien het certificaat onder RvA accreditatie is afgegeven, het logo van de RvA.
4. Het moet voor iedereen duidelijk zijn dat een deelcertificaat geen op zichzelf staand certificaat is en niet los kan worden gezien van het hoofdcertificaat.
   Als een deelcertificaat wordt uitgegeven voor een onderdeel of vestiging dat valt onder een hoofdcertificaat, dient op dit deelcertificaat te staan onder welk hoofdcertificaat het valt (door vermelding van de naam van het hoofdcertificaat aangevuld met vermelding van certificaatnummer). Indien een deelcertificaat wordt uitgegeven voor een onderdeel of vestiging dat valt onder een hoofdcertificaat, dient dit expliciet op het hoofdcertificaat bij de omschrijving van de organizational boundary te worden vermeld ("*naam juridische entiteit*- deelcertificaat van *naam hoofdcertificaat*").
   Alleen CO_2-bewust hoofdcertificaten worden op de website van SKAO vermeld.

Opmerking ten aanzien van de organizational boundary:

1. De organisaties die deel uitmaken van de organizational boundary dienen aangegeven te worden op het certificaat met de naam van de juridische entiteit zoals deze geregistreerd staat in het register van de Kamer van Koophandel. Handelsnamen zijn hierbij niet toegestaan. Tevens dient per juridische entiteit, behorend tot de boundary, ook de NACE code te worden vermeld (zodanig diepgaand dat de activiteiten van de entiteit duidelijk worden). Echter, de boundary is bepalend voor de ladderbeoordeling, niet de scope.
2. Indien nodig kan een bijlage bij het certificaat worden gevoegd. Deze bijlage dient gekoppeld te zijn aan en gepubliceerd te worden samen met het certificaat.
3. Onjuiste vermelding van de juridische entiteit van een organisatie, heeft als gevolg dat een organisatie geen aanspraak kan maken op de fictieve korting bij aanbesteding.

7.1.4 Certificaatovername door een andere LadderCI

Het kan zijn dat een organisatie, met een geldig CO_2-bewust Certificaat en/of de LadderCI besluit(en) om de certificatie-overeenkomst te beëindigen. Het staat de organisatie vrij om nadien een opdracht te verlenen aan een andere LadderCI. Bij certificaatovername geldt IAF MD2.

[38] Verwijzend naar de organizational boundary die vermeld staat op het Certificaat, zoals aangegeven in het Handboek.
[39] Hier wordt ingevuld 1 t/m 5.
[40] Juiste versie in te vullen.

7.1.5 Harmonisatie

Nadere interpretatie van de eisen worden ter harmonisatie (zij het anoniem) in de Technische Commissie vergaderingen besproken. Indien een organisatie het niet eens is met de interpretatie van een eis door de LadderCI, kan de organisatie haar LadderCI vragen om het onderwerp van het interpretatieverschil ter harmonisatie voor de volgende Technische Commissie te agenderen.

Status harmonisatiebesluiten

Harmonisatieonderwerpen worden in de Technische Commissie (TC) of tijdens Harmonisatiebijeenkomsten besproken. Een harmonisatiebesluit is een product van de TC, en zal ter vaststelling aan het Centraal College van Deskundigen voorgelegd worden. Vastgestelde harmonisatiebesluiten worden uiterlijk 10 werkdagen na vaststelling door het Centraal College van Deskundigen op de website van de SKAO gepubliceerd. Harmonisatiebesluiten zijn bindend (normatief) en van kracht na publicatie op de SKAO-website (www.skao.nl/harmonisatiebesluiten) of op een latere in het harmonisatiebesluit genoemde datum.

7.1.6 Toelichting op bijwonen

Het bewaken van de kwaliteit (middels onder andere bijwoningen) van de uitgevoerde ladderbeoordelingen is de taak van de RvA.

De SKAO kan beslissen om CO_2-Prestatieladder ladderbeoordelingen op niveau 3, 4 en 5 bij te wonen om te beoordelen of het certificeringsschema werkt en doelmatig is. Tijdens de bijwoning vervult de SKAO de rol van observator. Dit betekent dat de SKAO niet tussen de ladderbeoordeling van de LadderCI komt. Dit weerhoudt de SKAO er niet van om op gezette tijdstippen met de auditoren van de LadderCI bijkomende informatie uit te wisselen, bijkomende toelichtingen te vragen, etc.
Let wel: deze interventies kunnen enkel buiten het bijzijn van de organisatie die de audit ondergaat. Significante tekortkomingen die de SKAO tijdens de bijwoning vaststelt, kan zij aan de RvA doorgeven.

Voorbereiding van de bijwoning

De SKAO informeert de LadderCI ten minste 10 werkdagen voor de aanvang van de *audit* of en wie er van de gelegenheid tot bijwoning gebruik maakt. De LadderCI draagt vervolgens zorg voor passende afspraken met de te certificeren organisatie.
Ter voorbereiding dient de LadderCI, ten minste 5 werkdagen van te voren de volgende informatie aan de SKAO te verstrekken:

- een duidelijke omschrijving van de organizational boundary van de organisatie;
- een door de LadderCI opgesteld auditplan (enkel de hoofdlijnen; welke acties, wie, wanneer, waar);
- informatie omtrent de door de LadderCI ingezette auditoren (met vermelding/aanduiding lead auditor en auditor indien van toepassing);
- verdere logistieke informatie over de audit (datum en locatie van de audit).

De SKAO benadert zelf de organisatie voor informatie en de *portfolio* met beschikbare documenten. Alle informatie die ten bate van de bijwoning wordt verstrekt, zal door de SKAO als vertrouwelijk worden behandeld.

7.2 Toelichting steekproef op projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel is verkregen

Waar de steekproef betrekking op heeft
De doelstellingen en eisen van de CO_2-Prestatieladder hebben betrekking op de gehele organisatie inclusief alle projecten. De activiteiten in projecten zijn een afgeleide van het beleid op bedrijfsniveau. De LadderCI neemt door de beoordeling op projecten een steekproef uit de *projecten waarop CO_2-gerelateerd gunningvoordeel* verkregen is. Zie voor de eisen aan projecten algemene eis 6.1.2. De LadderCI kan hiervoor het *projectdossier* gebruiken.
Voor de steekproef geldt onderstaand voorschrift.

Nemen en hanteren van de steekproef

1. De *organisatie* stelt via de inlogomgeving van SKAO een lijst op van de projecten die met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel zijn verkregen.

De organisatie geeft bij elk project aan:

- de naam van het project;
- de naam van de aanbestedende dienst;
- In welke fase het project zit (gegund, in uitvoering, afgerond);
- de locatie van het project;
- de financiële omvang (in euro) van het project bij gunning ;
    - kleiner dan €250.000
    - € 250.000 tot € 1.000.000
    - € 1.000.000 tot € 5.000.000
    - € 5.000.000 tot € 50.000.000
    - groter dan € 50.000.000
- In geval van combinanten: het aandeel van de organisatie[41] in het project (in procenten) en met welke andere combinanten het project wordt uitgevoerd;

2. Aan elk van deze projecten wordt een volgnummer toegekend. Voorafgaande aan de ladderbeoordeling stuurt de organisatie deze lijst naar de LadderCI.
3. De LadderCI stelt de vereiste grootte (N) van de steekproef vast aan de hand van het totaal aantal (P) projecten op de lijst die in de te beoordelen periode de status “in uitvoering” hebben of hebben gehad (zie Tabel 7.1).
4. De LadderCI selecteert door loting -of op basis van gezond verstand (waarbij het soort project, de omvang en de duur een rol spelen)- eenmalig precies het aantal volgnummers dat overeenkomt met de vereiste grootte van de steekproef. Of projecten al bij een voorgaande ladderbeoordeling tot een steekproef behoorden, speelt geen rol.
5. De LadderCI bezoekt locaties van projecten in principe in overleg met de organisatie. De LadderCI behoudt echter het recht om onaangekondigd op een projectlocatie langs te komen.

Tabel 7.1. Steekproefgrootte voor projecten met CO_2-gerelateerd gunningvoordeel

P	N		P	N		P	N		P	N	
1	1		6	3		11	5		16	5	
2	2		7	4		12	5		17	6	
3	3		8	4		13	5		18	6	
4	3		9	4		14	5		19	6	
5	3		10	5		15	5		≥20	7	

[41] Als meerdere bedrijven van een gecertificeerde organisatie in een combinant actief zijn, dan wordt het totale aandeel van deze bedrijven bedoeld.

Colofon

Titel: Handboek CO_2-Prestatieladder 3.1
Publicatiedatum: 22 juni 2020
Auteurs: Maud Vastbinder, Gijs Termeer & Tijmen de Groot

Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden en Ondernemen
Zuilenstraat 7a
3512 NA Utrecht

030-711 6800
www.skao.nl